

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1941.

Första kammaren.

Nr 44.

Måndagen den 20 oktober.

Kammaren sammanträdde kl. 2 e. m.

Herr talmannen yttrade: Den 11 sistlidne september avled ledamoten av denna kammare byråchefen Einar J:son Thulin. Han bevistade i år sin 18:de riksdag. För arbetsuppgifterna inom riksdagen ådagalade Thulin ett levande intresse; med vakenhet och med sina omfattande kunskapers inflytande följde han olika frågors handläggning. Såväl inom som utom riksdagen hade han tillvunnit sig stort förtroende och många vänner.

Vi, hans kamrater i denna kammare, tacka honom och lysa frid över hans minne.

Detta anförande åhördes av kammarens ledamöter stående.

Upplästes följande till kammaren ankomna utdrag av död- och begravningsbok:

Att byråchefen *Johan Einar Ossian Thulin* från St.äg. 245, Stocksund, i Danderyds förs. i Stockholms län, född den 27 febr. 1883, avled i Central-lasarettet den 11 sept. år 1941, dödsorsak: Cancer coli (Haemorrhagia intestini) enligt attest av läkare, blev jordfäst den 17 sept. 1941 i Stockholms norra krematorium, efterlevande makas födelseår: 1898, den avlidnes civilstånd: gift, betygar: Stocksunds köping i Danderyds församling i Stockholms län, adr.: Djursholm 2 den 15 okt. år 1941.

Axel Strömberg,
komminister.

På framställning av herr talmannen beslöt kammaren att till Konungen avlåta skrivelse med anmälan om herr Thulins frånfalle och den därigenom inom kammaren uppkomna ledigheten, varefter ett i sådant avseende uppsatt förslag upplästes och godkändes.

Vidare upplästes följande till kammaren inkomna skrift:

Till riksdagens första kammare.

På grund av försvagad hälsa anhåller undertecknad härmed vördsamt om entledigande från ledamotskapet av första kammaren.

Stockholm den 17 oktober 1941.

Viktor Larsson.

På gjord proposition godkände kammaren det hinder, som herr Viktor Larsson åberopat till stöd för sin avsägelse av riksdagsmannabefattningen, samt biföll den gjorda ansökningen.

På sedermera av herr talmannen gjord framställning beslöt kammaren att till Konungen avlåta skrivelse med anmälan om den gjorda avsägelsen och

den därigenom inom kammaren uppkomna ledigheten, varefter ett i sådant avseende uppsatt förslag till underdånig skrivelse upplästes och godkändes.

Slutligen upplästes två till kammaren inkomna ansökningar, som jämte därvid fogade läkarintyg voro så lydande:

Till riksdagens första kammare.

Med återopande av bilagda läkarintyg får jag hemställa om ledighet från riksdagsarbetet under tiden den 20 oktober till och med den 1 november 1941.

Sjukhemmet Solhöjden, Berga den 17 oktober 1941.

Albert Forslund.

Att riksdagsman *Albert Forslund*, som sedan den 3 oktober 1941 vårdas å sjukhemmet Solhöjden i Berga, på grund av sjukdom (Spondylosis deformans + allmän kraftnedsättning) minst t. o. m. den 1 november 1941 är förhindrad deltaga i riksdagsarbetet intygas härmed.

Berga den 15 oktober 1941.

Gunnar Vogel,
leg. läkare.

Till riksdagens första kammare.

Under hänvisning till bilagda läkarintyg får jag härmed vördsamt hemställa om ledighet från riksdagsarbetet fr. o. m. den 20 oktober t. o. m. den 31 december 1941.

Stockholm den 18 oktober 1941.

Oskar Hagman.

Att byråchef *Oskar Hagman* hos kungl. socialstyrelsen till följd av Hypertonia + Status post vasculär insult, varför han av mig behandlats, är fr. o. m. den 30 september t. o. m. den 31 december oförmögen att tjänstgöra, intygas.

Stockholm den 16 september 1941.

L. Lamm,
verkslakare.

De begärda ledigheterna beviljades.

Herr statsrådet *Bergquist* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 304, med förslag till lag om förhöjt dyrtidstillägg å folkpensioner, invalidunderstöd och barnbidrag, m. m.;

nr 305, angående utgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1941/42;

nr 306, med förslag till vissa åtgärder för främjande av hantverk och småindustri;

nr 307, med förslag till lag med vissa bestämmelser om dödande av handlingar som förstörts under krig m. m.;

nr 308, med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 12 maj 1917 (nr 189) om expropriation;

nr 309, med förslag till lag om ändrad lydelse av 25 kap. 5 § strafflagen;

nr 310, angående anvisande av medel till låneunderstöd åt vissa fiskare;

nr 311, angående ytterligare bidrag till uppförande av brandtorn m. m.;

nr 312, angående anvisande av medel till byggande av skogsvägar m. m.;

samt

nr 313, angående anordnande av bostäder för personal vid flottans skiffer-oljeverk å Kinnekulle.

De kungl. propositionerna föredrogos var för sig och blevo därvid på begäran bordlagda.

Herr **Sten** erhöll på begäran ordet och yttrade: Några stora olyckshändelser ha som bekant inträffat i vårt land under den tid riksdagen icke varit samlad till arbete. Järnvägsolyckan i Krylbo var en erinran om den påfrestning även civila verksamhetsgrenar utsättas för. Katastrofen i Hårsfjärden var ett stort offer av ekonomiska värden och av människoliv. De olyckor som tid efter annan drabba vårt flygvapen tilldraga sig helt naturligt uppmärksamheten. Så var även förhållandet med olyckan under hemvärnsfesten i Löberöd.

*Interpellation
ang. vissa
inträffade
olycks-
händelser.*

Man kan naturligtvis utan vidare utgå ifrån att orsakerna till dylika olyckor bli klarlagda, i den mån detta är möjligt. Den saken får ha sin gilla gång. Men man är dessutom angelägen om att åtgärder bli vidtagna, som i möjligaste mån förhindra nya olyckor. Visserligen förstår man att riskerna äro större på grund av vissa verksamhetsgrenars utvidgning. Det är också detta som gör att exempelvis olyckorna inom flygvapnet icke väcka större oro än vad fallet är. Men man vill gärna ha ett auktoritativt ord på att allt gjorts och att allt göres på olika områden för att minska riskerna. Beträffande järnvägsolyckan tänker man på de klagomål som ibland avhörts från personalhåll att indragning av manskap och rationalisering av arbetet i vissa fall drivits för långt och man frågar sig om sådant kan ha inverkat.

Även om vårt land och folk måste ikläda sig de offer tidsläget kräver och även om man får vara tacksam så länge icke offer av liv utkrävas vid landets gränser, är dock av olika anledningar särskilt förlusten av människoliv svår att bära. Dels är läget i vår befolkningsfråga som bekant sådant att unga människors liv har dubbelt värde, dels stå människoliv och människovärde över huvud högt hos oss.

Med hänvisning till denna korta motivering och till kända fakta anhålles om kammarens tillstånd att till hans excellens statsministern få rikta följande interpellation:

Är regeringen i tillfälle att inför riksdagen i en eller annan form redogöra för sina synpunkter på de olyckor som inträffat?

Är olycksfrekvensen inom någon av försvarets eller den civila verksamhetens grenar oroväckande, i förhållande till verksamhetens nuvarande art och omfattning?

Ha åtgärder vidtagits i syfte att i möjligaste mån begränsa riskerna för dylika olyckor?

Är regeringen i tillfälle att åtminstone exemplifiera sina åtgärder av detta slag?

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågavarande spörsmål finge framställas.

Herr talmannen tillkännagav, att nästa sammanträde komme att hållas torsdagen den 23 innevarande månad med början kl. 11 f. m.

Kammarens sammanträde avslutades kl. 2.12 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Torsdagen den 23 oktober.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Herr talmannen yttrade, att han finge för kammaren tillkännagiva, att riksgäldsdirektören med skrivelse den 15 sistlidne juli till honom överlämnat en av den vid årets riksdag valde militieombudsmannen Sture Centerwall till riksgäldskontoret ingiven, av läkarintyg åtföljd skrivelse av följande lydelse:

Till riksdagen.

Härmed får jag vördsamt anmäla, att jag på grund av sjukdom avsäger mig förtroendet att vara riksdagens militieombudsman från och med den 15 juli 1941.

Stockholm den 14 juli 1941.

Sture Centerwall.

På gjord proposition läde kammaren berörda skrivelse till handlingarna.

Härefter yttrade herr **talmannen**: På grund av denna avsägelse har jämlikt § 98 regeringsformen och § 68 riksdagsordningen militieombudsmannens ställföreträdare häradshövdingen Ivar Lamech Wieslander övertagit militieombudsmansämbetet, och skall enligt stadgande i samma paragrafer riksdagen förrätta nytt val av ombudsman. Efter samråd med andra kammarens talman får jag föreslå, det första kammaren ville besluta att vid sammanträde den 29 innevarande månad företaga val av valmän jämte suppleanter för utseende av riksdagens militieombudsman och hans ställföreträdare.

Detta förslag antogs.

Föredrogs Kungl. Maj:ts proposition nr 304, med förslag till lag om förhöjt dyrtidstillägg å folkpensioner, invalidunderstöd och barnbidrag, m. m.

Propositionen hänvisades, såvitt angick författningsförslagen, till behandling av lagutskott och i övrigt till statsutskottet.

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1941/42.

Föredrogs Kungl. Maj:ts proposition nr 305, angående utgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1941/42.

Herr **andre vice talmannen**: Herr talman! Jag har inte begärt ordet för att säga något nämnvärt om den tilläggsstat, till vilken denna debatt knytes. Det är knappast nödvändigt att ägna några särskilda kommentarer åt densamma. I så fall skulle det vara i form av en fråga till finansministern om vad som menas med hans uttryck, att denna tilläggsstat är öppen. Men jag tror inte heller att jag har någon anledning att framställa den frågan. Finansministern är säkert inte i dag beredd att ge något bestämt svar på den. De hemligheter, som dölja sig bakom detta uttryckssätt, komma väl så småningom att avslöjas. Vi veta att vi ytterligare ha att vänta avsevärda åskanden till försvaret. Nationen är beredd att betala och riksdagen att bevilja anslag.

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1941/42.

(Forts.)

Det kan se ut som om det vore en nött och inlärd läxa, om man i det sammanhanget dock understryker vikten av att största möjliga sparsamhet iakttas. Men detta krav kan inte höjas alltför ofta. Det är nog dess värre en allmän föreställning, att alla försäkringar och framställningar till trots det rullas med pengarna, framför allt på det militära området, på ett sätt som inte är förenligt med sparsamhetens krav. Det berättas ju, kanske ofta överdrivna, saker i den vägen om en miljonrullning för miljonrullningens skull. Även om bara hälften är sant, så förefaller det som om bränslekommissionens gamla rekord från förra kriget skulle ha blivit slaget. Jag vet mycket väl att försvarsministern gör allt vad han kan för att stävja denna trafik, och jag tror också det högre militärbefälet är angeläget om att medverka till detta stävjande, men det är ju en så uppsvälld organism att det är svårt att hålla kontroll överallt. Jag skulle dock vilja vädja ännu en gång till försvarsministern, att han sätter alla klutar till för att hejda den extravagans, som nog finns litet här och var inom försvaret. Det militära har ju kanske varit undernärt i gamla tider, men det skulle betyda en stor fara, om den föreställningen finge makt med åtskilliga militära myndigheter, att bladet nu har vänt sig så kapitalt, att gränsen uppåt har upphört att existera. Så kan det ju inte vara. Även om vår syn på de militära utgifterna har undergått radikala förändringar, finns det dock en gräns för vår förmåga att betala och till och med för vår förmåga att låna. Om en stor del av de medel som utges användes till en sådan spatiös extravagans eller tillåtes att rinna bort i sanden, så blir det en minskad möjlighet att tillgodose verkliga försvarsändamål. Omvänt betyder sträng sparsamhet inte, såsom utan tvivel ofta var fallet förr i världen, ett försvagande utan tvärtom ett förstärkande av vår värnkraft.

På tal om militärväsendet vill jag med tillfredsställelse konstatera, att förhållandet mellan befäl och manskap inte numera präglas av de oupphörliga slitningar, som gjorde sig märkbara i den gamla tiden. Det finns på ömse sidor ett modernt sinne för att officeren och den enkle mannen i ledet bära vapen för samma sak, för samma fosterland, och tjäna samma intresse. Denna nya anda är inte av i dag. Den hade börjat göra insteg redan före kriget, men det skärpta yttre trycket har ökat förståelsen och den goda viljan. Det hindrar inte, att man ändå bör trycka på att allt måste göras för att förstärka dessa stämningar. Det bör ske dels genom instruktioner och dels genom att vid själva befälsutbildningen understryka hos befälet, att det bör vinnlägga sig om ett gott förhållande, om en opartisk och strängt rättvis behandling av manskapet. Officeren är ju bara en tjänare åt samhället, inte något maktfullkomligt högre väsen. Detta understrykande kan ske utan att kravet på disciplin efterges. Jag tror att man snarare kan säga att det blir lättare för mannen i ledet att foga sig efter disciplinens krav, om han är säker på att dess bud är pliktens och fosterlandets, inte något som är förestavat av självgodhet eller fåfänga hos befälet. Å andra sidan får naturligtvis inte heller den andan vinna insteg hos manskapet, att disciplinen är något ovidkommande. Den är grunden för sammanhållningen och manöverförmågan hos truppen. Även mannen i ledet bör visa tolerans, även han bör ha sinne för att officeren bara är en människa med alla en människas svagheter och inte någon Gud Fader med alla fullkomligheter.

Rättvisa och opartiskhet äro ju grunden för allt förhållande inom försvaret. Tyvärr måste det nog sägas, att på vissa områden finnes det åtskilligt, som inte är så bra. Det förekommer en viss surdeg, som man skulle vilja ha bort. Det brister kanske inte i fråga om förståelse, men i fråga om kunskap. Mången befälsperson vill så väl, men han känner inte sitt manskap och har svårt att tränga in i dess tankevärld, varför han ofta inte kan skilja mellan det som

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1941/42.
(Forts.)

är direkt ont och det som bara ser ut att vara ont. Exempel härpå saknas inte. Jag skulle vilja fästa uppmärksamheten på ett förhållande, som hänger samman med de åtgärder, som ha vidtagits och vidtagas för isolering av vissa element inom försvaret, som kunde misstänkas för bristande pålitlighet. Det är åtgärder, som utan tvivel äro nödvändiga och nyttiga, men det finns alltför många uppgifter som lämna ett bestämt intryck av att vederbörande vid prövningen av dessa saker gått till väga med en slentrianmässighet, som dels motverkat själva syftet och dels i vida kretsar inom vårt folk vållat ond blod. Man har skurit över en kam på ett ofta upprörande och olyckligt sätt, och man har därigenom skapat fosterlandsfientlighet i stället för att sätta en damm för densamma. Det är bättre att inte ha något sådant institut, om det skall motverka sitt syfte, och jag skulle även i detta fall vilja vädja till försvarsministern att göra en grundlig undersökning och försöka rensa upp i detta Augiasstall.

De utrikespolitiska avgörandena, herr talman, skulle ju hållas utanför denna debatt och reserveras till en kommande. Tyvärr är det svårt att veta, var utrikespolitiken börjar och var den slutar. Allt domineras av de stora avgörandena där ute. Hänsyn till vår ställning utåt påverkar de allra minsta avgöranden även på utrikespolitikens område. Kravet på samling och sammanhållning bör vara A och O i svensk politik i dag. Det är inte bara en slentrian eller en parlamentarisk festlyrik när man säger detta. Det är en levande och blodig verklighet. Kunna vi inte hålla vårt folk samlat om detta, så komma vi att stå oss slätt. Sammanhållningen får inte bottna i någon blind auktoritetstro utan i ett verkligt förtroende. Vi kunna inte komma ifrån kravet på sammanhållning. Det betyder, att den enskilde får lov att avstå från det ohämmade hävdandet av sina egna synpunkter och intressen. Vi ha ju en demokrati och vilja ha en fri diskussion, men en fri diskussion kan inte vara detsamma i idyllen och när folket befinner sig vid avgrundens brant. Den som inte inser det och inte lever därefter är en dålig medborgare och en dålig fosterlandsvän. Tyvärr finns det många sådana även bland dem som gärna slå sig för sitt bröst och beteckna sig som svenskar framför andra. Det finns ju så många som ha recept att komma med. Tyvärr blotta dessa recept ofta mera framställarens ytlighet och ansvarslöshet än hans förnöga att komma med en antagbar lösning.

Vi läste alla här om dagen referat från ett sådant möte i den känslösamma oklarhetens tecken, där det krävdes att ett par statsråd skulle lämna sina befattningar. Om man anser att den politik som föres är oriktig och olycklig, bör man framföra kritik i den formen att man kräver att andra män sättas att föra vår politik. Men i så fall bör man rikta kritiken mot hela regeringen, och man bör framför allt också säga ut vad man vill ha i stället. Den som kommer med försåtliga gliringar, lömska antydningar, till och med orätfärdiga beskyllningar, och ett lättvindigt ryktessmideri, han utför en ofosterländsk gärning, om han än aldrig så menar att han handlar i det gemensamma intresse. Framför allt bör man som sagt, när man framför en våldsam kritik, veta vad man vill sätta i stället. Man kan kräva regeringens avgång, men man bör då vara på det klara med hur den regim skall se ut, som skulle efterträda den nuvarande regeringen. Det är min bestämda åsikt, att det inte finns något rimligt alternativ till den nuvarande regeringen. Våra möjligheter att uthärda i det svåra läge, som råder i dag, och de utan tvivel ännu svårare påfrestningar, som vi ha att vänta, sammanhänger med möjligheten att upprätthålla den nuvarande regimen. Därför menar jag, att det är brottsligt att underminera dess auktoritet och sprida mistro mot den hos folket. Vi få lov att betänka allesamman, att det är ståndaktigheten, uthålligheten, tro-

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1941/42.

(Forts.)

fastheten, som i ett sådant prov hemför segern. Vi kunna hurra för fosterlandet i stämmingsfulla ögonblick och eldas av stora och sköna tal. Det gjorde vi exempelvis vid förstamajfesten i fjol, då vi voro överens om att vårt folk var en sådan där igelkott, som rullat ihop sig i en orubblig försvarsberedskap, och jag säger intet ont därom. Det är dock inte sådana stämmingsutbrott som fälla utslaget. Det är, för att använda ett finskt ord, *sisun*, som håller i alla väder, även när mörkret ligger tjockt över folket och över sinnena, det är segerviljan, som aldrig kapitulerar och som i stället för att i varje motgång upphäva nödrop står kvar på barrikaden till och med när det sista hoppet ser ut att ha slocknat. Det är, för att citera ett uttryck från annat håll, den sista blodsdroppen man har att sätta in som faller utslaget, inte den första eller den andra eller den tredje.

Enligt min mening är bevarandet av den nuvarande regeringen en så väsentlig förutsättning för att nationens hela kraft skall kunna sättas in i den försvarskampen, att jag har svårt att förstå dem, som så fanatiskt rida till storms mot och sabotera till och med dess handlingar. Dessa män ha faktiskt ingenting annat att sätta i stället. Denna remissdebatt kan inte bättre fylla sin uppgift än genom att ge uttryck för riksdagens och hela nationens orubbliga fasthållande vid samlingsregeringen och den politik som den har fört och alltjämt för. Naturligtvis utesluter inte detta att man har rätt att också ställa krav på regeringen. Man har rätt att kräva att den själv skall söka befästa det goda förhållandet till nationen. Det behövs mycken disciplin och ett övermått av tillit och förtroende nedifrån, men det behövs också en god portion av öppenhet och förtroende uppifrån. Folket förstår lägets krav och det vill inte ge ett finger åt sabotörerna och skadegörarna. Men man bör inte underlåta någonting, som kan klargöra för folket att detta förtroende också är berättigat.

I det sammanhanget skulle jag vilja säga ett par ord om det krav på upplösning av vissa från utlandet inspirerade riktningar, som rests med sådan energi på den sista tiden. Det bör inte uppstå något missförstånd på den punkten. Sverige är ett demokratiskt land. Vi betrakta den demokratiska och medborgerliga friheten som ett högsta värde. Vi betrakta också varje avsteg från dess väg som ett farligt steg. Vi veta också att varje sådant steg lätt nog kan bli ett finger, som man räcker åt den lede, med påföljd att han i nästa veva tar hela handen. Men det handlar ju i den nuvarande diskussionen inte om åsikter, mer eller mindre berättigade, utan det handlar om vårt folk och dess framtid. Liksom vi inte anse det för rådligt att begå självmord av fruktan för döden, vilja vi inte heller sälja demokratin för principernas skull. Demokratiens vara eller icke vara sammanhänger med möjligheten för vårt land att upprätthålla sin nationella frihet. Och var och en, som uppträder förrädiskt mot nationen, förräder också friheten för vårt folk och för demokratin.

Vi ha här många exempel från andra länder att hålla för ögonen. Vi ha sett hur riktningar, som inte själva godkänna demokratiens regler, ha utnyttjat demokratiens möjligheter för att slå under sig statens maktmedel och där- efter slå demokratin själv ur spelet. Vi vilja inte vara med om att något sådant händer även i vårt land. Jag erkänner för min del att det inom den grupp jag företräder finns stor betänksamhet mot att vidtaga sådana åtgärder. Vi vilja framför allt inte vara med om sådana, om de inte drabba opartiskt åt olika håll. Vi frukta också att förbudet i mycket blir ett slag i luften, eftersom den fosterlandsfientliga propagandans främsta hjälpmedel, dess press, inte kan undertryckas genom att riktningen själv undertryckes. Men

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1941/42.
(Forts.)

om vi trots allt detta kunna diskutera möjligheten av ett ingripande av detta slag, så göra vi det därför att vi räkna med att nationens samling kring sina livsintressen därigenom skall få en starkare accentuering, att det svenska folkets därigenom inte skall ta ett steg *bort* ifrån demokratin utan ett steg *närmare* demokratin. Vi kunna bringa ett offer av principer, men vi göra det därför att vi anse att nationen i det läge, som råder, bör kunna kräva av alla medborgare lojalitet, sammanhållning, ärlighet och offervilja. Den som för egen del vill frigöra sig själv från sådana krav har också ställt sig utanför nationen.

Herr talman! Sedan vi sista samlades här i kamrarna har vårt läge i olika avseenden skärpts. Vi stå alltjämt utanför kriget, men våra svårigheter bli större och icke mindre. På grund av att även årets skörd kan betraktas som felslagen har vårt försörjningsläge förvärrats. Den stundande vintern kan utan tvivel mötas med en viss oro. Regleringarna bli allt fler och fler och vi ha att räkna med att det på många områden blir en mindre andpart på varje medborgare av detta livets goda. Men det är bördor som vi måste bära. Det vore otacksamt mot försynen att klaga, eftersom nästan alla andra folk ha större svårigheter att bära och mindre att äta än vi. Tvånget att ytterligare dra till svångremmen är säkerligen den minsta faran, som hotar oss i framtiden. Om vi gå till verket med god vilja att bära bördorna gemensamt, böra vi kunna lösa även dessa uppgifter utan svårigheter.

Med tillfredsställelse vill jag för min del konstatera att ränteläget i landet har utvecklats sig i den riktning, som riksdagen genom sitt bifall till bankoutskottets olika yrkanden i våras givit anvisning på. Det senaste statslånet, som blev en sådan framgång, har bekräftat riktigheten av den syn på penningmarknadens förutsättningar som i detta ställningstagande uttalades. En viss stabilisering av prisläget har också kunnat förmärkas, men aktsamhet och solidarisk vakthållning äro alltjämt särskilt påkallade på detta område.

Det förestår nu vissa ömtåliga avgöranden — jag syftar på fastställandet av jordbrukets priser och lönesättningen inom jordbruk och industri. Jag vill för min del inte förorda något principrytteri. Rätthaveri på detta område skulle vara det sämsta av allt. Å andra sidan får man inte släppa ur sikte att de mödosamt uppbyggda positionerna på olika områden lätt nog kunna spolieras, om man tillåter en väsentlig rubbning på någon punkt. Kommer pris-systemet ut på glid och rubbas alla märken, så inledes en utveckling som ingalunda behöver bli till fördel för den part som givit upphov till en sådan utveckling. Alla dessa frågor böra bedömas sakligt med strängt utrangerande av alla demagogiska element. Jag vill för min del med tillfredsställelse inregistrera ett par uttalanden från extremt håll på detta område, som vittna om att en viss tillnyktring och en viss avspänning börjat göra sig gällande. Om vi fasthålla vid hänsynen till det helas väl och vid synpunkten att detta av alla kräver offer och medgivanden, så böra även dessa svåra och ömtåliga avgöranden klaras upp på ett sätt, som främjar våra möjligheter att bära Sverige fritt fram genom tidens oerhörda påfrestningar.

Herr talman! Jag ber att få förorda att den proposition, till vilken denna debatt är knuten, måtte remitteras till vederbörande utskott.

Herr Johansson, Johan Bernhard: Herr talman! Den tilläggsstat I till riksstaten och de övriga propositioner, som i dag skola remitteras till vederbörande utskott, ge icke heller mig någon särskild anledning att på förhand upptaga någon mera ingående diskussion därom. Detta i synnerhet som det icke vare sig i tilläggsstaten eller övriga propositioner förekommer några särskilda ut-

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1941/42.

(Forts.)

talanden om statens tillstånd och behov, som pläga förekomma i en vid lagtima riksdags början avlämnad statsverksproposition. Vad i de nu avlämnade propositionerna begäres i fråga om anslag avse ändamål, som synas ofrånkomliga. Men då tillstånd lämnats att yttra sig även utanför dessa ämnen, vill jag beägna tillfället därtill.

Vi äro tacksamma över att trots oron ute i världen kunna samlas igen för att i gemensam strävan söka bidra till lösningen av alla de svåra problem, som det hittills förunnats oss att få dryfta och avgöra som självständigt folk. Stormaktskriget visar inga tecken att avmattas, och hotande utvecklingstendenser visa sig över hela världen. Vi kunna frukta, att detta krig blir ej endast större och mera förhärjande, utan även långvarigare än det förra. Men den som tvehågsen och nedslagen skulle lägga armarna i kors i stum förväntan på att drabbas av något ödets slag, den skulle föga fylla sin uppgift i dagens Sverige. Den svenska riksdagen bär alltjämt inför folket ansvaret för riket i lika hög grad som regeringen. Ingen kan undslippa den bördan — och ingen vill göra det.

Arbetet inom Kungl. Maj:ts kansli och i regeringen innebär närmast en förberedelse för den kommande riksdagen, men så mycket har inträffat, att även denna fortsättning på 1941 års lagtima riksdag i sig får karaktären av något självständigt.

Utvecklingen på det utrikespolitiska området gör det nödvändigt, att riksdagen erhåller informationer om vårt lands läge, och detta lär ju också komma att äga rum. Detta är förvisso en grannliga uppgift, men riksdagens stöd för Sveriges ställningstagande i sådana frågor är enligt min uppfattning en ofrånkomlig förutsättning för att riksdagen ej skall förlora sin betydelse. Detta är svårt, eftersom förhållandena äro av sådan natur, att de ej lämpa sig för öppen diskussion, vilken i och för sig skulle vara önskvärd, icke minst för att rensa luften ute i landet från rykten och feberaktiga hjärnors allt annat än sunda inflytande. Jag har således nu ingen anledning att närmare ingå på de utrikespolitiska förhållandena, då särskilt plenum därför, enligt uppgift, kommer att hållas. Jag vill emellertid redan nu för undvikande av missförstånd säga att den neutralitetspolitik, som regeringen fört i syfte att hålla vårt land utanför storkriget och i syfte att bevara vår frihet, har vår anslutning och vårt fulla förtroende.

Den oro, som på många sätt spårats i den allmänna opinionen under senaste tid, har förvärrats genom tillvaron av ett kommunistiskt parti och vissa ligor som enligt verkställda polisutredningar bedrivit målmedveten spioneri- och sabotageverksamhet och därigenom störa rikets säkerhet. Att organisationer av sådan natur fortfarande få existera framstår, särskilt i en tid som denna, för den allmänna opinionen allt mera som en anomali.

Jag förutsätter emellertid att utvecklingen nu fortskridit så långt, att denna fråga icke längre kan undgå att bli föremål för regeringens synnerliga uppmärksamhet och de förslag till riksdagen, vartill detta missförhållande måste föranleda.

Emellertid finnas många andra viktiga och för vårt samhällsliv ingripande frågor. Det finnes anledning att med oro och bekymmer följa den ekonomiska utvecklingen och särskilt den hastiga takt i vilken våra statsfinanser utsättas för påfrestningar genom en utgiftspolitik, som ej är tillräckligt återhållsam. För närvarande pågår utarbetandet av Kungl. Maj:ts proposition nr 1 till 1942 års lagtima riksdag. Redan nu må det tillåtas uppställa den fordran att detta arbete innevarande år skall bedrivas så, att det förslag som framlägges för riksdagen visar avsevärda besparingar på alla de punkter där besparingar

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1941/42.
(Forts.)

kunna åstadkommas. Därmed syftar jag ingalunda till att man skall försämrade möjligheterna för dem, som ha det sämst i samhället eller äro hårt pressade av kristiden. Men jag menar att vi här i vårt land på många områden ha vant oss vid att anse en viss, mycket hög standard såsom ofrånkomlig. Det är alltid svårt att frivilligt underkasta sig eller andra en standardsänkning, men nödvändigheten av att hålla nere våra statsutgifter borde göra det möjligt att pressa fram besparingar på olika områden. Detta fordrar emellertid en radikal omvärdering, inte endast av den omfattning statens verksamhet på olika områden skall ha och den form denna skall ges, utan även av uppfattningen hur mycket staten skall omfördela medborgarna emellan och hur mycket staten skall kräva i motprestation av de medborgare, som bliva föremål för statens omsorger. Att t. ex. å ena sidan anvisa mycket stora belopp för arbetspolitiska åtgärder och under samma tidsperiod ha svårigheter att anskaffa arbetare i våra skogar eller på våra betfält går inte riktigt ihop. Efter vad uppgifter i tidningarna förmåla vill det emellertid synas som om arbetsmarknadskommisionen numera gör allvarliga försök att komma till rätta med dessa svårösta men angelägna omflyttningsproblem.

Det har ju stått mycken diskussion om vi här i landet för närvarande ha inflation eller ej. Oberoende av vilken innebörd man ger åt ordet inflation, så är det ofrånkomligt att prisnivån alltsedan krigsutbrottet har stigit mycket kraftigt, att våra statsutgifter ha stigit, att vårt näringsliv arbetar mindre effektivt på grund av bristande tillförsel på råvaror av olika slag och att därigenom det utbyte vi få av vårt samlade arbete är avsevärt mycket mindre än under fredstiden. Den upplåningspolitik, som bedrivs, är värd allt erkännande, men det måste återigen påpekas att vad man framför allt bör komma åt är de enskilda medborgarnas nysparade medel. Det är visserligen mycket bra att man genom statslånen binder de medel, som frigjorts genom lagerrealisationer, vilket torde vara en av anledningarna till den rikliga penningtillgången just nu. Men när kriget är slut, blir situationen en helt annan och kan medföra nya bekymmer. Man lever, synes det mig, i en felaktig föreställning, om man tror att en fortsatt upplåning av sådana medel skall förmå påverka prisnivåns utveckling. Så länge lagren tömmas, uppstår ingen fara för en disproportion mellan penningmängd och varumängd. Men när lagren äro slut och de enskilda ej längre kunna finna tillräckligt mycket varor att köpa för de löner de erhålla, då framträder konkurrensen mellan olika köpare om de allt knappare varorna och driver upp priserna. Det är då jobberiet, det är då gulascheriet verkligen kommer fram, och det är vid den tidpunkten statsmakterna få det svårast att reda upp situationen och att hejda en avsevärd stegring av prisnivån. Det är därför min absoluta uppfattning, att en statsdirigerad utgiftspolitik för mindre nyttiga eller mindre pressande uppgifter i denna stund icke får finansieras lånevägen. Sådana utgifter, som måste göras för att höja vår produktionsförmåga, för att stärka vårt försvar, sådana utgifter, som vi anse ofrånkomliga på grund av att deras ändamål är ofrånkomligt, dem måste vi göra under alla omständigheter. Men de onödiga, de lyxbetonade utgifterna, dem ha vi ingen anledning att göra, och vi ha absolut ingen anledning att göra dem med lånta pengar.

Det har alltid varit så att man vid den lagtima riksdagens slut, då samtliga utgifter ha bestämts, lätt börjar en kritik av den statliga utgiftspolitiken. Så skedde även i våras vid fastställandet av statsregleringen för budgetåret 1941/42. Det är mycket lofvårt att man så småningom gripes av eftertankens kränka blekhet, men det vore mycket bättre om själva det förberedande budgetarbetet under hösten uppe i Kungl. Maj:ts kansli kunde färgas så, att det

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1941/42.

(Forts.)

fick beslutsamhetens friska hy, men i *motsatt* riktning och med motsatt syfte i förhållande till vad denna friska beslutsamhet under tidigare, lyckligare, den gyllene välfärdspolitikens år hade som innebörd. Sparsamhetsinitiativet skall utgå från regeringen, och även om miljonerna ha blivit till tiotals miljoner på vissa poster, så finns det därför ingen anledning att godtaga alla utgifter av mindre storleksordning utan en mycket omsorgsfull prövning.

I nuvarande läge är det ofrånkomligt att våra näringar som producera vad som är nödvändigast för vår fortsatta existens ha så goda produktionsbetingelser som möjligt. Genom att vi söka kompensera olika grupper för de svårigheter dessa åsamkas genom prisstegringarna medverka vi fullkomligt medvetet till en långsamt skeende prisstegring, men vi ha ansett här i landet att den politiken är bättre än de hårda regler om prisstopp som vissa andra länder tillämpa. Den kompensation vi ge är emellertid inte fullständig, och den bör icke på något område vara fullständig. Bördorna skola rättvist fördelas men lika väl som man kan försäkra sig mot hårda slag av ödet, som ensidigt drabbar några få, så måste samhället i nuvarande läge vara berett att ingripa för att t. ex. kompensera våra jordbrukare, då skörden blir mycket under medelmåttan. Även om vi ekonomiskt hjälpa varandra i ett sådant läge, vill väl ändå ingen påstå att jordbrukarna liksom andra samhällsgrupper ej fått bära en viss självrisk och själva taga på sig en del av de förluster, som uppstått genom den dåliga grödan detta år och genom prisstegringarna på jordbrukets förnödenheter.

Det är naturligtvis utomordentligt svårt att avväga den rättvisa kompensationen för en sådan näring som jordbruket med dess ytterst invecklade produktionsbetingelser och varierande produktionsresultat på olika orter under samma år. Den ene anser att han kanske ej får så hög kompensation, den andre tiger still därför att han fått mer än han kanske hade hoppats på. Men även om några av Sveriges jordbrukare skulle anse att de blivit orättvist eller hårt behandlade, är jag övertygad om att de i allmänhet icke tänka sig att begagna sådana påtryckningsmedel för att få sina krav genomförda som t. ex. produktionsstrejk. De långtgående resolutionskravens män representera enligt min mening icke den stora starka strömmen inom svensk bondevärld, de representera det lätta skummet på ytan som alltid gör att havet ser vredgat ut. Ytterlighetskrav öka motståndet och skada den goda sak som kan uttryckas med orden: rättvisa åt jordbruket. Men dessa bedriva trots allt en agitation, som i ett annat läge kan medföra avsevärda svårigheter och framför allt kan ta bort lusten, arbetsviljan, arbetsglädjen i det arbete, som Sveriges jordbrukare utföra. Vi måste komma ihåg att den ena gruppen aldrig kan vara helt oberoende eller göra sig helt oberoende av den andra. Samhället bygger på gemensamt arbete, och realinkomsterna bero inte bara på vad man själv producerar utan också på vad man kan få i utbyte för det man producerar. Kapplöpningen mellan olika grupper resulterar bara i att alla få det dyrare, men knappast någon får det bättre.

Ett erkännande vill jag här gärna giva åt såväl jordbrukets som övriga organisationer för det stöd och den hjälp som de giva åt de statliga myndigheterna i deras arbete, när det gäller att bemästra svårigheterna.

I Sveriges nuvarande läge är det ingenting som är viktigare än att bibehålla den sammanhållning och den gemensamma strävan att hålla vårt land och vårt folk utanför det stora kriget. Det är därför det är så oerhört viktigt att man icke här i landet försunmar sammanhållningen även på den inre ekonomiska fronten, på produktionsfronten, ty i ett krigsläge har man inte att välja mellan smör eller kanoner. Tyvärr behöver man *både* smör *och* kanoner.

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1941/42.
(Forts.)

Vi måste dessutom komma ihåg att möjligheterna för regering och riksdag att fullfölja vår oberoende neutralitetspolitik till stor del hänger på om svenska folket förmår bibehålla fattningen och de goda nerver man på det hela taget har visat under dessa besvärliga år. Men nerverna skola aldrig få vara så goda att omdömet och vaksamheten förslappas, och sammanhållningen får aldrig vara sådan att ingen kritik skulle få finnas eller inga skiljaktiga meningar tillåtas. Lojal kritik, lojal opposition äro ofrånkomliga i ett samhälle som vill vara fritt. Men illojal kritik riktad mot samhällets bestånd, avseende att genomföra åtgärder, som strida mot vårt kynne och vårt nuvarande samhällsskick, kan ej ses med samma ögon. Vi måste vara på vår vakt mot dessa professionella missnöjesspridare, bråkmakare och sabotörer av vår sammanhållning. När det gäller våra viktigaste värden, våra viktigaste uppgifter, då måste Sveriges regering, Sveriges riksdag och Sveriges folk stå eniga på samma linje, på den svenska linjen.

Herr talman! Jag har intet annat yrkande än om remiss till vederbörande utskott.

Herr förste vice talmannen: Herr talman! Vårt läge har under den nu pågående kampen mellan stormakterna blivit alltmer bekymmersamt. Denna maktkamp berör oss mycket nära, och genom händelsernas utveckling ha svårigheterna under den senaste tiden ytterligare ökats. Det är därför synnerligen viktigt att det svenska folket alltjämt kan samlas kring det mål för vår utrikespolitik, som hittills uppställts. Det är av utomordentlig betydelse att sammanhållningen kan upprätthållas. Stormaktskriget har kommit in i ett skede, i vilket motsättningarna ytterligare skärpts och kampviljan hårdnat. Påfrestningarna för vårt land bli därigenom mera kännbara och därför måste nationens samlade kraft inriktas på att bevara vår självständighet och vårt oberoende. Det isolerade läge, vari vi nu befinna oss, hänvisar oss också till att uteslutande lita till oss själva.

Det råder nog också i stort sett enighet om denna linje, om den svenska linjen. De enstaka röster som försports och som särskilt den förste talaren i denna debatt omnämnde få nog anses såsom en ropandes röst och som ett uttryck för enskilt eller personligt missnöje. I stort sett är det säkerligen icke mycket som skiljer den svenska nationen för närvarande. Jag vet dock inte om jag därvid fullt kan följa andre vice talmannen, herr Åkerberg, att vi på ett sådant sätt skola sluta upp omkring regeringen, att vi inte objektivt skulle bedöma dess handlingar. Därmed tror jag inte att vi gagna regeringen och ej heller vårt folk eller vårt land. Även i ett sådant läge som det nuvarande är det nödvändigt att se kallt på saker och förhållanden, och det tror jag att vi alla i längden även må bäst av.

Jämte tillgodoseendet av vår yttre säkerhet utgör folkförsörjningen vårt viktigaste samhällsproblem. Detta påkallar alltjämt vår oavslutliga uppmärksamhet och våra samfälliga ansträngningar. Lika viktigt som det är att upprätthålla en militär beredskap, lika viktigt är det att hela folkhushållet hålles i ständig beredskap för att övervinna de svårigheter, folkförsörjningen har att brottas med. Läget för vår livsmedelsförsörjning har försämrats, det veta vi alla. Förra årets skörd var dålig och detta års skörd har blivit än sämre. När nu vintern stundar, ha vi bakom oss två års delvis felslagna skördar och vad vissa delar av landet beträffar till och med tre, och de tidigare upplagda reservförråden äro nu till största delen förbrukade. Det är nu en angelägenhet av yttersta vikt för alla samhällsgrupper, att landets samlade krafter anspännas för

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1941/42.

(Forts.)

att säkerställa vårt folks försörjning. Jag kan därför, herr talman, icke underlåta att vid detta tillfälle något mera uppehålla mig vid det problemet.

När vi nu kunna konstatera, att vår livsmedelsförsörjning befinner sig i ett ganska ansträngt läge, kan det kanske inte vara omotiverat att erinra om vad som tidigare många gånger, inte minst i denna kammare, sagts från lantmannahåll om vikten av att ej försumma vår livsmedelsförsörjnings olika problem. Vår beredskap kunde ha varit bättre, om statsmakterna i tid beaktat dessa varningar.

Den skörd som i år inbärgats ligger långt under medelskörd och är även väsentligt svagare än den som erhöles under förra året. Vetet har i medeltal för hela landet i år givit en mycket svag skörd, som i flera län närmar sig missväxt. Även rågen har givit under medelmåttan. Enligt de officiella rapporterna beräknas brödsädesskörden sålunda i år vara tio procent lägre än den var år 1940, ett år som dock var synnerligen dåligt, och beträffande vårsäden har även en sänkning inträtt för samtliga sädeslag med undantag för korn. Skörden av hö från vall beräknas utgöra två tredjedelar av fjolårets i och för sig svaga skörd. Brödsädestillgången är sålunda icke stor, och betingelserna för den animaliska produktionen äro heller icke lysande.

Ransoneringssystemet har ju måst utbyggas, så att det kommit att omfatta allt flera av för folkförsörjningen betydelsefulla förnödenheter. För genomförandet av ransoneringarna har skapats ett flertal krisinstitutioner med omfattande personal. Kommissionsväsendets ansvällning gör det befogat att uttrycka det önskemålet, att det inte måtte stelna i byråkratiska former. Kommissionernas ledning och personal få inte förlora kontakten med det levande livets realiteter. Praktisk erfarenhet, förtrogenhet med näringslivets problem och god omdömesförmåga måste krävas av dem.

Det ligger i sakens natur att kommissionernas intresse i första hand inriktas på att fördela de tillgängliga varumängderna. För den skull får man dock inte glömma bort, att produktionen är det primära. Om produktionen icke uppehålls i tillräcklig omfattning, krympa de varumängder ihop, som man har att ransonera. De priser som fastställas för de olika varorna ha därvid en ganska stor betydelse.

Prissättningen på årets skörd av brödsäd har utformats från synpunkten av att man ville befrämja produktionen. Som en konsekvens härav infördes systemet med arealtillägg. Man ställer sig dock frågande inför begränsningen av detta tillägg. Vill man att en sådan åtgärd som införandet av arealtillägg utan hämningar skall verka produktionsbefrämjande, är begränsningen av densamma icke ändamålsenlig.

Ej heller prissättningen på fodersäd är att förorda, om man utgår från den synpunkten, att priset skall verka befrämjande på produktionen. Fastän produktionskostnaderna ökat och årets skörd, utom vad beträffar korn, är mindre än förra årets, ha priserna på fodersäd dock sänkts. Detta måste givetvis väcka missmod hos producenterna och befrämjar icke en ökad produktion.

Våra tillgångar på foder till kreaturen äro som bekant mycket små, och därför skulle det ha varit önskvärt, att sådant ersättningsfoder som vass och dylikt bättre tillvaratagits. Så har emellertid icke varit fallet. Vassen, för vilken det reklamerades så mycket, blev i alltför ringa grad skördad. Det saknades arbetskraft på landsbygden för att få detta arbete utfört i rätt tid. Här gick mycket relativt gott foder förlorat. Staten borde genom sina organ i större utsträckning ha tagit hand om insamlandet av vass.

Vi ha i betblasten även ett mycket gott kreatursfoder, och det är synnerligen viktigt, att den icke får förfaras genom brist på arbetskraft.

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1941/42.
(Forts.)

I detta sammanhang må det tillåtas mig att uttala min tillfredsställelse över att sockerbetsodlingen fått en så stor omfattning i år. Sockerbetorna synas lova att ge en god skörd, och detta är så mycket mer glädjande som skörden i övrigt blivit så klen. Sockerbetorna ge icke endast socker, utan de lämna också ett gott kreatursfoder, vilket är dubbelt värdefullt, då fodertillgångarna i övrigt så väsentligt krympt ihop.

Frågan om priset å jordbrukets produkter är tillika en ömtålig fråga. Å ena sidan önska ju konsumenterna erhålla så billiga varor som möjligt, och finansministern ser nog i varje prisökning en viss fara för inflation, och å andra sidan skapa de nu för jordbrukarna försämrade produktionsbetingelserna med svag skörd, minskad tillgång på kraftfoder och förhöjda priser på förnödenheter m. m. ett visst missmod, kanske i vissa fall misstro mot statsmakternas vilja att tillmäta dessa förhållanden den betydelse som de hava. Även om priserna icke kunna sättas så högt, att de kompensera en felslagen skörd, så förväntar nog lantmannen nu, att vid prissättningen å de animaliska produkterna i överensstämmelse med riksdagens uttalande vid behandlingen av jordbrukspropositionen under förra delen av denna riksdag produktionskostnaderna så vitt möjligt bli täckta.

Kommissionernas uppgifter äro både besvärliga och grannlaga, och i stort sett ha de dock lyckats bra därmed, även om det i något avseende har gnisslat. Beträffande äggransoneringen synes emellertid ingen vara belåten. Konsumenterna klagat och producenterna anse prisen olämpligt avvägda. Principen att i första hand dirigera den spannmål som finns till folkförsörjningen kan nog vara riktig, men hönsen leva ju inte enbart av säd. Den mindre jordbrukaren kan genom användande av avfall och annat erhålla foder till sina höns, som till stor del täcker behovet. Därför gör man säkert klokt i om man går försiktigt fram, när det gäller reduceringen av landets hönsbestånd. Äggen ingå som en icke obetydlig del av vår kost, och därför önskar man, att hönsstammen måtte bevaras i den utsträckning som är möjlig med hänsyn till tillgången av för hönsens utfodring lämpligt foder. För många utgör dessutom hönsskötseln den kanske väsentligaste försörjningskällan. Den är många människors arbetsuppgift, och det är inte så gott att i dessa tider helt lägga om och börja med annan verksamhet.

Vid prissättningen på äggen måste också skälig hänsyn tagas till producenternas intressen. Det nu gällande priset är för lågt, och marginalen mellan producent- och detaljhandelspris är för stor.

På flera håll anser man att priserna på jordbruksprodukter intaga en nyckelställning i prispildningen och att stor risk för en inflatorisk prisutveckling skulle föreligga, om dessa höjdes. Jag tror emellertid att de skäl, som anförts för att motivera denna uppfattning, icke äro tillräckligt grundade. Man överdriver den inverkan, priserna på jordbrukets produkter utöva på utvecklingen av den allmänna prisnivån, i synnerhet om denna prispildning är försakad av varuknapphet och inte av allmän prishöjning. Kan jobberiet hållas tillbaka, är därmed mycket vunnet i fråga om faran för inflation. Det är en allmän grundsats i den av statsmakterna förda finanspolitiken, att de ökade produktionskostnaderna skola fullt täckas. Jordbrukets utövare måste lika väl som andra näringsidkare komma i åtnjutande av denna ersättning. Man kan ingalunda påstå, att jordbruket överkompenserats för de under krisen ökade produktionskostnaderna, och därför har man onekligen svårt att förstå den tankegången, att just jordbrukets priser skulle vara så farliga ur synpunkten av inflationsrisk.

Det är också värt att lägga märke till, att levnadskostnadsindex, på vilket

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1941/42.
(Forts.)

lönesättningen i såväl allmän som enskild tjänst grundar sig, uträknas med hänsyn till detaljhandelspriser och icke till producentpriser. Då man talar om samband mellan löner och livsmedelspriser, får man icke förbise denna omständighet. Det borde för övrigt ligga i statsmakternas intresse att se till, att distributionen av varorna icke kommer att onödigt fördyra desamma. I kampen mot inflationen skulle detta vara en ingalunda betydelselös försvarsåtgärd. Att inflationstendenser i dessa tider göra sig gällande, är för övrigt icke enbart beroende på dessa förhållanden. Man kan inte bortse från vad de höga statsutgifterna och den stora skuldsättningen betyda. Miljonerna rulla, och många av de miljoner, som dagligen utgivnas av staten, utgöras ju av upplånade medel. Statens stora behov av penningar i form av skatter och i form av upplånade medel bidrager naturligtvis i sin mån till den ökade inflationstendensen.

Finansieringen har ju dock hittills lyckats ganska bra. Penningtillgången inom landet är god, och de utgifter, för vilka man icke haft direkt täckning, har finansministern lyckats bestrida genom kortfristiga krediter eller på annat sätt, utan att detta ännu kännes för mycket tyngande. Det kan likväl ifrågasättas, om detta skall kunna fortgå i längden, om vi kunna fortsätta att ge ut alla dessa miljoner och det ändå skall bli möjligt att upprätthålla penningvärdet. Det blir nödvändigt att ägna dessa problem all erforderlig omsorg.

Slutligen, herr talman, vill jag i anslutning till vad jag yttrat om betydelsen av ett samlat framträdande i fråga om åtgärder till stärkande av den yttre och inre fronten säga, att jag även anser det nödvändigt, att vi skydda oss mot sådana nedbrytande krafter, som arbeta på att undergräva vår säkerhet och därigenom åstadkomma skada för landet. De sabotage- och spionagedåd, som planlagts och delvis utförts mot landets säkerhet, kunna ej få fortgå, de måste stävjas. Sådana handlingar som avsett förstörandet av fartyg, sprängningar av kraftverk och skadegörelse på annat sätt framkalla avsky. Man undrar hur något sådant kunnat bli möjligt. Det är skrämmande saker, som kommit fram under rättegångarna med dessa personer. Det synes icke endast ha varit enskilda vilseledda personer, som för egen vinnings skull lånat sig till något sådant, utan det har ju varit personer, tillhörande sammanslutningar, som utge sig för att arbeta för folkets bästa. Sammanslutningar, som lånat sig till något sådant, ha förverkat rätten att fortsätta sin existens. Samhället måste skydda sig mot varje sammanslutning, vars verksamhet tager sig sådana yttringar. Efter allt vad som förekommit kunna medlemmarna av dylika sammanslutningar icke uppträda som martyrer, ifall statsmakterna göra bruk av lagen om upplösning av samhällsfientliga sammanslutningar och inskrida med kraft för att värna rikets säkerhet mot anslag från spioners och sabotörers sida. Jag understryker beträffande dessa företeelser helt vad första lagutskottet yttrade vid 1940 års riksdag i samband med behandlingen av propositionen om nyssnämnda lag: »En sammanslutning, som bedriver en för rikets säkerhet menlig verksamhet, kan enligt utskottets mening icke ha något anspråk på att i ett dylikt tidsläge få under rättsordningens hägn fortsätta sin landsskadliga verksamhet.»

Lugn och fast beslutsamhet och samarbete för hela folkets bästa är vad som kräves av oss i denna ansvarsfulla tid.

Herr Larsson, Sam: Herr talman! De propositioner, som Kungl. Maj:t hittills förelagt riksdagen vid denna extra ordinarie session, äro icke av den innebörd, att de föranleda mig till några uttalanden vid remissen till vederbörande utskott. Jag skulle t. o. m. vilja uttala, att jag knappast kunnat finna det motiverat, att talesmän för riksdagens partier i tur och ordning nu framföra all-

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1941/42.
(Forts.)

männa uttalanden om det politiska läget och önskemål, om vilka i stort sett alla äro ense. För egen del skulle jag helst avstått från att nu begära ordet, och jag hade säkerligen gjort så, om jag icke befarat, att ett uteblivet uttalande i dagens debatt från den meningsriktning jag tillhör kunnat misstydas såsom något slags demonstration eller avståndstagande från den samförståndspolitik som nu bedrives.

En s. k. allmän remissdebatt, i vilken man upptager till behandling vilka frågor som helst, är rätt naturlig vid den lagtima riksdagens början, då under vanliga förhållanden mer än ett halvår gått, sedan riksdagen senast var samlad. Vid detta extra ordinarie riksdagssammanställande är det icke alls på samma sätt erforderligt med en dylik allmän debatt, i synnerhet som de spörsmål, vilka huvudsakligen upptaga våra tankar, de utrikespolitiska, enligt meddelande vid en senare tidpunkt skola bli föremål för offentlig debatt efter en redogörelse från utrikesministern. För min del vill jag uttala min tillfredsställelse över att en sådan utrikespolitisk överläggning kommer till stånd och likaså över att den kommer att äga rum i offentlighetens ljus. Jag är nämligen livligt övertygad om att mörkläggning och tystlåtenhet rörande vår utrikespolitik och dess problem för närvarande är vida farligare och medför mycket större risker än eventuellt oförsiktiga uttalanden under en debatt kunna göra.

I detta sammanhang skulle jag därjämte vilja till regeringens övervägande framföra, huruvida det icke vore möjligt att på liknande sätt anordna överläggningar om de båda huvudgrupper av frågor, som nu utom de utrikespolitiska främst påkalla allas intresse och bekymmer. Jag syftar på dels de ekonomiska och statsfinansiella spörsmålen, dels frågor som sammanhänga med folkförsörjningen. Om finansministern vid lämpligt tillfälle under riksdagen ville lämna en klagörande exposé över vårt finansiella läge, skulle därtill kunna knytas en överläggning, som måhända icke blott för riksdagen utan för hela folket bleve av betydelse. Den i går kväll av riksräkenskapsverket lämnade redogörelsen för det senaste budgetårets budgetutfall innebar visserligen inga överraskningar, men man må icke förundra sig över att litet var börjar undra över huru detta skall sluta och varifrån pengarna skola tagas för att betala de miljardskulder, som staten nu ådrager sig. Vi äro säkerligen överens om att statsutgifternas oerhörda stegring varit ofrånkomlig. Jag vill gärna tillägga, att om dessa utgifter — huru stora de än äro — ge oss ökade utsikter att värna vår frihet och vårt oberoende, så äro pengarna väl använda. Men ändock må det vara rimligt att begära att så långt sig låter göra få en över-skådlig redogörelse för vårt ekonomiska läge och för våra utsikter att ekonomiskt rida ut stormen och bevara vårt penningvärde åtminstone någorlunda orubbat.

Ungefär samma önskan ville jag gärna framföra till jordbruks-, folkhushållnings- och handelsministrarna ifråga om vårt försörjningsläge. Till råga på de olyckor, som avspärningen utifrån medfört, ha vi nu fått två år efter varandra med så dålig skörd, att den åtminstone på vissa trakter närmat sig verklig missväxt. Detta har framtungit en hård ransonering med alla dess besvärligheter. Jag vill icke säga annat än att de statliga organen säkerligen i stort sett handhaft sina ömtåliga och krävande uppgifter på ett erkännansvärt sätt. Enstaka missgrepp kunna väl svårligen undvikas. I likhet med den föregående ärade talaren vill jag för min del uttala den uppfattningen, att den nyligen beslutade äggansoneringen synes vara ett sådant missgrepp. Åtminstone vill det förefalla den osakkunnige lekmannen som om man här vidtagit en åtgärd, som betänkligt liknar de många misslyckade ransoneringsåtgärder som vidtogos under förra världskriget. Nu är det kanske redan för sent att bringa rättelse,

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1941/42.

(Forts.)

om sådan överhuvud taget är möjlig. Det mest beklagansvärda med äggransoneeringen är att den allra tyngst drabbar tiotusentals småbrukare, för vilka hönskötseln varit en givande binäring.

Det skulle säkerligen vara värdefullt, om från regeringens sida under höstens lopp till riksdagen lämnades en redogörelse för alla de betydelsefulla folkförsörjningsfrågorna. Måhända kan detta icke lämpligen ske förrän efter avslutande av de förhandlingar, som inom den närmaste tiden lära komma att upptagas med jordbrukets organisationer. Även på detta område är det utan tvivel så, att största möjliga öppenhet bör visas. Vårt folk skall finna sig i inskränkningarna och besvärligheterna, men det vill veta *skälen* för de vidtagna åtgärderna, och det vill få öppet framföra sina anmärkningar och klagomål och få dem bemötta och vederlagda. Jag bortser då givetvis från de oresonliga kverulanter, som alltid finnas, men man tar grundligt miste, om man tror att alla anmärkningar äro föranledda av obehörig kritiklusta, och man begår framför allt ett stort folkpsykologiskt misstag, om man skulle försöka sig på en sådan mörkläggning även på detta område, att all offentlig kritik skulle förhindras eller betraktas som skadlig. Regeringen gör landet en verkligt stor tjänst genom att på sätt jag antytt lämna riksdagen en fyllig och överskådlig redogörelse för vårt försörjningsläge.

Bilden av våra dagars Sverige erbjuder emellertid icke endast bekymmer och svårigheter. Det finns också ljusare sidor i dagens situation. Dit räknar jag framför allt den nationella samhörighet, som alltjämt består och som icke tvekar att bringa stora offer för stärkande av landets värnkraft. Dit hänför jag också den omständigheten att vi hittills lyckligtvis undsluppit en massarbetslöshet — med alla dess skrämmande följder av ekonomisk och annan art. Man kan dock tyvärr icke underlåta att uppmärksamma, att den rika arbetstillgången nu till mycket stor del är direkt framkallad av krisen. Den beror till stor del på de alltjämt omfattande militärinkallelserna. Den hänger också samman med vår besvärliga bränslesituation, som kräver mycket folk för vedavverkningen m. m. Å andra sidan ligger byggnadsverksamheten i största utsträckning nere, och för vissa industrigrenar kan säkerligen snart hota en brist på råvaror, som framkallar driftsinställelser. Av dessa och andra orsaker, som jag nu ej skall beröra, kunna vi icke känna oss säkra för att ej arbetslösheten återigen ökar.

Till de ljusa sidorna i dagens situation vill jag också räkna den omständigheten att vi ännu ha möjlighet att bringa förbättrad hjälp åt dem, som leva på skuggsidan i livet, framför allt åldringar, invalider och sjuka. Det är vårt samhälles stolthet att föra en vidsynt socialpolitik. Jag uttalar obetingat min glädje över att vi även i dessa vargatider ha möjlighet och vilja att föra en sådan politik. Därvid bortser jag emellertid ingalunda från att vi beträffande socialpolitiken framför allt måste tänka på de sämst ställda och att vi måhända i vissa fall bli nödsakade att revidera på en och annan punkt, där hittills stadgade bestämmelser varit för liberala eller kräva en onödigt stor och tungrodd förvaltningsapparat. Att lyssna på dem, som förmena att erforderliga besparingsåtgärder i första hand borde gå ut över socialpolitiken, vore emellertid ett kapitalt misstag, från vilket jag icke kan nog kraftigt avråda.

Herr talman! Med dessa korta antydningar skulle jag kunna avsluta mitt anförande. Jag vill dock tillägga några ord i anslutning till vad jag nyss anförde om det glädjande i den rådande nationella samhörigheten. Denna samhörighet bottnar djupast i ett ökat medvetande om värdet av vår nationella frihet och en stegrad insikt om vilka olyckor vi skulle möta, om vi icke med

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1941/42.
(Forts.)

alla våra krafter, med alla offer värna vårt oberoende. Därför har det också blåst upp en storm mot den osvenska propaganda, som vill omstörta vår demokratiska samhällsordning och ställa oss under främmande ideologiers inflytande. Även i riksdagen må det öppet sägas ut, att det svenska folket *icke vill* och *icke skall* lyssna på de falska profeter, som vilja tillintetgöra vår sedan sekler uppbyggda rättsordning och nyordna vårt samhälle efter den ena eller den andra utländska schablonen. Vårt motstånd mot alla sådana planer är lika fast och bestämt vare sig locktonerna eller hotelserna komma från det ena eller det andra väderstrecket. Skammens rodnad färgar våra kinder, då vi tyvärr måste erkänna att svenska medborgare låna sig som redskap åt denna osvenska propaganda och att de även begått brottsliga handlingar och planlagt våldsdåd för att främja sina syften. Det är naturligt att en verklig folkvrede växer upp mot sådana partier eller grupper och att man kräver ett resolut inskridande för att söka hindra ett fortsättande på denna olyckliga väg. Det må dock, herr talman, icke vara opåkallat att erinra om att man även i en sådan situation som denna måste söka bevara sitt lugna övervägande och icke i hastigt mod skrida till åtgärder av tvivelaktigt värde, när det gäller att komma åt missförhållandena, men måhända ödesdigra med hänsyn till sina konsekvenser för den medborgerliga friheten. Med denna varning har jag självklart icke velat dämpa den fullt naturliga reaktion mot samhällsfarliga partier, som nu växer fram, och allra minst har jag velat finna något försönande hos dem som begått eller planerat brottsliga, landsförrådiska eller i övrigt landsskadliga handlingar. Men jag har trots det vara klokt och riktigt att mana till att även nu behålla huvudet kallt och noggrant överväga, vilka åtgärder man bör vidtaga, samt lika noggrant övertänka, vilka verkningar i olika avseenden de kunna föra med sig.

Först och sist gäller det, herr talman, — jag upprepar detta — att åstadkomma största möjliga samling och enhällighet hos alla ansvarskännande svenskar om att till det yttersta försvara de omistliga värden som vi äro satta att förvalta och som vi icke skola uppgiva.

Herr von Heland: Sedan partiledarna nu deklarerat de stora politiska partiernas vilja att i samförstånd lösa den nuvarande situationens svåra problem, måste man även tillåta att från olika håll framföras kritiska reflexioner angående vissa rent inrikespolitiska frågor. Det skulle vara synnerligen olyckligt om man försökte stoppa dylik kritisk granskning i ett samhälle som vill vara ett fritt demokratiskt samhälle. Vissa partiledare ha också redan börjat denna kritiska granskning, och det må även tillåtas mig att komma med några synpunkter.

Vad finanspolitiken beträffar kan man ej tala om borgerlig sparsamhet. De två senaste budgetåren ha slutat med en fruktansvärd brist, och bristen ökar i hastig takt varje månad, varvid enbart driftbudgetens underskott kan på tre år, således till och med juni 1942, beräknas till 4,200 miljoner kronor. Av den dagliga utgiften på ungefär 10 miljoner kronor ha vi endast täckning för cirka 5 miljoner kronor.

Finansministern har hittills icke kunnat ge besked om hur den katastrofartade utvecklingen skall kunna på ett någorlunda tillfredsställande sätt bemästras, och jag instämmer med föregående talare att en redogörelse från finansministern vore synnerligen önskvärd. Riksdagen i sin helhet är otvivelaktigt ansvarig för detta anslagsbeviljande, som kanske spränger alla möjligheter till täckning av utgifterna, men samlingsregeringen borde vara den institution, som nu bäst behärskar möjligheterna att komma med förnuftiga

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1941/42.
(Forts.)

förslag. Den tid måste, med nuvarande finanspolitik, komma, då erforderliga pengar ej kunna anskaffas vare sig genom skatter eller lån utan måste tillskapas genom en utspädning av valutan. Ansvaret härför faller då i första hand på regeringen.

Speciellt bär givetvis finansministern ansvaret även om statsrådet Wigforss synes skarpt reagera mot anklagelsen för vidlyftig hushållning och anser, att det hela är beroende på de utomordentliga försvarsutgifterna. Nu bero ju de enorma försvarsutgifterna på tidigare försummelser av försvaret, men tvivelsaktigt är dessutom om jämvikt i budgeten skulle kunna åstadkommas även om försvarskostnaderna bortföle. Den statsfinansiella ställningen är alltså ytterst oroande. En absolut inbromsning av alla ej livsviktiga utgifter borde därför vara ofrånkomlig.

Regeringen med sin överblick över situationen och sina utredningsmöjligheter har givetvis i första hand skyldighet att komma med besparingsförslag, men även enskilda riksdagsmän böra framhålla sina synpunkter för att prövas av riksdagen.

Redan förra året tog jag mig friheten att i särskilda utskottet göra vissa påpekanden, och det blev ju sedermera vissa åtgöranden, som åstadkommo en mångmiljonbesparing på försvarshuvudtiteln, och jag har tagit mig friheten att även i år för några regeringsmedlemmar göra nya smärre påpekanden för besparing på samma huvudtitel.

Offentlig debatt angående försvarskostnaderna är väl mindre lämplig, varför så mycket större ansvar vilar på regeringen för att anslagna medel komma till rätt användning. Andan hos såväl befäl som meniga är storartad — vill jag omvitna — varför felaktigheterna i utgiftshänseende i främsta rummet måste lastas statsmakterna, som före kriget grovt försummat försvarsmakten så att det bl. a. vid krigsutbrottet saknades i förvaltningsfrågor väl utbildad personal.

Studerar man driftbudgeten, finner man enorma utgiftsökningar även på ecklesiastik-, social- och jordbruksdepartementen. Chefen för ecklesiastikdepartementet, som tillika är ledare för det parti, som med särskild förkärlek brukar kritisera skattebördan, borde väl inse, att vi inte oberörda kunna leva i 30-talets välfärdspolitiska anda. Man borde sålunda kunna förvänta besparingsförslag på åttonde huvudtiteln. Beträffande utgifterna på socialdepartementets huvudtitel önskar jag framhålla vissa synpunkter med en vördsam hemställan om riksdagens omsorgsfulla prövning. De 20 miljoner kronorna till semesterersättningar borde enligt min mening tagas under diskussion och likaså mångmiljonersanslagen till bostadssubvention, vilken subvention indirekt blir en subvention åt byggnadsarbetarna. Jag återkommer till denna sista fråga senare. Vår arbetslöshetshjälp är delvis uppbyggd på — vågar jag väl säga — det dyrbaraste sätt, som kan utfunderas, med en total dagsverkskostnad av 40—60 kronor. När den nya samlingsregeringen gick i författning om slopanDET av reservarbeten, steg dagsförtjänsten för de arbetslösa med det dubbla eller till cirka 20 kronor i en del fall. När beställningarna hos industrien för försvarets räkning bli färre och likaså beredskapsinkallelserna, kunna vi vid fortsatt avspärning av landets gränser vänta ökad arbetslöshet. Även ur den synpunkten anser jag att systemet för arbetslöshetshjälpen borde omprövas. Man kommer nämligen icke ifrån att det finns ett intimt samband mellan arbetslösnens höjd och tillgången på arbetsmöjligheters beredande även för de arbetslösa; och hur skall en omflyttning av arbetskraften till landsbygden kunna effektivt stimuleras, så länge städerna ställa i utsikt beredskapsarbeten till topplöner?

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1941/42.
(Forts.)

Våra kristidskommissioner ha givetvis synnerligen svåra och besvärliga uppgifter. Man bör därför icke för hårt kritisera smärre missgrepp. En kommission, som det däremot synes mig befogat att granska mer ingående, är utrymningskommissionen. Man kan måhända tvista om huruvida för denna kommissions kostnader och arbete överhuvud taget lägges ned något som är av värde eller kommer att bli av stort värde. Den evakuering, som planlagges för att undanföra människor, djur m. m. från krigsskådeplats, torde odisputabelt vara till nytta. Denna evakuering borde väl då ej gälla blott att förflytta äldre och barn från städer till bostäder i gårdar belägna strax utanför dessa städer utan betydligt mer omfattande evakueringsproblem. Däremot måste jag ställa mig mycket tvivlande gentemot värdet av den dyrbara planläggning, som gjorts för att vid luftangrepp just utföra utrymning på det sätt jag skisserade i min förra mening. Tror man verkligen på lämpligheten av att tvinga äldre och barn ifrån deras utmärkta bostäder i städerna med luftskydd och skyddsrum ut till gårdar strax utanför, där det saknas dessa skydd och där dessa undanförlade människor inpackas kanske dussinet fullt i samma rum på en lantgård, utan möjligheter att ordna det någorlunda bekvämt och praktiskt ur förläggnings- och förplägnadssynpunkt?

Att utrymningskommissionen sedan beslagtager utrymmen på gårdar, där man av eget initiativ frivilligt ordnat för äldre och barn, på sådant sätt att dessa personer köras ut samtidigt som kanske också härigenom jordägaren, som vid mobilisering blir utan sin ordinarie arbetskraft, även blir utan hjälp av dem, som han genom frivillig inkvartering hoppats få hjälp av, synes mig vara opraktiskt. Kostnaderna för denna kommissions verksamhet böra sålunda provas ingående, liksom socialministerns hemställen i proposition nr 305 om 3,100,000 kronor för åtgärder för mottagande av evakuerad civilbefolkning.

Till slut några ord om den stora ökningen på nionde huvudtiteln. Är det icke rätt meningslöst att tillsätta besparingskommittéer med ytterst små möjligheter att föreslå stora besparingar, när man samtidigt låter staten gå in för en — jag vill kalla det — fantastisk subventionspolitik. Om staten inom alla viktigare varuområden skall tillhandahålla varor under produktionskostnaderna, så komma givetvis statsutgifterna att stegas så att alla möjligheter till utgifternas täckande försvinna. Vad det gäller livsmedlen är en dylik subventionspolitik rent farlig för landets största näring, ty härigenom vänjer man konsumenterna vid att livsmedlen över huvud skola vara billigare än de inhemska betingelserna medge. Detta måste, när landets gränser åter öppnas, även innebära att jordbrukets prisnivå skall ned, med följd att jordbruksbefolkningen kommer att sakna existensmöjligheter, och vad detta betyder för landet i dess helhet behöver jag icke närmare belysa.

Under den synnerligen farliga och besvärliga utrikespolitiska situation, som rätt under ett par år, har man ansett det nödvändigt att i samarbete lösa de politiska frågorna. Samlingsregeringen, vars tillkomst tidigt förordades från bondeförbundshåll, borde vara en institution, som säkrade detta fulla samarbete. Ifrån bondeförbundshåll har man också framhållit att villkoret för samlingsregerandets bestånd vore, att svenska folket och statsmakterna toge skäligen hänsyn till alla befolkningsgruppers existensmöjligheter och att man skapade största möjliga rättvisa, när det gällde att bära de bördor, som i framtiden voro ofrånkomliga för det svenska folket. Vid underhandlingar med hans excellens statsministern efter förra valet kunde bondeförbundet ej få klarhet angående ett bestämt program för lösningen av detta problem eller några löften för jordbrukets del. Majoriteten inom partiet ansåg emellertid det utrikespolitiska läget så allvarligt, att man trots det negativa underhandlingsresultatet borde fort-

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1941/42.

(Forts.)

sätta samregerandet. Bondeförbundet har också lojalt, trots vissa händelser, sökt att på bästa sätt främja samarbetet.

När vi från vårt håll gjort påpekanden i jordbruks- och livsmedelsfrågorna, har detta ej varit för att verka splittrande eller för att komma med oförsynta krav, utan endast för att åstadkomma den rättvisa mellan samhällsgrupperna, som tidsläget kräver, och för att komma fram med ett förslag, som i möjligaste mån skulle klara livsmedelsfrågorna i en för svenska folket brydsam situation. Det är med hänsyn till den lojalitet och den nationella inställning, som man från ansvarigt jordbrukarhåll intagit, som man nu känner sig nedstämd och missnöjd med det sätt på vilket man handlar från visst annat håll.

När man exempelvis i en del av den socialdemokratiska pressen, ja, t. o. m. här i kammaren — såsom hände för några månader sedan — beskyller Sveriges jordbrukare och dess ledande män för att vara utsugare, illojala samhällsmedborgare och osvenska, då borde man förstå den synnerligen stora risk man löper, att en allvarlig stridsställning skulle kunna uppstå gentemot jordbrukarna. Sveriges jordbrukare hade dock före kriget, trots att samregerandet mellan arbetare och bönder skänkt avsevärda förbättringar mot krisen år 1932, ej erhållit — som vi kalla det — den rättvisa och likställighet, som landets jordbrukare uppställt som sitt mål.

När nu livsmedelsfrågan är landets viktigaste och mest svårösta fråga, tycka vi, att det borde stå klart för allt Sveriges folk, att man äntligen måste tillerkänna jordbrukarklassen med jämförbara befolkningsgrupper likvärdig ekonomisk ställning, och det är ju endast det, som vi vilja åstadkomma. Vidare är det obestriddligt riktigt, att om man enligt bondeförbundets förslag fört en mera positiv jordbrukspolitik före kriget, så hade jordbrukets produktionsförmåga och lagerhållningen varit vida fördelaktigare vid krigsutbrottet, och jag tycker därför inte att det är rätt att med anledning därav påstå, att jordbrukarna sabotera livsmedelsförsörjningen, som man sagt en och annan gång. Skall det användas hårda ord i detta sammanhang, måste framhållas att de handlat orätt, som bestämt en sådan politik, att flykten från landsbygden tog sådan omfattning att jordbrukets produktionsvolym blivit mindre än nödvändigt, och man bör vara tacksam mot bondeförbundet, som på olika sätt under samregerandet med socialdemokraterna åvägbragt sådana beslut av statsmakterna, som medfört, att läget för livsmedelsproduktionen dock är något så när tillfredsställande, även om en avsevärd ransonering måste genomföras.

Tack vare lojaliteten hos jordbrukarna och deras stora organisationer — jag vill påpeka, att det är lojalitet ifrån jordbrukarhåll — ha svårigheterna kunnat bemästras på ett helt annat sätt än under förra världskriget. Ett par talare ha ju redan varit inne på samma tankegång. Om man även i fortsättningen skall kunna draga fördel av dessa organisationer, måste man, trots ingrepp mot de liberalistiska principerna, lämna ännu större maktbefogenheter än hittills åt jordbrukarnas organisationer.

Eftersom jag ser statsrådet Domö här, kan jag exempelvis säga, att jag tror att det var ett steg i rätt riktning att ge större maktbefogenhet åt skogsägareföreningarna, även om dessa organisationer inte äro så bra rustade som jordbrukarnas övriga organisationer.

Ju stramare ransoneringen blir, desto större bli förutsättningarna för illojal handel vid sidan av jordbruksorganisationerna. Man kan redan hysa farhågor i sådant avseende för ägg, smör och fläsk. Att på grund av önskan att komma åt sådana jordbrukare, som påpeka detta självklara faktum och som säga sin mening i prisfrågorna, försöka lögnaktigt och förrädiskt utmåla dem och hela jordbrukarklassen som illojala samhällsmedborgare gagnar å andra sidan ej

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1941/42.
(Forts.)

samarbetet och arbetet för att klara svårigheterna. Jag måste här understryka, att jordbruksorganisationerna och den stora massan av jordbrukarna vilja vara lojala mot samhället, men samhället bör också uppskatta detta och visa lojalitet och rättvisa gentemot jordbrukets folk och icke misstänkliggöra dem från ansvarigt håll.

Bästa medlet för att klara den besvärliga livsmedelsfrågan är sålunda enligt mitt förmenande dels att i än högre grad än hittills söka hjälp hos jordbruksorganisationerna, dels att ge dessa det stöd och den makt, som erfordras, samt att föra en sådan prispolitik att produktionen stimuleras.

Däremot måste varnas för att staten, särskilt i tider som dessa, behandlar jordbrukarna sämre och strängare än andra samhällsgrupper. Jag säger detta därför, att man allmänt bland jordbrukarna har den uppfattningen, att statsmakterna väsentligt olika behandlat sockerbetsfrågan och byggnadsfrågan. Det må tillåtas mig att gå in även på dessa ömtaliga problem för att klargöra vilka tankegångar som ligga bakom jordbrukarnas inställning därtill.

Syftet med riksdagens beslut för några månader sedan i byggnadsfrågan var ju dels att motverka arbetslösheten, dels att skapa bostäder i tillräcklig omfattning och detta till kostnader, som till förhindrande av en allmän höjning av hyresnivån icke finge överstiga de under senare åren gällande. En förutsättning för statsmakternas stöd åt byggnadsverksamheten var emellertid att förhållandena på arbetsmarknaden ordnades. Sedan beslutet fattades ha nya kollektivavtal slutits, som dock innebära sänkning av ackorden för de egentliga byggnadsfacken med endast 5 procent eller i vissa fall, där ackorden varit särskilt höga, något mer. För specialfacken gälla motsvarande överenskommelser, men det nya avtalet gäller ej för jordbrukets byggnadsverksamhet. Kanna statsmakterna verkligen anse den träffade uppgörelsen tillfredsställande? Byggnadssakkunniga hade ju föreslagit en reducering av de sammanlagda lönerna med 15 procent, vilken sänkning ej skulle åstadkomma sänkta bostadskostnader utan endast ett bibehållande av oförändrad hyresnivå. Då samtidigt övriga kostnader inte sänkts mer än som förutsetts, om ens så långt, samt svårigheterna att få fram visst material snarast ökat, har man svårt att förstå, hur det kan bli möjligt att bibehålla byggnadskostnaderna på 1939 års nivå, vilket är förutsättningen för de statliga garantierna vid byggnadsverksamhetens igångsättande. Det torde nämligen ej vara möjligt att sänka bostadsstandarden mer än de sakkunniga angivit, varigenom man räknat med att åstadkomma en besparing av 8 procent.

Jag vill för min del uttala mitt ogillande av statsmakternas undfallenhet så snart det gäller byggnadsfrågan. Ur allmän social synpunkt är det nödvändigt att svenska folket offrar betydligt mindre del än hittills av sina inkomster för bostäder. Då man har en bestämd önskan att hålla levnadskostnaderna nere, borde statsmakterna framför allt se till att sådana utgifter hållas på en rimlig nivå, som hittills varit oskäligen.

Liknande synpunkter ehuru ej fullt analogt kunna anläggas på byggnadsproblemen på landsbygden. Där är bostadsbeståndet sämst och byggnadsbehovet störst i fråga om såväl bostadshus som ekonomibyggnader. Där försvåras problemet därigenom, att jordbrukarna på grund av kända förhållanden ej ha ekonomiska möjligheter att sätta i gång arbeten till tillnärmelsevis lika stora kostnader som andra arbetsgivare. I det fallet kan man hålla med byggnads-träarbetarförbundets ordförande om att det är galet, att landsbygdens förhållanden skola vara väsentligt sämre än städernas, och en av bondeförbundets främsta uppgifter är att skaffa rättvisa åt landsbygdens folk, varvid även dyrortsgrupperingen måste avskaffas enligt vårt förmenande.

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1941/42.

(Forts.)

Med hänsyn till de speciella förhållanden, som råda på landsbygden, förutsatte emellertid riksdagen att särskilda förhandlingar rörande landsbygdens byggnadsfråga skulle komma till stånd.

Det framhölls redan av socialministern, att en förutsättning för en ur alla parter synpunkt önskvärd utveckling av byggnadsverksamheten för jordbrukets behov torde vara, att vederbörande parter kunna enas om tidlön, till dess att överenskommelser om för dessa byggnadsarbeten lämpade ackordsprislister träffas. Därest avtalsuppgörelse emellertid icke kunde komma till stånd, förutsatte sedan utskottet, att Kungl. Maj:t för riksdagen skulle framlägga de förslag, vartill förhållandena föranledde. Man ansåg det icke otänkbart att de blivande förhandlingarna mellan byggnadsarbetarna och landsbygdens arbetsgivare skulle stranda och arbetarna vägra att utföra arbetet mot tidlön enligt gällande avtal eller efter annan överenskommelse.

I ett dylikt fall borde regeringen sålunda ingripa för att hävda samhällets intresse i stil med vad som skedde beträffande sockerbetsodlingen. Det trodde åtminstone vi inom vårt parti skulle bli fallet. Det måste nämligen anses vara ett samhällsintresse att byggnadskostnaderna på landsbygden bringas ned till en sådan nivå, att byggnadsverksamhet blir möjlig.

I enlighet med riksdagens beslut upptogs förhandlingarna rörande landsbygdens byggnadsfrågor mellan å ena sidan representanter för landsbygdens arbetsgivare och å den andra byggnadsfackförbunden. Arbetsgivarsidan företrädde av representanter för R. L. F., Svenska Lantarbetsgivareföreningen och Sveriges Landsbygdsentreprenörers förening. I mitten av augusti förklarades dessa förhandlingar avbrutna, emedan parterna icke kunnat enas om något förslag till avtal. Delvis motsägande uppgifter ha lämnats om dessa förhandlingar, men det vill synas, som om den främsta orsaken till deras misslyckande varit byggnadsarbetarnas motvilja mot att ingå speciella avtal för byggnadsarbeten för jordbrukets behov. Likaledes synas byggnadsarbetarna vilja hålla fast vid den ståndpunkten, att städernas ackordsprislister skola tillämpas vid byggena på landsbygden. Ordföranden i byggnadsträarbetarförbundet, herr Nils Linde, har i en intervju i en Stockholmstidning sagt, att byggnadsarbetarnas förhandlare varit villiga att diskutera särskilda ackord för landsbygden, om arbetsgivarna hade angett de punkter i prislistan, som inte passade för jordbrukets behov. Dylika uppgifter lämnades inte, påstod herr Linde, som tillade: »Vi förstå inte heller annat än att de ackord, som äro upptagna i prislistan, mycket väl skulle kunna användas även på landsbygden. Vi kunna inte begripa vad det är för skillnad, om det är en jordbrukare eller en annan person, som är byggherre. Viktigast är ju att arbetet blir riktigt betalt var det än utföres. Något särskilt löneavdrag därför att det är en bonde eller en godsägare, som bygger, komma vi inte att gå med på.»

Hålla byggnadsarbetarna i överensstämmelse med detta uttalande fast vid ståndpunkten, att de ackordsprislister, som gälla för byggnadsarbeten i städer och samhällen, även skola tillämpas på landsbygden, ha de uppenbart satt sig över de av statsmakterna fastställda direktiven för byggnadsverksamhetens igångsättande. Socialministern och riksdagen ha klart och tydligt uttalat sig för att tidlön i första hand skall komma till användning. Detta skulle emellertid inte utesluta uppgörelse om ackordspriser, men märk väl, enligt särskilda för landsbygdens speciella förhållanden avpassade prislister. Det återstår emellertid att se om byggnadsträarbetarförbundet ämnar motsätta sig tidlönsarbete eller kanske tänker självt bestämma arbetslönen.

Det är ett vitalt intresse för landsbygden att de tidigare av statsmakterna

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1941/42.
(Forts.)

godkända principerna bli förverkligade, ty användningen av städernas ackordsprislister på landsbygden har betydligt ökat de redan förut höga byggnadskostnaderna där. Uppförandet av såväl bostäder som ekonomibyggnader på landsbygden är väsentligt enklare än fastighetsbyggen i städerna, och därför kan man inte tillämpa samma sorts ackordsberäkningar på landsbygden som i städerna. Från jordbrukarhåll måste således bestämt krävas, att statsmakternas klart uttalade direktiv i dessa hänseenden följas. Detta är också ur synpunkten av samhällets auktoritet absolut nödvändigt. Byggnadsfrågan såväl i städerna som på landsbygden har sålunda enligt mitt förmenande icke lösts på ett sätt, som kan anses tillfredsställande för samhället.

Vi bondeförbundare vilja, att statsmakterna särskilt i tider som dessa behandla samhällsgrupperna lika utan hänsyn till deras inflytande hos majoritetspartiet. Jag vill erinra om statsministerns yttrande under debatten om klasslagen mot betodlarna, att det »är alldeles uppenbart, att om någon annan organisation försätter oss i samma läge som betodlarnas organisation här har gjort, så är regeringen beredd att vid varje tillfälle hävda det allmänna intresset mot det enskilda och mot organisationerna».

Jag ställer den direkta frågan till hans excellens statsministern: anser herr statsministern att det givna löftet har hållits?

Jag har, herr talman, med det sagda velat framhålla en del av de synpunkter, som anläggas på dessa frågor under diskussionerna bland jordbrukarna. Jag har tidigare i mitt anförande framhållit att jordbrukarna vilja vara lojala mot samhället. Vi vilja endast, att alla skola bära lika stora bördor, och vi vilja att även jordbrukarna skola kunna få framföra sina synpunkter utan att de missförstås och utan att man hutar åt dem för den sakens skull. Jag uttrycker därför den förhoppningen, att även de, som ha en annan uppfattning än vi, skola kunna diskutera dessa samhällsviktiga problem med lugn och besinning och därigenom främja det fortsatta samarbetet, som är så nödvändigt i tider som dessa.

Häri instämde herrar *Löfvander, Aronsson och Andersson, Albert.*

Herr **Schlyter**: Herr talman! Alltsedan justitieministerns första riksdag såsom chef för justitiedepartementet har vårt straffsystem varit föremål för en hel serie betydelsefulla reformer, som tillsammans bilda ett sammanhängande helt, även om vissa viktiga partier ännu återstå för reformarbetets avslutande. Härtill ansluter sig en hel rad av strafflagsändringar berörande särskilda brott.

En av riksdagen begärd lagstiftning, som tyvärr ännu icke medhunnits, fastän tidsförhållandena alldeles särskilt kunde synas ägnade att väcka intresse för densamma, är revisionen av strafflagen för krigsmakten. Ett särskilt skäl av sparsamhetsnatur att icke dröja med detta lagarbetes fullföljande ligger i angelägenheten att för uppgiften tillvarataga de utmärkta arbetskrafter, som ägnat en följd av år åt att intränga i lagstiftningsproblemen på området, ett arbete som skulle bli förspillt, om det icke tillgodogöres, medan det är tid.

Tidsomständigheterna ha påkallat bl. a. ett flertal betydande straffskärpningar till samhällets skydd. Allmänheten, som i tidningarna läser om dessa lagars tillämpning, tar nog ibland med förvåning del av de milda straff som domstolarna i enlighet med gammal tradition utmätta inom de vida straffskolor eller strafframar som lagparagraferna innehålla. Det skulle kännas betryggande att veta — möjligen är så förhållandet, fastän det icke kommit till allmänhetens kännedom — att Konungens högste åklagare låter till sig inrappor-

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1941/42.

(Forts.)

tera varje meddelat utslag exempelvis i spionerimål för att i högre rätt låta överklaga sådana domar, i vilka han finner straffen vara för milda.

Bland de betydelsefulla reformerna inom straffsystemet vill jag såsom de viktigaste nämna 1937 års lagar om verkställighet av bötesstraff, om tvångsuppfostran, om förvaring och internering i säkerhetsanstalt, 1938 års lag om sammanträffande av brott, samma års stadga angående vård och behandling i statens fängvårdsanstalter samt 1939 års lag om villkorlig dom.

Då straffsystemets rationella och konsekventa uppbyggande är av största betydelse för ett effektivt bekämpande av kriminaliteten i samhället, är det tydligen av största vikt att vad som efter grundlig utredning funnits vara det ändamålsenligaste reaktionssystemet mot brottsligheten icke blott partiellt utan i sin helhet kommer till utförande.

Av särskilda skäl har ikraftträdandet av två av de viktigaste nya lagarna måst göras beroende av Kungl. Maj:ts prövning, nämligen 1937 års förvarings- och interneringslag och 1939 års lag om villkorlig dom. Den förra ansågs på sin tid så brådskande och så viktig att få ut i livet, att 1937 års riksdag vid antagandet av den nya lagen om tvångsuppfostran i skrivelse till Kungl. Maj:t begärde att till samma års riksdag måtte framläggas förslag till ny förvaringslag, en framställning som justitieministern på ett högst berömvärt sätt beaktade. Riksdagen biföll också propositionen.

En bland de viktigaste nyheterna i denna lag är den, att farliga förbrytare, som äro psykiskt abnorma utan att såsom otillräkneliga skola straffriförklaras, kunna dömas till förvaring i säkerhetsanstalt redan första gången de lagföras. Nu erhålla de i stället såsom förminskat tillräkneliga ett förkortat straff och släppas sedan lösa på samhället igen, såvida inte domstolarna i samförstånd med psykiatrici pressa in dem under otillräknelighetsbestämmelserna och förklara dem straffria.

Även i andra avseenden skulle ett ikraftträdande av 1937 års lag om förvaring och internering i säkerhetsanstalt bereda samhället ett ökat skydd mot de med lagen avsedda grova brottslingarna.

Anledningen till att samhället får avstå från detta skydd är den, att för lagens ikraftträdande skulle fordras ett fullföljande av byggnadsplanerna på den nya säkerhetsanstalten å Hall, men detta bygge har av ekonomiska skäl uppskjutits. Jag känner mig inte övertygad om att det ens ur ekonomisk synpunkt är klok politik att låta detta viktiga bygge anstå och under tiden tillspillogiva det rättssäkerhetsintresse, som den nya lagen skulle tillgodose.

Än värre ter sig dröjsmålet med ikraftträdandet av 1939 års lag om villkorlig dom. Efter allt det intresserade arbete som i kommitté, i departement och i riksdag nedlagts på tillkomsten av denna lag, frågar man sig, om den verkligen kan vara så litet värd att med dess ikraftträdande bör få anstå år efter år endast för en relativt ringa besparings skull i budgeten. Justitieministerns personliga intresse för denna fråga är så ofta omvittnat att ingen drar det i tvivelsmål. Men inte ens riksdagens begäran förra året, på framställning av ett enhälligt utskott, i fråga om lagens ikraftträdande har haft någon verkan. Det har sagts att statsmakterna föredraga stora, i budgeten ej direkt synliga utgifter framför mindre men synliga. Denna sats har nyligen belysts av den utredning rörande ligabrottsligheten som publicerats av Centralförbundet för socialt arbete. Utredningen, som avser åren 1938—1940, visar bl. a. att ligabrottsligheten ökat starkt under dessa år och att ligorna i regel bildas omkring personer, som tidigare gjort sig skyldiga till vanart eller brottslighet. I diskussionen om vilka motåtgärder, som kunna tillgripas för att bekämpa denna form av kriminalitet, pekas i utredningen bl. a. på nödvändigheten av en

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1941/42.
(Forts.)

förbättrad eftervård av villkorligt dömda och anstaltsvårdade, med andra ord just sådana anordningar som lagen om villkorlig dom avser att genomföra.

Bland annat denna utredning om ligabrottsligheten har åberopats i en av fängvårdsstyrelsen till Kungl. Maj:t ingiven framställning om ikraftträdande av lagen om villkorlig dom. Fängvårdsstyrelsen skriver: »Tillämpningen av nu gällande lag om villkorlig straffdom är bristfällig. Förundersökningen är icke alltid tillräckligt upplysande och utföres på sina håll alltför slentrianmässigt. Övervakningen har i många fall icke den erforderliga, positivt fosterande karaktären — — —. Dessa allmänt erkända brister i övervakningen medföra ogynnsamma verkningar även i allmänpreventivt hänseende, i det att därigenom, särskilt bland ungdomen, utbildas den meningen, att åtminstone det första brottet icke skulle medföra någon egentlig påföljd.» Fängvårdsstyrelsen vill söka hjälpen hos de skyddskonsulenter, till vilkas införande 1939 års riksdag beviljade anslag i samband med lagens antagande, ett anslag från vilket Kungl. Maj:t emellertid sedermera avstått.

Den behövliga konsulentorganisationen har beräknats fullt utbyggd kosta 300,000 kronor om året. Många anse att man med fördel kunde börja med en mindre organisation. Man kan t. ex. börja med att tillsätta skyddskonsulenter i de delar av landet, där ligabrottsligheten särskilt florerar, och ge dem större distrikt. Lagen om villkorlig dom innehåller nämligen ett stort antal kriminalpolitiskt viktiga nyheter, som skulle komma hela landet till godo, oberoende av skyddskonsulenterna, om lagen blott fick träda i kraft. Jag har svårt att tänka mig att icke en så intelligent man som finansministern skulle inse detta, om han endast bleve riktigt upplyst därom. Alldeles särskilt borde han ha sinne för att det i längden blir mycket billigare för statsverket med effektiva preventivåtgärder mot brottsligheten än om fängelserna skola fyllas med unga brottslingar, som samhället icke vårdar sig om, medan de voro i frihet.

Det är med beklagande man icke på riksdagens bord finner en proposition om anslag till skyddskonsulenter. Man kunde ju, såsom jag antydde, ha börjat helt försiktigt med tre eller fyra: en i Malmö, en i Göteborg, en i Stockholm och möjligen en i Norrland. Det skulle kosta en tredjedel av den beräknade utgiftssumman. För övrigt vore det en ren fördel att icke behöva tillsätta alla tolv befattningarna på en gång. Men de nämnda fyra borde av den departementschef, som bär ansvaret för att av riksdagen antagna lagar få träda i kraft, kunna tillsättas från den 1 januari 1942.

Nu vare det mig fjärran att känna mig kallad att ge justitieministern något råd beträffande frågan, hur det skall gå till att av Kungl. Maj:t utverka ett anslag till skyddskonsulenterna. Jag erinrar mig emellertid med tacksamhet, att finansministern, med vilken även jag haft äran att vara kollega, ingalunda var så omöjlig att tala till rätta som man skulle tro. Det gällde en gång även för mig att utverka ett nytt anslag till nya funktionärer, nämligen till sekreterare i domsagorna. Finansministern ställde sig i statsrådsberedningen kallsinnig. Jag, som hade fört ett visst leverne i beredningen om saken, gick efteråt fram till honom och sade: »Hör du Wigforss, det här kommer jag att tjata om vartenda år, så länge jag lever.» Wigforss svarade ögonblickligen: »Nå, men så dö då!» Antingen han nu ångrade dessa hårda ord eller han kände sig övertygad av min argumentering, alltnog, från den dagen fick jag varenda domsagosekreterare jag begärde.

Nu vill jag ingalunda tillråda justitieministern att hota finansministern med att dö för skyddskonsulenterna. Men, herr justitieminister, hur vore det att, liksom jag, hota med att leva?

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1941/42.
(Forts.)

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 7.30 e. m.

Herr **Brandt**: Herr talman! Jag vet inte, om jag vågar ge uttryck åt en reflexion som trängde sig på mig just nu, när jag satt och lyssnade till herr Schlyters utmärkta anförande. Det är verkligen med grämlse man ser att det knappast är några ledamöter närvarande i kammaren. Reflexionen är den — jag tycker det är det psykologiska ögonblicket nu att ge uttryck åt den — att det vore en härlig sak, om vi hade en lunchpaus i våra förhandlingar. Herr Schlyters tal borde ha hörts av samtliga ledamöter. Jag hoppas det i varje fall når fram till finansministern, men det är inte så alldeles säkert. De kammarledamöter, som äro frånvarande, läsa inte med visshet protokollet efteråt och få således inte ta del av vad herr Schlyter sagt. Att olycksödet att tala inför glest besatta bänkar sedan även drabbar hans efterträdare i denna talarstol, må vara ett rättmätigt straff för att jag här vågar mig in på ett område, som redan förut ganska mycket berörts.

Känd sak är så god som vittnad, och det har till yttermera visso även omvittnats att det förvisso finns politiska sammanslutningar, vilkas verksamhet är ägnad att sätta rikets säkerhet i fara och störa den allmänna ordningen. Detta är rekviritet för upplösning. Villkoren äro obestriddigen uppfyllda beträffande vissa sammanslutningar. Såsom här redan har omvittnats, råder det också ganska stark oro och olust i landet med anledning av vissa spioneri- och sabotagehandlingar, som begåtts av personer i eller utanför dylika sammanslutningar.

Huruvida situationen i detta ögonblick är så kritisk, att man nu bör ingripa, kan givetvis diskuteras; förutsättningen för ett ingripande är just att situationen skall befinnas vara kritisk. Man kan diskutera, om den är mera kritisk nu än den var i fjol, när ifrågavarande beredskapslag antogs. Man kan för övrigt ifrågasätta, om inte förbud hade bort tillgripas långt tidigare. För egen del är jag benägen att tro att det skulle ha varit bra, därest överhuvud taget förbud skall tillgripas, att man gjort det långt tidigare. År 1936 bjöds i varje fall ett tillfälle för riksdagen att antaga en förbuds- och upplösningslag. Men eljest hyser jag fortfarande samma uppfattning, som jag vågade ge uttryck åt vid 1940 års lagtima riksdag just när frågan om förbudslagen här behandlades, nämligen att en förbuds- och upplösningslag mot samhällsfientliga sammanslutningar säkerligen blir till sina verkningar ganska illusorisk, om den inte kompletteras med en strafflag mot sådan verksamhet som avser införande av ett autokratiskt styrelsesätt. Vid fjolårets riksdag väckte herr Lundstedt i andra kammaren en motion i den riktningen, och själv väckte jag i denna kammare en till sin innebörd ungefär likartad motion. Och just nu, när frågan på nytt kommit upp, tror jag att man skulle kunna vinna mera gehör för den synpunkten än den gången. Flertalet här vet nog hur pass stora verkningar vi kunna vänta av förbud mot och upplösning av slika sammanslutningar. De skulle inte bli avsevärda. Däremot skulle man kunna vänta ganska betydande verkningar av en strafflag i den anda, som jag här vågat erinra om.

Jag kom att tänka på detta, när jag lyssnade till ett ord av herr Åkerberg, som ju inledde dagens remissdebatt. Han råkade nämligen citera ett yttrande, som fälldes just vid 1940 års lagtima riksdag, jag tror den gången av första lagutskottets ordförande, och som var riktat mot dem, som voro ganska angelägna om att samhället fick tillräckligt effektiva medel att tillgripa gentemot

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1941/42.
(Forts.)

slika föreningar. Det talades då om »mannen som av rädsla för döden begick självmord». Herr Åkerberg sade i dag, att man inte borde vidta åtgärder av den art att de kunde erinra en om den sanna innebörden av nämnda ord. Men han tillade vad däremot första lagutskottets ordförande inte sade i fjol, nämligen att man inte heller får äventyra demokratien genom att man — det var väl innebörden av hans ord — hårdlager demokratiska principer. Demokratien har rätt till nödvärn.

Såsom redan sagts, råder oro i landet, och det finns alldeles säkert resonans för ett beslut om ingripande nu. Och eftersom alla tidningar skriva om denna fråga och alla talare i denna remissdebatt uppehållit sig vid den, torde man kunna utgå ifrån att ett dylikt ingripande kommer att företagas. Jag är i detta ögonblick ganska tveksam, om det vore så lyckligt. Det var ganska signifikativt att höra att herr J. B. Johansson, som talade å riksdagshögerns vägnar i denna kammare, underlät att nämna andra sammanslutningar än just kommunistiska. Han nämnde endast kommunismen. Det kan inte vara ett förbiseende. Han måste ha gjort det med full avsikt. Man blir förstämnd, om här verkligen förelåg en avsikt att smussla undan någonting. Herr Sam Larsson sade, att vi böra hålla huvudet kallt även i detta ögonblick och noga tänka oss för, och det böra vi göra. Skall här företagas upplösning av några sammanslutningar, böra dessa åtgärder förvisso vara allsidiga. Jag tycker inte att man har tillräckligt starkt betonat detta. I varje fall för mina öron betonade herr Åkerberg icke detta tillräckligt. Han sade visserligen, att ingripandet inte får ske ensidigt, men det bör tilläggas några ord just på den punkten. Det är mycket lätt att komma åt kommunisterna och deras sammanslutningar. Det är mycket svårt att komma åt sammanslutningar på andra håll. Det går till äventyrs att slå ned på en illuster församling, som heter S. S. S., det är uttytt Svensk socialistisk samling, eller en nystiftad organisation, som visst heter Svensk opposition, men det är osäkert, om man vågar ingripa mot en annan sammanslutning, som jag utan tvekan betecknar såsom samhällsfarlig, en förening, vars verksamhet förvisso är ägnad att sätta rikets säkerhet i fara — jag menar Nationella förbundet. Ingriper man inte mot detta, tror jag, att det blir splittring i riksdagen bland dem, som i övrigt skulle kunna tänkas vara benägna för positivt ingripande nu. Det bör verkligen vara ett *allsidigt* ingripande, således ett ingripande mot alla föreningar, som uppfylla villkoren. Jag upprepar för tredje gången: det gäller alla föreningar, vilkas verksamhet är ägnad att sätta rikets säkerhet i fara och störa den allmänna ordningen. Den, som följer med detta partis tidningar — och jag gör det, ty jag tror, att det är anledning därtill — finner, hur man otåligt avvaktar det ögonblick, då man själv skall kunna spela samma roll som en motsvarande förening i ett annat land — Nasjonal Samling. Man rentav tigger om intervention. Nu menar man kanske på sina håll även bland riksdagens ledamöter, att man inte bör ingripa mot detta förbund. Jag kan bara för egen del säga, att jag inte går med på ett ingripande mot något annat håll, om man inte ingriper även mot detta. Där ha vi det farligaste för svensk självständighet.

Jag gissar, att även en organisation som Försvarsfrämjandet, som ju inte är av samma art, uppfyller villkoren för en tillämpning av förbudslagen. Det synes mig ganska egendomligt — om jag nu vågar uttala det — att statsmakterna kunna tolerera, att en general står i spetsen för en sådan suspekt organisation. I förbigående sagt ter det sig också ganska egendomligt, att en annan general bibehålles i aktiv tjänst, ehuru han skriver eller skrivit i en propagandatidskrift i ett krigförande stormaktsland och därvid riktat kritik

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1941/42.
(Forts.)

mot svenska förhållanden. Den generalen sitter på en mycket utsatt post. Jag undrar just, mina herrar, vad man skulle säga, om en hög svensk militär skrev i Pravda eller Isvjestija och tilläte sig att kritisera svenska eller finska förhållanden.

Personer med utpräglade sympatier för någon av de krigförande makterna, sympatisörer av allvarlig beskaffenhet, kunna inte åtkommas av denna lag, och jag undrar, hur många man egentligen kommer åt på den vägen, men man må inte glömma, att bland dessa sympatisörer ha vi personer, som i ett givet kritiskt ögonblick kunna innebära en allvarlig samhällsfara. Herr förste vice talmannen har här återgivit några ord ur första lagutskottets betänkande till fjol-årets lagtima riksdag med anledning av den kungl. propositionen om förbud mot och upplösning av vissa sammanslutningar. Jag skall tillåta mig — jag kom just att tänka på det nu — att erinra om några andra ord, som första lagutskottet där förde fram. Man påpekade nämligen, att det kunde bli nödvändigt, om inte förr så i krig, för statsmakterna att ta i förvar sympatisörer med viss makt, vilka kunde antas utgöra en latent fara för landet. Man kan ju fråga sig, om det inte är bättre att ingripa tidigare, före ett krigsutbrott.

Lagutskottet förutsatte, att man skulle komplettera den s. k. tvångsmedelslagen med sådana bestämmelser, att vi ögonblickligen skulle kunna tillgripa internering, när så behövs. Jag tillåter mig att efterlysa de av lagutskottet begärda lagbestämmelserna. Utskottet förutsatte, att man genast skulle ta itu med förarbetet därtill. Jag skulle vilja vända mig till justitieministern med en fråga, huruvida man verkligen är färdig med denna komplettering av tvångsmedelslagen, så att den kan användas i det ögonblick då den behövs — ett ögonblick, som kan vara nära förestående. Personer av det slag, som jag här erinrat om, som gå lösa och inte åtkommas av förbud eller upplösning av föreningar, sådana personer torde den demokratiska svenska staten i en tillspetsad situation bli absolut nödsakad att ta hand om.

Herr Åkerberg sade några mycket kloka och besinningsfulla ord till regeringens kritiker. Han sade, att om man inte har något rimligt alternativ till samlingsregeringen, så må man vara försiktig i sina uttalanden. Jag delar helt denna uppfattning. Det finns icke något rimligt alternativ till samlingsregeringen, som vi därför måste skydda — vilket ju inte innebär, att dess gärningar i allo äro skyddade för kritik. Annat har ju aldrig ifrågasatts, och jag må använda detta tillfälle att erinra om att vissa åtgärder, som denna samlingsregering är gemensamt ansvarig för, livligt ogillas och beklagas av många i detta land. Just som riksdagen sammanträdde, fingo vi budskap om indragning av vissa tidningar. Det är en tillämpning av den förhatliga paragraf i tryckfrihetsförordningen, som medger konfiskation av tidningar och tidskrifter, vilka inte äro brottsliga eller oöljest förgripliga men som av en viss bestämd, av oss alla känd anledning ändå bli föremål för ingripande. Jag har läst två av dessa tidningar. Naturligtvis kan jag inte finna någon skäligen anledning till ingripande, och jag vill erinra om att de bägge tidningarna — Eskilstuna-Kuriren och Trots Allt! — öka sina upplagor högst väsentligt. Det tyder ju på att antalet svenskar, som gilla deras åskådning och skrivsätt, icke är statt i avtagande utan i tilltagande, och det beror kanske i någon mån på de opåkallade ingripandena. Man hade hoppats, att det skulle bli slut på denna förhatliga trafik, detta ingripande mot det svenska ordet, även när det användes med ansvar. Vem känner inte de män, som ge ut de ifrågasatta tidningarna, och vem vill bestrida, att de handla under ansvar, fastän de kanske ha en annan mening än många andra?

Det är otäcka förkännningar vi ha här i landet av en ökad motsättning mellan

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1941/42.
(Forts.)

samhällsklasserna eller inom samhället. Det finns en butik här i Stockholm — det kan gott förtjäna att nämnas — som väl är den första, som tillåtit sig att sätta upp en skylt: »Judar äga icke tillträde.» Det betyder, att oförvitliga svenska medborgare av en moralisk och intellektuellt högtstående ras — om det nu är någon särskild ras — behandlas på ett kränkande, ja rentav på ett brottsligt sätt. Jag tvivlar inte på att polisen gör sin skyldighet. Den lär ju stå och vakta utanför butiken. Men har verkligen polisen inte möjlighet att snabbt ingripa och göra slut på detta förargelseväckande beteende?

Jag skall anföra ett annat litet drag, kanske mindre svårartat men ändå värt att nämna. Tidningarna i morse bragte budskap om att en man på en framskjuten post, en spårvägschef någonstans, vägrat lämna passersedel åt en person, som skulle läsa en dikt om Norge på ett privat möte, som spårvägspersonalen höll. Måste vi inte känna oss ganska upprörda inför händelser som de anförda? Är det meningen, att vi här i Sverige skola få precis samma splittring som på andra håll? Skola vi falla undan för en antisemitisk propaganda, denna den gräsligaste och meningslösaste av all agitation?

Excellensen Günther höll i våras ett mycket uppmärksammat radioanförande, i vilket han använde orden om en stramare livsföring. Det är ju gamla utnötta ord, men excellensen Günther tog dem i sin mun, och där verkade de ganska nya. Innebörden var väl, att han krävde en stramare nationell hållning. Jag menar, att vi allesammans böra ta åt oss uppmaningen, men det finns en kategori medborgare, som har särskild anledning att ta åt sig dessa ord, personer som i likhet med innehavaren av den nyssnämnda butiken och spårvägschefen utmana svensk rättskänsla och väcka allmän förargelse. De böra vinnlägga sig om en stram svensk hållning, och kunna de inte älägga sig den, böra statsmakterna något litet inrikta sig på att tvinga dem därtill för att det inte skall bli otrevligt i detta härliga svenska samhälle.

Herr von Stockenström: Herr talman! Det är givet, att allteftersom vårt försörjningsläge skärpes, bli vidgade åtgärder för reglering och ransonering av olika varor nödvändiga. Jag har begärt ordet endast för att här i korthet beröra några få speciella punkter, som avse vår försörjning. Det gäller några åtgärder, som ha blivit vidtagna under senare tid och som, så som jag ser saken, kunna vara förtjänta antingen av ros eller av ris.

Vad angår vår vedförsörjning, tror jag man har anledning att med tillfredsställelse hälsa den nya prisreglering, som är avsedd att genomföras från nyåret. Även om inte alla, och inte jag heller, anse, att den i alla avseenden är fullt lycklig, så tror jag i alla fall, att det är ett steg i rätt riktning. En viss prishöjning kommer att genomföras på en del vedsortiment. Särskild vikt lägger jag också vid att man genomför större rättvisa i avseende å prissättningen mellan olika bygder och socknar. Där ha nu rätt en ojämnhet och vissa oegentligheter i fråga om prissättningen, som jag tror väckt ganska mycken förargelse bland producenterna av ved. En rättelse har länge varit påkallad och synes nu också komma att ske.

Man torde väl också våga hoppas, att sundare förhållanden skola genomföras i fråga om vedhandeln. Det är med tillfredsställelse man erfarit, att meningen är, att våra skogsägarföreningar skola få vidgade uppgifter och vidgat ansvar i det avseendet. Jag vill bara uttala en stilla undran, varför man inte långt tidigare kunnat slå in på denna väg. Om statsmakterna redan för länge sedan hade visat våra skogsägarföreningar ett större förtroende och även gett dem ökat stöd, tror jag, att förhållandena på hela vedmarknaden

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1941/42.

(Forts.)

skulle ha utvecklats sig sundare, och vi hade då sluppit ifrån en del tråkigheter och oegentligheter, som ha förevarit.

I detta sammanhang vill jag också erinra om att regeringen nu har lagt fram en proposition om betydligt ökat anslag för anläggande av skogsvägar. Det finns ju faktiskt ganska stora reserver av skog, lämpad för vedhuggning men så avlägset belägen, att man inte ekonomiskt kan utnyttja den. Jag tror därför, att det är mycket klokt, att man nu anvisar ökade anslag för anläggande av skogsvägar, som alltså öppna rätt stora områden för vedproduktionen. Det är för övrigt en åtgärd, som även sett på längre sikt alldeles avgjort är till gagn.

I fråga om vår livsmedelsförsörjning är det bara några få punkter, jag skulle vilja uppehålla mig vid. Om skördeutfallet behöver jag inte säga mycket. Vi veta alla, att det blivit mycket svagt i år. Beträffande de viktigaste växtslagen, vete, fodersäd och hö, är ju skörden rätt mycket sämre t. o. m. än förra året. Det är väl ganska enastående, att två så svaga skördeår komma efter varandra. Jag tror, att man får gå tillbaka årtionden för att finna exempel därpå.

Spannmålspriserna skall jag inte säga mycket om. Det har ju förts en rätt livlig diskussion om dem både i pressen och i jordbrukarkretsar. Jag vill bara uttala ett beklagande — ett sådant har visst redan förut framförts från denna plats — av att man genomfört en begränsning i fråga om de s. k. arealtilläggen. Jag tror, att man var inne på en alldeles riktig väg, när man fattade beslutet om vissa arealtillägg. Jag vill erinra om att just i de dagarna, då detta beslut fattades, hölls i radio ett föredrag av en representant för livsmedelskommissionen, som mycket riktigt framhöll önskvärdheten av en betydligt vidgad odling av brödsäd för kommande år. Jag tror t. o. m., att han nämnde siffran 100,000 hektar — alltså en högst avsevärd areal. Man blev därför ganska förvånad, då man några dagar senare fick höra, att denna arealbegränsning i fråga om de speciella odlingstilläggen blivit beslutad. Vid överläggningen inom livsmedelskommissionens råd hade för övrigt en sådan arealbegränsning inte ens diskuterats. Att i större skala vidga spannmålsodlingen torde väl egentligen bara vara möjligt genom att utöka odlingen på de medelstora och stora brukningsdelarna, och jag tror det var ett taktiskt och psykologiskt missgrepp, att man gjorde denna begränsning i fråga om arealtilläggen. Det hade inte rört sig om några synnerligen stora penningbelopp, om man hade låtit bli denna begränsning, men jag tror, att det hade varit väl använda pengar.

Det har från denna plats förut klagats över den nyligen genomförda äggregleringen, och jag har kanske inte så mycket anledning att lägga sten på börda. Det har redan sagts ganska hårda ord om äggregleringen, och om jag skulle mera ingående yttra mig därom, skulle mina ord ingalunda bli mildare. Man kan med fullt fog kräva lojalitet från jordbrukarnas och producenternas sida, men man får inte ställa kravet på lojalitet så högt som man gjort i detta fall, då man rätt avsevärt sänker priset på en vara och samtidigt inför invecklade och svårbegripliga bestämmelser. Jag menar, att man har gått för långt och tillgripit vida större våld än nöden kräver.

Här har pekats på att äggproduktionen framför allt äger rum vid de mindre jordbruken. Det är riktigt. Jag skulle därtill också vilja foga, att det till alldeles övervägande del är kvinnorna, som ha att syssla med hönsskötsel, och det är mycket oklokt och beklagligt, om man inom den stora grupp av svenska medborgare, som våra jordbrukarhustrur utgöra, och då speciellt våra småbrukarhustrur, skulle väcka ovilja. Jag är ledsen att säga, att jag tror, att så har blivit fallet.

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1941/42.
(Forts.)

Att begränsa fodertilldelningen till hönsskötseln har kanske varit rent teoretiskt sett befogat, men jag vill påpeka, att de foder mängder, som hönsskötseln förbrukar, äro relativt taget inte så synnerligen stora. Av hela den samlade foder mängd, som 1940/1941 stod till jordbrukets förfogande för animalisk produktion, beräknar man, att inte ens 4 % gått åt till hönsens utfodring, men man har i alla fall ansett önskvärt att skära ned denna lilla kvantitet. Jag vågar inte yttra mig om i vad mån detta verkligen varit befogat ur andra försörjningssynpunkter. Jag vill bara säga, att jag tror, att det är önskvärt, att en rättelse sker i fråga om äggregleringen.

Det är alldeles givet, att bland den mängd av regleringsåtgärder av olika slag, som genomföras, kan det begås misstag även av statliga myndigheter. Det må vara förklarligt och ursäktligt, att så sker, men när som i detta fall både konsumenter, handelns folk och producenter äro eniga om att en rättelse bör äga rum, då menar jag, herr talman, att man inte bör dröja därmed, utan den bör komma till stånd så snart som möjligt. En ändring av priset och ett införande av förenklade regleringsbestämmelser tror jag vara av nöden i detta avseende.

I fråga om mjölkproduktionen vill jag bara framhålla, att man alldeles säkert får räkna med en ganska väsentlig nedgång för kommande produktionsår — hur stor kan man siffermässigt försöka beräkna, med utgångspunkt från de tillgängliga foderkvantiteterna. Jag skall emellertid inte här säga mycket om denna sak, då jag utgår från att mjölkproduktionens betingelser och prissättningen på produkterna komma att bli kanske det viktigaste, som behandlas vid de snart förestående överläggningarna mellan regeringen och representanter för jordbruket. Vid dessa förhandlingar är utgångsläget i stort sett detsamma som förra året. Vi ha haft en mycket svag skörd, i stora delar av landet är det nära nog missväxt, och man bör betrakta detta inte som en jordbrukets ensak utan som en verklig nationalolycka. Man bör alltså utgå från att verkningarna av denna svaga skörd måste bäras inte av jordbrukarna ensamma utan också i sin mån av det samlade folkhushållet. Jag menar med andra ord, att vi nu i år äro i samma läge som förra året, då som resultat av förhandlingarna framgick, att jordbrukarna kunde anses berättigade till en viss kompensation för de väsentligt minskade intäkterna av skörden, detta just för att inte balansen mellan jordbruket å ena sidan och andra delar av näringslivet å andra sidan skulle komma att rubbas på ett olyckligt sätt.

Nu invändes det ju, att höjda priser för konsumenterna kunna leda till inflationistiska rörelser och inverka på indextalet, arbetslöner o. s. v. Allt detta medges. Vad det här gäller är väl därför närmast ett övervägande, i vad mån konsumenterna själva eller staten såsom företrädare för samtliga medborgare skall täcka den balans, som föreligger. Det är alltså denna täckning, som jag menar, att jordbrukarna böra ha rätt till i viss omfattning.

Det har uttalats från olika håll, att jordbruket skulle ha blivit i viss mån överkompenserat genom de priser och regleringsbestämmelser, som fastställdes förra året. Det är riktigt, att mjölkproduktionen blivit något större än man förra hösten beräknat, närmast beroende på att det fanns en del reservlager tillgängliga, både av stråfoder och av andra fodermedel. Produktionsminskningen blev alltså inte så stor som man beräknat, men å andra sidan ha produktionskostnaderna också ökat mer än man hade beräknat. Jag tror, att man nu siffermässigt kan någotsånär belysa, hur läget blev. I varje fall har den överkompensation, som det talats om, blivit av mycket, mycket mindre omfattning än vissa uttalanden tyckas ha givit vid handen, om den ens överhuvud taget har förekommit.

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1941/42.

(Forts.)

Jag skall inte längre uppehålla mig vid frågan om mjölkproduktionen. Jag vill bara säga, att om som jag tror det kommer att visa sig, att jordbruket i det nuvarande olyckliga läget kan anses berättigat till en viss kompensation, så bör detta lättast kunna ordnas genom en viss förbättring av det pris för mjölken, som producenterna få. På vad sätt detta skall genomföras, har jag inte anledning att här gå in på, och jag vill inte genom några uttalanden föregripa de förhandlingar just på den punkten, som komma att börja i dagarna.

Herr talman! En föregående ärad talare har pekat på önskvärdheten av att vi få tillfälle längre fram att diskutera inte bara de utrikespolitiska problemen utan också våra försörjningsfrågor. Jag vill understryka önskemålet härav. Jag gör det också därför, att jag tror, att det är önskvärt, att man får syssla med dessa försörjningsfrågor under så stor öppenhet som möjligt. Jag tror, att det skulle bidra till att underlätta en lösning av de problem, som här föreligger i ett bekymmersamt läge. För denna lösning kräves medverkan av alla krafter, både allmänna och enskilda, och jag vill till slut alldeles särskilt understryka önskvärdheten av att förståelse visas både från konsumenternas och från det allmännas sida för de alldeles speciella svårigheter, som producenterna av livsmedel, drabbade av två mycket svaga skördeår, just nu ha att möta.

Herr Linderot: Herr talman! Det är redan klart att riksdagens höstsession kommer att få sin särskilda prägel av en förmodligen ganska uppseendeväckande nyordning av den svenska demokratien. Det är väl också klart att denna nyordning av Sveriges tidigare demokratiska styrelsesätt står i mycket omedelbart samband med det ytterst allvarliga läge, i vilket Sveriges land och folk befinner sig nu på det tredje krigsåret. Det är inte min avsikt att söka påvisa orsakerna till att Sverige har lyckats bevara freden och ännu lyckats att bevara mycket väsentliga delar av Sveriges suveränitet och nationella oavhängighet. Jag skall som sagt inte gå in på orsakerna till detta. Jag vill inte heller diskutera med dem, som tro att detta sammanhänger med en alldeles särskilt överlägsen statsmannavisdom i den svenska statsstyrelsen. Jag tror att det är åtskilligt av klok omtanke som kommit till uttryck i statsmakternas åtgöranden, men jag är alldeles övertygad om att om det bara berott på styresmännens kloka omtanke om Sveriges fred och neutralitet, så skulle läget i dag vara annorlunda.

Emellertid är det klart att då Sverige befinner sig inringat i en krigförande stormakts maktsfär, blir den svenska politikens problem mer och mer komplicerade, ju längre kriget fortsätter. Därför är det heller ingen överraskning att riksdagens höstsession ställes inför nya problem, som ha sin direkta upprinnelse i det svåra läge, vari landet befinner sig. Alldeles självklart måste riktlinjen för den svenska politiken, bortsett från alla partiinställningar, vara att i fortsättningen söka finna medel och möjligheter för att hålla landet utanför kriget. Därom behöver man inte tvista, och de talare, som ha givit uttryck åt den uppfattningen i debatten här i dag, uttala säkerligen hela svenska folkets mening. Naturligtvis finns det enskilda individer som önska något annat, men den stora massan av Sveriges folk är säkert på den punkten enig.

Emellertid tillkommer ju en annan sak utöver viljan att vara neutral. Det hänger ju inte bara på den, utan det hänger också på vad andra makter vilja. Vid 1939 års urtima riksdag, som sammanträdde i anledning av storkrigets utbrott, tillät jag mig att från denna talarstol formulera en sats, som sedan glädjande nog har använts till och med av landets statsminister. Den sats, som jag då formulerade i urtimans remissdebatt, lyder: högre än freden står fri-

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1941/42.
(Forts.)

heten. Det första och det sista för ett folk är inte att bevara freden, utan det första och det sista är att bevara friheten. Därför måste den svenska politiken präglas av en vilja att bevara freden, så långt detta går utan att uppgeva friheten.

Den på alla sätt smädade riktning som jag representerar, den kommunistiska riktningen, som allt mer och mer av de i samlingsregeringen representerade partierna överhuvud taget »underkännes» såsom politisk riktning, representerar i alla fall hundratusentals svenska medborgare, och när vi, som äro talesmän för dessa hundratusentals svenska medborgare, deklarerat vår redobogenhet att försvara Sveriges nationella frihet och oavhängighet, har man från vissa håll sökt med alla möjliga medel underkänna och förklara såsom oväsentlig och oviktig även en dylik deklaration. Man anser från vissa håll, att de, som ha givit uttryck åt en kommunistisk inställning i fråga om sin politiska åskådning, inte skola få lov att vara med och försvara Sveriges frihet, även om de vilja. Jag erinrar om den debatt, som förekom här i våras och i vilken flera herrar ledamöter av denna kammare, däribland herr andre vice talmannen själv, uttryckte tillfredsställelse över att man ändå kanske på ett annat sätt än man tidigare trott kunde räkna på de hundratusentals kommunistiskt sinnade människorna här i Sverige, när det gäller landets försvar. Jag erinrar om att då framträdde ganska tongivande ledamöter, exempelvis herr Lindström inom den socialdemokratiska gruppen, och förklarade att man överhuvud taget inte ville ha med dessa svenskar att göra och att man inte borde tro, att de ville försvara landet. Det förefaller mig, som om den oklarhet, som vi genom vår deklaration i riksdagens bägge kamrar ville bidra till att skingra, allt fortfarande skulle bestå, även om den icke består i samma grad som tidigare. Om denna riksdagens höstsession icke allvarligen sysslar med dessa väsentligheter om hur landets fred skall bevaras och landets frihet på bästa sätt skall försvaras och om riksdagens höstsession i stället koncentrerar sig på frågan, hur de fyra representanterna i riksdagen för kommunistiska partiet skola göras partilösa, så ha riksdagens ledamöter tyvärr ännu icke på tredje krigsåret förstått, vilken allvarlig situation Sverige befinner sig i. Man talar om allvaret — man talar och talar och talar — men man har innerst inne icke riktigt känt det ännu. Man förstår att vi äro i en sådan situation, att man måste ge uttryck för allvar och oro, men innerst inne har man inte känt, vid vilken världshistorisk vändpunkt vi för närvarande befinna oss och vad läget kräver av dem, som gentemot andra så gärna föra det talet, att de äro svenskar och följa en svensk linje och företräda de gamla svenska frihetstraditionerna.

Jag vill begagna tillfället, herr talman, till den kraft och verkan det hava kan, att till riksdagens ledamöter rikta den maningen att icke låta sig dragas in i äventyrligheter, i tro att man gör en för Sveriges folk och dess frihet gagnelig gärning, medan man samtidigt försummar väsentliga och avgörande ting. Från denna talarstol ha ju redan påtalats vissa förhållanden, som det skulle finnas stark anledning för ledamöterna av kammaren att tänka över. Är det för försvaret av Sveriges frihet och nationella oavhängighet ödesdigrare, att framskjutna militära personligheter, som sitta på avgörande kommandoposter här i landet, klart ge uttryck för att de intressera sig mera för en främmande stats storhet och makt än för Sveriges frihet och oavhängighet — eller låt mig säga: är det väsentligare, att riksdagen intresserar sig för vad dessa för Sveriges försvar ytterst betydelsefulla personer förhåva, eller att riksdagen riktar huvuduppmärksamheten på spörsmålet, hur man skall göra de fyra kommunistiska representanterna i riksdagen partilösa och upplösa deras parti?

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1941/42.

(Forts.)

Det är inte bara försvarsfrågorna som äro allvarliga, ty med dem sammanhänga också försörjningsfrågorna. Vi ha ännu inte i detta land svultit i detta ords krassaste mening och i meningen av allmän folksvält. Tyvärr är det ju så, att det alltid finns svältande människor i större eller mindre antal också i det, som man säger, välordnade samhälle vi ha i Sverige, och det börjar bli ganska skralt med försörjningen för åtskilliga. Talet om att man skall bära varandras bördor skorrar oerhört illa i öronen på hundratals tusenden arbetarhustrur, som för närvarande ha ytterst svårt att veta hur de skola få en rimlig försörjning för sina barn. Det vore tillbörligt att riksdagen ägnade sitt intresse åt frågan, hur svenska folket skall hjälpas åt att bära varandras bördor, i stället för att lägga de tyngsta bördorna på de minst bärkraftiga, såsom har skett och som sker. Även det har sin betydelse för försvaret av landet.

Emellertid är också detta lika väl som försvarsproblemet av den karaktär, att det icke går att skilja ut från utrikespolitiska problem och från den utrikespolitiska linje, som regeringen med riksdagens stöd företräder. Jag vill emellertid inte ta upp utrikespolitiken i dess helhet till behandling. Jag har ingenting emot att lojalt följa de direktiv, som ovanifrån ha givits för denna debatt, direktiv som säga att utrikespolitiken i allmänhet skall återkomma i en särskild riksdagsdebatt längre fram. Jag vill bara erinra om att det vid vissa tillfällen tidigare här i riksdagen varit så, att man utlovat en debatt, som sedan inte kommit, och det är ju möjligt att så också kommer att bli fallet i fråga om utrikespolitiken. Jag hör inte till dem som kräva, att allt mellan himmel och jord som rör utrikespolitiska ärenden skall behandlas inför offentligheten. Det där om att avskaffa den hemliga diplomatien står väl kvar i det socialdemokratiska partiprogrammet som en from önskedröm liksom de flesta andra punkter i det programmet, och jag tänker ju att det inte heller föreligger några särskilt starka påtryckningar från motståndarna till den hemliga diplomatien, att utrikespolitiken här skall läggas fram på ett dukat bord för riksdagen. Det är alldeles givet att statsmakterna när det gäller utrikespolitiken ha ytterliga svårigheter. Jag tvivlar icke på att de diplomatiska ämbetsmän som handlägga ärendena inom utrikesdepartementet — främst utrikesministern som är ansvarig för riksdagen, men också de som inte direkt ansvara inför riksdagen, utan i egenskap av tjänstemän inom utrikesdepartementet biträda regeringen i dess svåra värv — besitta åtskilligt av skicklighet och säkerligen även av god vilja, när det gäller att lotsa fram Sverige i de utrikespolitiska svårigheter som hopas allt mer och mer. Men jag kan också säga, att det förekommit en hel rad fall som kunna tyda på dåligt handlag eller bristande förståelse för väsentligheter, då man ser resultatet av den utrikespolitiska verksamhet som bedrivs från statsmakternas sida. Jag tror inte att det har varit utrikespolitiskt nödvändigt att föra en sådan politik som förts i vissa fall. Jag skall emellertid inte gå in på några detaljer. Jag har redan sagt, att jag skall följa de direktiv som ha givits om att utrikespolitiken skall hänskjutas till en kommande debatt, men jag har inte velat underlåta att säga, att riksdagen härvidlag icke borde nöja sig med bara denna deklaration att utrikesdebatten skall komma. Riksdagen borde i de former, vari man kan behandla dessa känsliga saker, öppet diskutera vad som sålunda kan diskuteras för att vägleda svenska folket, stilla mycken oro som kan uppstå, ofta på grund av missförstånd, men som säkerligen också har mycket berättigade orsaker.

Efter att alltså inledningsvis ha erinrat om de svåra problem, som statsmakterna ha att lösa, och inte minst det folkförsörjningsproblem, som tydligen då kommer att tilldraga sig åtskilligt intresse från riksdagens sida vid

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1941/42.
(Forts.)

höstsessionen, vill jag ingå på frågan om hur statsmakterna för närvarande, så långt vi enkla män i ledet kunna förstå statsmakternas synpunkter, vilja söka bemästra dessa problem. Hittills har i varje fall här i kammaren icke någon från statsrådsbanken yttrat sig, varför jag kanske föregriper eventuella upplysningar, som tills vidare äro oss förborgade. Av de anföranden som vi här hört från partiledarnas sida framgår emellertid, att man för närvarande i huvudsak tänker sig försöka komma till rätta med dessa svårigheter genom att ingripa emot »samhällsfarliga» partier och riktningar, sätta upplösningslagen i kraft och genomföra ett förbud, bland annat av Sveriges kommunistiska parti. Det är alldeles givet att jag här måste ägna några ord åt detta tillämnade partiförbud — vad jag huvudsakligen har att säga, kommer jag dock att säga, då regeringens eventuella proposition föreligger. Jag kommer då att framföra de meningar, som efter partiledarnas deklamationer givetvis också kunde framföras i dag, men i dag avstår jag därifrån och gör endast några korta, men såvitt jag förstår väsentliga, erinringar till de planer på upplösning av kommunistiska partiet som föreligga.

Vad är det som motiverat att partiet skall förbjudas? Jo, förklarar man, partiet utsätter genom sin verksamhet statsskutan för farligheter; samhället måste skydda sig emot det kommunistiska partiets verksamhet, därför att det är statsfientligt. Man har från så framskjutet håll som partiledarna i förstakammargrupperna inte dragit sig för att påstå, att kommunistiska partiet utför en kriminell verksamhet, som motiverar dess upplösning.

Jag skall säga ett par ord om båda dessa synpunkter. Vad beträffar statsfientligheten och samhällsfientligheten i allmänhet, har ju ingenting inträffat som förändrat det kommunistiska partiets karaktär sedan det bildades och till talande stund. Ingen som helst förändring har inträffat och heller ingen förändring i uppfattningarna därom hos särskilt högerpartiet, som alltid har företrätt den meningen, att det kommunistiska partiet borde upplösas. Denna mening att ett sådant parti bör förbjudas är ju gammal som gatan och härrör från den tid, då arbetarklassen uppträdde såsom organiserad kraft för första gången i historien. När det skapades något, som vi i dag finna mycket naturligt, något som kallades arbetarrörelsen men som då ansågs vara förfärligt farligt, när det skapades ett socialdemokratiskt parti här i landet och det gällde att möta den socialdemokratiska verksamheten på något sätt, var det första man tänkte på att genom lagstiftning förbjuda densamma. Det är alltså en gammal sak, som icke kan anföras såsom skäl för att 1941 på hösten upplösa det kommunistiska partiet. Det är ju kort sagt de besittande klasserna med privilegier inom det nuvarande samhället, som alltid äro intresserade av att bevara dessa privilegier och hindra dem att göra sig gällande, som vilja avskaffa privilegierna. Det är hela den grundval som finnes för detta allmänna betraktelsesätt gent emot det kommunistiska partiet.

Men så den andra sidan av saken! Partiet skulle ha visats vara ett kriminellt parti, som sysslar med spioneri och sabotagehandlingar, och därför skulle situationen ha blivit sådan, att vi nu ha att motse en regeringsproposition om partiets upplösning. Jag skall återkomma till detta efter att ha sagt ett par ord om själva demokratien.

Det är herr andre vice talmannen som i sitt anförande här i dag uttalat, att det inte handlar om att åsikter skola förbjudas eller förföljas, utan det handlar om folkets framtid. Jag vet inte, hur herr andre vice talmannen tänker sig att skilja folkets framtid från de åsikter, som man för till torgs i politiken för att skapa en viss form för denna framtid för folket. Det får han klara upp, om han har lust. Men han sade därtill, att demokratien icke kan få offras för prin-

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1941/42.

(Forts.)

cipen om demokratiens upprätthållande, om jag fattade honom rätt. Man sårar alltså den demokratiska principen för att bevara demokratin. Herr Åkerberg försöker att på detta sätt rädda sin demokratiska själ, samtidigt som han ansluter sig till förslag om upplösning av det kommunistiska partiet, men jag tror icke att han i längden kommer att lyckas med en sådan argumentering. Ty vad handlar det här om? Det handlar inte om att uppgiva en viss princip, en större eller mindre del av demokratin. Det handlar i verkligheten om att uppgiva demokratin själv.

Man säger: »Det där är ju alldeles orimligt. Här finns ju högern, folkpartiet, socialdemokratiska partiet, bondeförbundet, fyra stora partier samverkande i en regering. På grundval av Sveriges urgamla grundlagar ledas landets öden av denna regering. Vår demokrati blir helt orubbad. Det är bara en viss utväxt, en osympatisk och kriminell företeelse, som skäres bort. Det är till självskydd och i renlighetens intresse.» På det svenska folkets vägnar skulle jag vilja uttrycka en verklig glädje, om så vore fallet. Men det är tyvärr inte så, utan här stå statsmakterna i Sverige inför en vändpunkt, där det gäller, huruvida landets utveckling i fortsättningen skall bygga på det, som folket förstår med demokrati, eller om man skall inleda en ny politik och lägga en ny grundlinje för den svenska samhällsordningen — om man skall inleda en sådan politik, som i sina konsekvenser oundvikligen leder till att vi få en polisstat. Där om står diskussionen. Det är ingenting annat, mina herrar, än försök till självbedrägeri — i allra bästa fall kanske lyckat försök till självbedrägeri — när man tror att man skall bevara den svenska demokratin samtidigt som man sätter denna upplösningslag i kraft.

Herr Sam Larsson representerar något av det bästa som finns kvar av den borgerliga progressiva frihetsideologi, som har legat till grund för det borgerliga samhällets utveckling, när han säger: »Ni böra, mina herrar, hålla huvudet kallt och tänka på konsekvenserna.» Han representerar det bästa av de borgerliga frihetstraditionerna i detta sitt yttrande. Han ser att konsekvenserna av den linje statsmakterna nu draga upp innebära ett avstående av allt det man tidigare har förstått med åsiktsfrihet — åsiktsfrihet, herr Åkerberg — och vad man tidigare har förstått med ett demokratiskt styrelseskick. Detta är man nu i färd med att likvidera. Man kan göra det i sådana former och rikta sig mot sådana relativt små sammanslutningar, att det till synes kanske inte sker några stora förändringar i samhället, men det väsentliga är att det har lagts en ny grundval för den svenska politiken. Allt tal om skydd för demokratin härvidlag är bara ett försök till självbedrägeri, och när högerens representant draperar sig i frihetens mantel och till skydd för demokratin vill upplösa kommunistiska partiet, så säger jag: nog är det snyggt, men det är inte pråligt! Jag tror, att det finns åtskilliga som därvidlag tänka på en viss potentat, som målar svansen grön. Ni skola inte inbilla er, mina herrar från högerpartiet, att det svenska folket är så lätt att leda in på en ny politik, som ni tro. När herr Johansson som talesman för högerpartiet från denna talarstol utan vidare formulerade det påståendet, att ett kommunistiskt parti, som bedriver spioneri- och sabotageverksamhet, bör upplösas, skulle jag egentligen omedelbart ha velat fråga herr Johansson: vore det inte av en ansvarig ledare för högern tillbörligt att lägga åtminstone ett enda bevis här på bordet för att hans yttrande är med sanningen överensstämmande? »Men», säger man, »det är ju allmänt känt — saken är klar.» Ett ögonblick, mina herrar, skola vi se, om den är så klar!

Och hur kan herr Gränebo förklara att sammanslutningar, som bedriva sabotage och spioneri, skola upplösas, och i samma andedrag ge sin anslutning till det tilltänkta förbudet mot kommunistiska partiet? Jag är fullkomligt

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1941/42.
(Forts.)

enig med herr Gränebo om att sammanslutningar, som bedriva sabotage och spionage, skola upplösas. Den saken behöver inte ens ställas under diskussion här i kammaren — sådana sammanslutningar skola naturligtvis upplösas såsom politiska sammanslutningar.

Men det hjälper inte, mina herrar, att ni försöka ta så lätt på denna sak. Den är inte så lätt som ni kanske tro. Och det gäller för er att bevisa inför både kammaren och det svenska folket, vars representanter ni äro, att ni upplösa en sammanslutning, som verkligen bedriver spionage och sabotage. Att på oansvariga tidningsredaktörers allmänna mer eller mindre oförskämda påståenden i pressen grunda ett beslut kan väl ändå inte vara meningen. Det vore väl tillbörligt att hålla sig till fakta i en så allvarlig sak, som det här är fråga om, och inte på grund av att man sett det i tidningarna, där en har skrivit ett och en annan ett annat, endast påstå, att saken är klar och att man kan utgå från detta, när man fattar sin ståndpunkt.

En borgerlig huvudstadstidning skrev för någon tid sedan, att det är en mycket känd propagandateknisk fint att upprepa falska påståenden ideligen, ideligen, så länge, att man slutligen går förbi dem utan att stryka under dem med tjocka streck — man behandlar dem helt enkelt såsom någonting allmänt känt och självklart. Så har man gjort i detta fall. Man upprepar falska påståenden, till dess de anses vara en allmän sanning, och sedan är saken klar och sedan skola Sveriges statsmakter fatta allvarliga och för den svenska politikens framtida utveckling mycket ödesdigra beslut på grundval av en sådan propaganda.

Nej, mina herrar, det går inte an att bara prata om den svenska linjen och säga, att ni själva äro svenska och alla andra osvenska. Det får klädas litet kött på de där svenska benen också, och ni komma att få göra det. Ni komma också, mina herrar, att få svara inför svenska folket för vad ni egentligen göra med er svenska linje. Det är inte alltid som situationen är sådan, att det räcker med en proklamation.

Jag skall be att få övergå till frågan om sabotage och det kommunistiska partiets delaktighet däri. I två och ett halvt år har en person — för övrigt en enligt upplysningar mycket förkommen person — stått till polisens förfogande i samband med utredning om en sabotageorganisation, som förmenas vara uppbyggd här i landet. I två och ett halvt år har denna person på inspiration sökt att få fram bevis för att Sveriges kommunistiska parti har med denna sabotageaffär att skaffa. Denna affär handlades av polismyndigheten i Luleå, vars högste chef nu är avliden och vilkens namn jag därför inte vill draga in i debatten. Men denne högste chef gjorde sig under sin livstid skyldig till sådana handlingar, att var och en väl ändå med mycket stark skepsis måste bedöma det material, som kommer från en källa, där en sådan myndighetsperson haft sina fingrar med i spelet.

Vad är det som är fakta i denna sak, om ni skära igenom alla lögnridåer som dragits för, framför allt av tidningspressen. Varför kan man ärekränka mig i hela den svenska pressen? Hur kunna stora svenska tidningar skriva, att Linderot finansierar en sabotageorganisation, utan att de ha den minsta grund för detta påstående? Jo, därför att den svenska tryckfriheten är sådan, att smädelse mot politiskt misshagliga personer kan man göra hur mycket som helst och ostraffat. Frågan, huruvida detta i den allmänna folkmoralens mening kan vara någonting fördelaktigt, kunna kanske herrarna själva besvara. Det finns knappast någon tidning i detta land, som jag inte skulle kunna låta åtala och som jag inte skulle få fälld för kränkande omdömen, därest svensk lag skulle följas.

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1941/42.
(Forts.)

Detta rör emellertid bara min person, någonting som självfallet i och för sig är av underordnad betydelse. Men jag är för närvarande ordförande i Sveriges kommunistiska parti, och utifrån detta har man byggt upp sina anklagelser mot partiet. Och vad är det som är kvar av fakta i sabotageaffären? Jo, det är följande. Efter att i två och ett halvt år ha arbetat med en utredning för att visa, så vitt jag förstår, att det kommunistiska partiet organiserat sabotaget har hittills ingen kommunist blivit dömd för denna sak, eller ens åtalad, med undantag för en enda kommunist, som har ställts under åtal, emedan han varit godtrogen nog att förvara en väska, om vars innehåll han ingenting visste. Vid Kirunaprocessen ansåg man tydligen, att denne kommunist genom en så pass påtaglig obetänksamhet kommit att dragas in i denna affär, att man för honom redan från början påyrkat villkorlig dom, vilket väl också förmodligen kommer att bli rättens beslut.

Detta är vad som är faktiskt i denna sabotageaffär. »Javäl», säger man, »men partiet har finansierat affären.» Bland annat har man fått uppfattningen att så har skett genom partiordförandens egen person. Däröfver ligger protokoll hos kriminalpolisen i Stockholm. Men av dessa protokoll framgår också, för den som öfverhuvud taget vill läsa dem, att intet som helst samband mellan Sven Linderot eller kommunistiska partiets ledning samt denna sabotageorganisation föreligger.

Varför underlät Linderot att inställa sig hos kriminalpolisen i Stockholm på anmaning under sommaren 1941, alltså för cirka tre månader sedan? Jag tror inte det är otillbörligt att jag säger ett par ord om denna sak, ehuru väl jag inte anser min person vara avgörande för den svenska politiken. Då man emellertid har gjort detta till en så oerhörd stor sak, förmodar jag att det skulle kunna missförstås, om jag inte här så kort som det är mig möjligt också klarade upp denna sak.

Vad förelåg efter midsommar i år av nya förhållanden i fråga om den svenska politiken och i fråga om världskriget? Jo, den i och för sig icke så ringa omständigheten hade tillkommit, att Tyskland hade börjat krig mot Sovjetunionen — en för den närmaste tidens utveckling oerhörd betydelsefull förändring i läget. Då tyska riksregeringen i officiella rapporter gav meddelanden om orsaken till att detta krig ansågs nödvändigt av vederbörande regering, så angavs i dessa officiella rapporter från de ansvariga riksministrarna i Berlin bland annat, att den tyska regeringen såg sig nödsakad att trots paktens angripa Sovjetunionen, emedan riksregeringen upptäckt att från Sovjetunionen och andra länders territorium hade organiserats en mot det tyska riket fientlig verksamhet av så allvarlig art, att detta var anledning nog att företaga ett angrepp. Det är ju alldeles givet att vi här i riksdagen icke kunna ge oss in på några omdömen rörande dessa rapporter. Det tillkommer icke oss, och det tillkommer icke heller mig. Men jag vill anföra en sak, som är ganska betydelsefull för bedömandet av vad som skett här i Sverige och som sammanhänger med frågan om förbud av det kommunistiska partiet. I de rapporter, som riksministrarna i Berlin sålunda avgävo, bland andra utrikesminister von Ribbentrop och chefen för inrikesministeriet och SS Himmler — eller närmare bestämt av herr Heydrich, som är mycket känd också här i Norden genom hans nyligen timade besök i Norge och hans nuvarande vistelse i Tjeckoslovakiet — angavs att från Stockholm organiserats en mycket allvarlig konspirativ verksamhet gentemot tyska riket. Ledaren för denna konspirativa verksamhet var den svenska riksdagsmannen Sven Linderot, som dels finansierat, dels instruerat och dels organiserat en mycket farlig verksamhet, sänt folk till Berlin och till andra delar av Tyska riket och sålunda åstadkom-

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1941/42.
(Forts.)

mit fara och avbräck för den tyska regeringen. Denna rapport publicerades här i Sverige. Materialet har även samlats i en broschyr, som jag antar att de flesta bland riksdagsmännen redan tagit del av. Där i angives alltså Sven Linderot såsom en av de huvudpersoner i Västeuropa, på vilka man har att rikta sin uppmärksamhet, för den händelse man vill ha reda på varför Tyska riket började krig mot Sovjetunionen.

Jag upprepar att det inte är min avsikt att ingå i någon polemik med tyska regeringen rörande dess motivering för kriget. Men jag vill icke underlåta att säga, att det som säges i den tyska regeringens rapporter rörande den svenska riksdagsmannen Sven Linderot icke är med verkliga förhållandet överensstämmande. Samtidigt som denna rapport publicerades här i Sverige söktes jag emellertid av den svenska polisen. Det är ingen hemlighet jag avslöjar, då jag säger, att samtidigt förelåg i anslutning just till de rapporter, som jag här talat om, krav på att Sveriges kommunistiska parti skulle upplösas och att min verksamhet i den kommunistiska internationalens tjänst i Västeuropa sålunda av de svenska statsmakterna skulle kriminaliseras.

När jag blev kallad till polisen, och det angavs, att jag kallats för utredning rörande en sabotageaffär, så är det givet att jag, om jag vetat någonting om denna sabotageaffär, också infunnit mig hos polisen. Detta är uppenbart. Jag har också nu varit hos polisen. Det rör mig absolut inte, om någon eller flera tidningsredaktörer nu vill försöka göra mig till någon fegling eller ynkrugg, som trycker i stubbåken som en hare. Det intresserar mig inte — det är också en bagatellartad sak när det gäller så stora ting som det här faktiskt gäller. Men ni måste, mina herrar, erkänna, att då jag visste att jag icke kunde upplysa polisen om en sabotageorganisation, som eventuellt kunde förefinnas, måste jag självfallet tro att anledningen till att jag kallades var en annan. Och jag ville då på de vägar, som stå till buds i dylika situationer, verkligen undersöka vad som kunde vara den egentliga anledningen till att jag kallades till polisen. Betrakta den situation, som då förelåg här i landet, och den situation, i vilken vi befunno oss i Europa, emot bakgrunden av det faktum, att jag tillhör kommunistiska internationalens exekutivkommitté, och säg sedan, om jag inte skulle ha ådagalagt en osedvanligt politisk och rent personlig enfald, om jag inte först sökt ta reda på vad polisen egentligen ville mig!

Ni kunna smäda mig politiskt, och ni kunna personligen ärekränka mig, vilket synes ha blivit en sport. Om ni tro att ni gagna gamla Sverige därmed, så kunna ni fortsätta med det, herrar redaktörer! Men ni skola inte säga att jag är enfaldig, ty det är jag inte! Och just på grund av att jag inte är enfaldig går jag inte heller omkring och tror, att för mig kan det aldrig föreligga någon fara. »Har man bara rent samvete, så är det ingen risk att gå till polisen!» Men beviset för att så icke är fallet ligger i de anföranden, som ha hållits här i dag och som från fullkomligt falska utgångspunkter döma vårt parti till kriminalitet.

Det har alltså i denna sabotageaffär hittills icke förebragts något som helst bevis för det ringaste samarbete mellan det kommunistiska partiet och någon förment sabotageorganisation. Därtill kommer, att något sabotagedåd av denna organisation icke har blivit förövat annat än möjligen av utländska män i utlandet, men icke i Sverige och icke av svenskar. Det glömma ni också, mina herrar. Men här har faktiskt förövats sabotagedåd, och jag skulle vilja vända mig särskilt till herr Johansson i detta fall. Det har utförts sabotagedåd i Sverige, som ha kostat flera människors liv, trotylattentat och sprängningsattentat, som ha verkställts av officerare i Sveriges krigsmakt. (Talaren avbröts här av herr tal-

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1941/42.
(Forts.)

mannen som yttrade: Jag ber att få erinra talaren om att det icke är tillåtet att använda förolämpande uttryck.)

Jag har inte avsett att förolämpa någon. Det finns ju domstolsutslag på denna sak, herr talman. Jag har inte avsett att förolämpa officerskåren, utan jag har endast talat om ett konkret exempel.

Om man här tagit upp frågan om utförande av sabotage och anför detta såsom skäl för en upplösning av en sammanslutning, är det ju alldeles givet att man måste intressera sig för sabotagedåd, som faktiskt äro begångna, då man i fråga om kommunistiska partiet intresserar sig för sabotagedåd, som *icke* äro begångna, på sin höjd planerade. Således har här genomförts ett sprängningsattentat, för vilket man övade sig på en tongivande högertidnings officin, enligt polisens rapporter och enligt vad som framkommit vid rättegången. Varför tar man inte upp detta såsom skäl för att det parti borde förbjudas eller i varje fall övervakas, som ännu låter sådana tidningar framträda såsom förespråkare för partiet? För min del har jag aldrig ett ögonblick tänkt att anklaga det svenska högerpartiet som »sabotageparti». Men varför nämner jag det? Jo, därför att jag tycker att det väl är ännu orimligare att anklaga Sveriges kommunistiska parti för vad en eller annan kan ha *tänkt* göra. Sveriges kommunistiska parti skall upplösas på grund av sabotagehandlingar, som icke ha utförts eller som i varje fall, i den mån de ha utförts, icke ha utförts av medlemmar av Sveriges kommunistiska parti.

Så ha vi frågan om spionage. I två eller tre års tid har man sagt att kommunistiska partiet är ett spionparti. Det står i främmande makts tjänst. Det finns all anledning för ett parti och dess ledning, som sålunda offentligt ideligen anklagas för att bedriva spioneri, att försöka upptäcka, om någon medlem av partiet gör sig skyldig till dylika gärningar, för att förhindra att något dylikt kommer att ske. Så har också varit fallet, men om i ett parti med hundratusentals anhängare och tiotusentals medlemmar till och med en funktionär bakom de ansvariga instansernas rygg sänker sig ned till att begå kriminella handlingar, så måste man väl rimligen avvakta vilken ståndpunkt detta parti intar till vederbörande funktionär. Här ha vi haft olyckan att på sin tid få överta en funktionär från det parti, som i allmänt tal kallades Kilbomspartiet. Denne funktionär har nu dömts, därför att han ägnat sig åt spionage. Det är ju alldeles självklart att vår partiledning i den situation, vari vi befinna oss, skulle betrakta det som ett livsintresse att uppspära och omöjliggöra dylika handlingar. Motsatsen skulle vara fullkomligt abnormt, absurt. Men varför skall man för en eller ett par medlemmars skull, som bakom de ansvariga instansernas rygg begått kriminella handlingar, döma ett helt parti? Jag yttrade en gång här i riksdagen i ett annat sammanhang utan att ha en tanke på sådana saker som dessa: »Om ett parti skall kriminaliseras på grund av handlingar av enskilda medlemmar, som tillhöra partiet, ja, då bli alla partier i riksdagen kriminaliserade.» Jag sade det i ett annat sammanhang, men det passar precis in även här. I en debatt i andra kammaren erkändes av ledamöter av högerpartiet, att de första av de domar, som avkunnades för spioneri här i landet, under nuvarande krigstid, gällde ett par tre medlemmar av den svenska högerns partiorganisation. Men det kan ju aldrig bli tal om att säga, att högerpartiet är ett spionparti, eller folkpartiet ett sabotageparti därför att det sitter anhängen i denna sabotageaffär en handlande i Malmö, som sedan ett tiotal år varit organiserad i folkpartiet — i folkpartiet, herr Sam Larsson — och som givit uttryck för som sin bestämda politiska mening att det är det bästa politiska partiet. Skola vi därför anklaga folkpartiet för kriminalitet? Ifrågavarande person

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1941/42.
(Forts.)

har varit med i folkpartiet sedan ett tiotal år, så att det är inte fråga om någon som gått in där för att kompromettera folkpartiet. När det däremot gäller det kommunistiska partiet är det känt att folk går in där för att kompromettera partiet. Men av oss begär man, att vi skola vara utrustade med alla slags otänkbara personliga egenskaper, något sjätte sinne o. s. v., så att vi i alla situationer skola kunna upptäcka sådant och göra partiet fritt från sådana personer. Vi ta avstånd från alla dessa handlingar, för vilka ni anklaga oss.

De enskilda medlemmar av partiet, som ha svikit partiets förtroende, dömas icke bara av svensk strafflag och svenska rättsinstanser, utan också av sitt parti och dömas kanske hårdare och kännbarare där än de dömas av de svenska rättsinstanserna. Men att ta upp detta nu och här från riksdagens talaretribun anföras såsom något allmänt känt, bevisat och bevittnat att Sveriges kommunistiska parti är en organisation för sabotage och spionage och därför skall förbjudas, är otillständigt, och det kommer att få ödesdigra verkningar i den svenska politiken, om så framskjutna svenska politiker som de, som talat här, utan vidare låta förleda sig till att ta ståndpunkt på så vaga grunder och på sådana som i detta fall fullkomligt falska uppgifter — jag har nu ganska utförligt bemött detta.

Till de rent politiska synpunkterna i fråga om de konsekvenser, som ett partiförbud kommer att medföra, återkommer jag, det har jag redan sagt, när en eventuell regeringsproposition föreligger. Men jag har trots det vara nödvändigt att så utförligt som jag här gjort ändå söka klara ut vad som är rakt och vad som är skevt i detta fall.

Er värdering av oss såsom kommunister, er rent politiska värdering, påverkas givetvis icke av det här sagda. Den är klar. Vilja ni med er demokratiska åskådning förena ett partiförbud mot det kommunistiska partiet, motivera det då som rejäla karlar och säg, att denna politiska åskådning skall förhindras att göra sig gällande och att försöka värva anhängare här i landet! Men uppfinn inte kriminella ting och försök inte att stämpla partiet såsom ett kriminellt parti! Om ni gå fram som ärliga politiker, mina herrar, tror jag att det i längden gagnar er själva.

Tro ni att Sverige i dag gagnas av att man beträffande en del kommunister, socialdemokrater och syndikalister, som till och med äro utbildade till underbefäl i svenska armén och som ha utomordentligt goda vitsord i fråga om uppförande och i fråga om tjänstbarhet, förfar så, att man tar dem från deras ordinarie förband, samlar ihop dem i s. k. arbetskompanier, som ingenting annat äro än militära koncentrationsläger, och placerar dem uppe i Härjedalen för att bygga väg, således helt enkelt kriminaliserar dessa enskilda människor? När man gjort detta, samtidigt som kommandoposter innehavas av folk, som herr Brandt här i dag talat om — för att icke riskera att själv väcka någon ovilja eller eventuellt bli betraktad såsom smädare av den svenska krigsmakten ber jag få hänvisa till vad herr Brandt sagt om vissa generaler eller om Försvarsfrämjandet — undrar man, av vilka den svenska friheten i dag försvaras bäst: av dessa kommunister, som sitta i koncentrationsläger däruppe i Härjedalen, berövade sina elementäraste rättigheter, eller av de generaler, som sitta i Försvarsfrämjandet?

Vad är nu detta uttryck för? Jo, just den nya linje, den nyordning av den svenska demokratin, som ni nu äro i färd med att genomföra. För oss är det i och för sig ingen som helst överraskning — vi ha väntat proposition om partiförbud långt före detta — men jag måste erkänna, att jag på senare tid har trots, att det ändå låg någonting i att Sverige var en gynnad nation i mer än ett hänseende, att sålunda den svenska demokratin också skulle

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1941/42.

(Forts.)

kunna rida ut stormen med andra metoder och medel än den s. k. demokratien i andra länder har kunnat. Jag tänkte: kanske den svenska demokratien är så stark, att den inte slår in på den väg, som heter upplösning av det kommunistiska partiet. Tyvärr synes det dock vara så, att även svenska folket måste gå den bittra vägen till slut.

Europas folk lida under hårda gisselslag i dag, och praktiskt taget i varje land har reaktionen satt in sin första stöt mot den demokratiska ordningen och krävt upplösning av det kommunistiska partiet. Det börjar nästan bli en banal företeelse, när man betraktar det historiska skeendet i alla Europas större och mindre stater: det första som sker är upplösning av det kommunistiska partiet, kriminalisering av kommunisterna och deras verksamhet, därefter upplösning av det socialdemokratiska partiet eller, för att se på ett av våra grannländer, av en viss vänstergrupp inom det socialdemokratiska partiet och kriminalisering av denna. Sedan kommer turen till fackföreningarna, och så fortgår det småningom undan för undan, till dess slutligen överhuvud taget all strävan för vad vi beteckna med ordet frihet blir betraktad som kriminell. Det är nästan ett banalt schema, efter vilket historien utvecklar sig i land efter land, och det synes tyvärr vara så, att detta banala schema kommer att följas också i Sverige, det banala schemat att man börjar med att upplösa det kommunistiska partiet för att sedan gå hela skalan igenom.

Tro ni, mina herrar, att ni lösa ett enda problem, när ni upplösa det kommunistiska partiet? Ha ni inte sett, att det sker någonting och att det kommunistiska partiet i Sverige såväl som i andra länder icke står utanför skeendet och överhuvud taget icke kan försättas utanför detta skeende, vare sig partiet är politiskt legalt eller icke? Ha ni förstätt, att det har inträffat någonting i folkens frihetskamp, när man sätter likhetstecken mellan kommunist och patriot? Ha ni förstätt, att det inträffat någonting, när i ett grannland till oss en kommunistisk och en socialdemokratisk fackföreningsman ta varandra i handen, gå mot väggen och ställa sig framför arkebuseringsplutonen och sjunga »Ja, vi elsker dette landet»? Förstå ni inte, att någonting har inträffat, som man icke löser här i Sverige under något slags hysteri, med något slags ny visdom, med vilken man plötsligt upptäcker, att Sven Linderot är en kriminell figur, en visdom som ni inte tro på i verkligheten men som ni försöka tvinga er till att tro på för att fullfölja en politik, som ni känna er tvingade att fullfölja.

När jag alltså ville se vart man syftade, då man sökte efter mig från polisen, var det därför att det i Europa hade inträtt en sådan situation att gamla medeltidsformer med tagande av gisslan hade genomförts och att hundratals människor skjutits såsom gisslan efter att ha suttit årtal inburade i fängelser utan att ha gjort någonting orätt. Jag vill inte sitta som gisslan, jag vill inte att Sverige skall komma in i den situationen att någon gisslan i Sverige skall kunna tagas, och därför varnar jag er, mina herrar, ni skola inte vara så hurtfriska nu, när ni gå att förbjuda det kommunistiska partiet ifrån falska utgångspunkter och i självbedrägeri! Jag säger er ärligt och uppriktigt: var inte så hurtfriska, och tro inte att ni lösa edra problem med detta! Det blir inte mera mat i fattigmans hem i Sverige för det, det blir inte någon barnamun mättad; intet problem, som rör den svenska friheten, blir därigenom löst, och ingen sammanhållning, som herr Akerberg i dag talat om, stärkes. Däremot skapas splittring, ty den svenska demokratien får ett grundskott, och ni ha bundit ris åt er egen rygg. Ni kunna döma enligt svensk lag de kriminella handlingar, som göras av enskilda människor. Ni kunna hålla den ordning, som samhället väl krä-

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1941/42.
(Forts.)

ver, men ni skola inte inbilla er, att ni uppnå någonting av detta genom att upplösa det kommunistiska partiet och göra oss till kriminella. Ingenting av vad ni vilja uppnå komma ni att uppnå, mina herrar.

Men den reaktion, som döljer sig bakom högerpartiets demokratiska mask, fröjdar sig och ler åt att nu äntligen ha fått det socialdemokratiska partiet till, jag vågar nästan säga, slutpunkten av dess utveckling, den ler åt att denna socialdemokrati i skräck inför de faror, som hota Sverige, nu nått fram till den slutpunkt, där den alltså är med om att avskaffa den demokrati, för vilken detta parti har kämpat och vilken detta parti har stor förtjänst av att ha skapat. Denna demokrati går detta parti nu in för att avskaffa.

Det hjälper inte, att ni säga, att kommunistpartiets upplösning inte spelar någon roll för demokratin; kommunisterna stå utanför demokratin och utanför samhället. Nog borde ni ändå ha lärt så mycket av historien och av vad ni sett ha inträffat i land efter land med utgångspunkt från förbud mot det kommunistiska partiet, att ni inte borde tro, att Sverige är något undantag, så att man här i Sverige skulle kunna genomföra en upplösning av det kommunistiska partiet utan de konsekvenser, som en sådan åtgärd har medfört i alla andra länder.

Om jag kommer att få tillfälle att tala mer i denna kammare i denna fråga. det vet jag inte, men jag har inte velat skilja mig från ämnet i dag utan att ha sagt dessa kanske i vissa fall ganska spontana ord — jag har inte utarbetat något försvarstal av det skälet, att jag icke ansåg mig sitta på de anklagades bänk. Jag har icke hållit något försvarstal, men jag har, vilket jag anser riktigt och rätt, angivit de företrädare för en ny linje i den svenska politiken, som vilja avskaffa den svenska demokratin, med de risker för svenska folket som detta kommer att medföra. Och jag vill säga er till sist, mina herrar, att folkets kamp för friheten kommer aldrig att regleras genom parlamentsbeslut, hur betydelsefulla parlamentsbeslut i detta demokratiska land än äro. Men vi befinna oss nu i en omvälvningsperiod, som jag hoppas skall för Sveriges vidkommande medföra icke bara bevarande av den nationella friheten och oavhängigheten, utan också en verklig folkfrihet, en ny samhällsordning, där kriget och det vanvett, som nu regerar i världen, avskaffas.

Kampen för denna frihet kommer svenska folket att föra, alldeles oavsett vad ni, mina herrar, besluta i första kammaren och i andra kammaren av Sveriges riksdag. Men det kan försvåra denna kamp, det kan skapa oerhört ödesdigra förhållanden, om icke andra statsmakten noga överväger vad den gör, innan den slår in på denna nya linje.

Med detta har jag sökt att i den mån det är mig möjligt ställa frågan på riktigt sätt, och jag vädjar till dem, som behandla denna sak, att göra det sakligt och lugnt utifrån vad som är fakta och icke bara på rak arm emot ett kommunistiskt parti kasta ut beskyllningar, som man tror kanske äro riktiga men som i verkligheten visa sig falska. Om ni skola rädda er med att det skall förbjudas ytterligare ett parti, ett på den andra kanten, som det heter, Svensk socialistisk samling eller vad det är för ett parti, veta ni då, att detta också är ett bedrägeri för svenska folket, ty — det har redan sagts av herr Brandt, och jag instämmer till fullo i vad han sagt — skall man genom partiförbud upplösa de s. k. ovenska riktningarna på den andra kanten, som det heter, så måste man i varje fall upplösa allra minst Nationella förbundet. Därvid håller jag med herr Brandt om att gör man inte det, har man i alla fall inte gjort annat än en bedräglig gest och ingenting annat för att möjligen rädda sitt eget samvete och för att bedraga andra av Sveriges inbyggare.

Skiljelinjen går inte så här, mina herrar: på en sida nationell samling, ut-

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1941/42.

(Forts.)

tryckt av högern, folkpartiet, bondeförbundet och socialdemokratien, å en annan sida en ytterlighetsriktning, kommunisterna, som äro samhällsfientliga och landsfientliga, som äro kriminella o. s. v., samt å en tredje sida en ytterlighetsriktning, som är nazistisk och som icke har någonting emot att lägga Sverige in i ett nyordnat Europa såsom en integrerande del av ett stortyskt rike. Nej, skiljelinjerna i den svenska politiken gå icke så. Det är inte någon sådan triangelpställning i den svenska politiken, utan här går en skiljelinje rätt igenom alla edra partier, och det är denna skiljelinje, som grupperar folket antingen på den sidan, som vill, med de krafter och medel och möjligheter man har, kämpa, kosta vad det kosta vill, för Sveriges nationella frihet och oavhängighet, eller på den andra sidan — och dit hör folk inom olika politiska partier — som spekulerar i alla möjliga av den nya tidens nya företeelser och som tänker att Sverige skall inordnas i ett främmande livsrum. Dessa två huvudgrupper finnas i den svenska politiken, och där går skiljelinjen. Det finns ingen triangelpställning, och det är ingenting annat än självbedrägeri, om man försöker jämställa det kommunistiska partiet i dagens situation med det nazistiska partiet. Det är ingen, som med bibehållet allvar vill påstå, att Sveriges kommunister i dag icke äro de pålitligaste försvarare av Sveriges oavhängighet. Absolut ingen vågar med bibehållet allvar påstå motsatsen, mina herrar. Ni tro inte själva på att inte Sveriges kommunistiska arbetare i dag komma att kämpa som en man för Sveriges nationella frihet, men ni kunna kriminalisera dem och tro att ni rädda friheten därmed.

Jag har försökt att bidraga till att klara upp, hur skiljelinjen går i den svenska politiken, och jag slutar nu med att ännu en gång understryka en varning till eder, herrar ledamöter av första kammaren: tänk er noga före, innan ni nyordna den svenska politiken så, som här i dag antytts i partiledarnas anföranden!

Friherre **De Geer**: Herr talman! Det är just nu ett ganska säreget ögonblick i första kammarens historia, och det känns för mig litet egendomligt att uppträda här efter det försvarstal, som herr Linderot säger sig icke hava hållit. Jag skall be att få försöka att med fullt bibehållet allvar, som han ville efterfråga, påstå, att jag icke tror, att hans parti är det bästa skyddet för Sveriges oavhängighet.

Jag ber emellertid ännu en gång att få säga, och det tror jag att alla äro ense med mig om, att det för närvarande är ett utomordentligt viktigt ögonblick i Sveriges riksdags historia för att icke säga Sveriges historia. Jag vet, att svenska folket för närvarande ser på våra göranden eller på vad vi möjligen underlåta här i riksdagen med allra största uppmärksamhet, och när remissdebatten i dag i huvudsak, tror jag man kan säga, icke har rört de ärenden, som blivit överlämnade från Kungl. Maj:t i propositioner, utan mer har rört saker, som icke finnas i dessa propositioner, tror jag, att detta kommer att i mycket hög grad uppmärksammas ute i landet och att man kommer att undra över att just den frågan icke ännu var så förberedd att den kunde läggas fram för riksdagen, frågan om upplösning av samhällsfientliga rörelser, således den sak som herr Linderot nu så ingående har berört.

För min del vill jag säga, att om Sveriges riksdag skall kunna hävda sig och vi skola kunna fortsätta vårt arbete med kraft och god framgång, hade det varit önskvärt, att Sveriges riksdag, då den skall sammanträda till en sådan här extra session, också hade fått sig förelagda så pass många ärenden att den verkligen kunde haft någonting att arbeta med. Jag vet, att jag kanske, när jag säger detta, utslungar en liten anklagelse mot vår regering, men jag skulle

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1941/42.
(Forts.)

vilja uttrycka den förhoppningen, att riksdagen, om den en annan gång skall samlas på detta extra ordinära sätt, kanske icke bör sammankallas, förrän man har ett större antal ärenden och framför allt de viktigaste ärendena färdiga att föreläggas densamma, så att den genast kunde gripa sig an med arbetet. Jag vet så väl, att det kommer flera ärenden inför riksdagen utöver dem, som redan kommit fram, men jag tror att det skulle av svenska folket hava uppskattats, om man kunnat finna, att litet mera sparsamhet med riksdagens tid kunnat iakttagas.

Jag skall be att nu få gå in på några få särskilda punkter!

Herr J. B. Johansson har här sagt, att vissa krav, som ibland kommit fram från jordbrukarhåll, kanske varit litet överdrivna, och han använde uttrycket, att på vissa håll kanske de mest överdrivna skulle kunna betraktas såsom ett skum på ytan. Jag ger honom fullständigt rätt i detta, men jag vill också, medan jag har ordet, säga, att det vore önskvärt, om både regering och riksdag kunde litet mer beakta sådana krav, som verkligen inte äro skum på ytan utan sådana, beträffande vilka jordbrukarna ha rättighet att kräva litet mer tillmötesgående.

Det har också sagts här — jag tror att det var av herr Sam Larsson — att de statliga organisationerna icke hade gjort några egentliga missgrepp under den senare tiden. Jag tror, att stora missgrepp hava gjorts särskilt från vissa kommissioners sida just på senaste tiden, och det största missgreppet är det beträffande jordbrukets områden, som består i att man enligt jordbrukarnas åsikter i allmänhet kommer litet för sent med sina åtgöranden.

Jag skall be att få lämna några exempel på vad jag menar, exempel som, fastän gällande mindre betydelsefulla saker, dock bevisa att man ofta kommer för sent på ett för jordbrukarna överraskande och mycket litet tillfredsställande sätt.

Nere i den landsdel, som jag representerar, har man under den senaste tiden, vilket kanske är rätt allmänt bekant, varit mycket bekymrad över att man inte kunnat få sockerbetorna upptagna i rätt tid och inte kunnat tillvarataga blasten, d. v. s. betbladen, som ju äro ett så värdefullt foder. Det var därför med en viss överraskning, som man för några dagar sedan fick läsa i tidningarna ett meddelande från livsmedelskommissionen, att just blasten var ett värdefullt fodermedel, som man borde ta vara på. Ni förstå, mina herrar, hur överraskade jordbrukarna skola känna sig, när de få veta detta, som jag tänker att de känt till i kanske hundra år! Men vad de ville ha reda på är huruvida kommissionerna och statsmakterna vilja skaffa dem arbetskraft, så att de kunna taga vara på detta fodermedel. Nu kommer det — enligt min mening för sent — ett påpekande från arbetsmarknadskommissionen, att man kan ordna arbetskraften, men varför kunde man inte, då man i vårt land har så mycket kommissioner, som skola förbereda allting, förbereda denna sak i så god tid, att man fick denna arbetskraft innan blasten håller på att bli förstörd?

Jag vill inte heller underlåta att beröra en fråga, som har upprört jordbrukarna mycket, nämligen att man inte från statsmakternas sida velat vidtaga sådana åtgärder, som verkligen kunde ha sporrat jordbrukarna att producera de varor, som äro mest nödvändiga för folkhushållet. Man har förundrat sig oerhört mycket över att man icke från regeringens sida kunnat ge en utfästelse, ett löfte, ett uttalande om något visst pris för brödspannmålen i den skörd, som kommer efter den sådd som skett denna höst. Man vet ju, att man kanske får det svaret, att regeringen inte är i stånd att giva en sådan utfästelse. Jag tror för min del, att med den stora auktoritet, som vår regering har, det hade varit möjligt att ge ett sådant löfte, och detta skulle ha drivit

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1941/42.

(Forts.)

fram den odling, som är så oundgängligen nödvändig. Jag tror att även konsumenterna så småningom komma till den ståndpunkten, att dessa åtgärder, som påyrkats från jordbrukarnas sida, hade varit kloka åtgärder.

Förra riksdagen beslöt på förslag i vissa motioner en skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om åtgärder mot fördyring av varorna på vägen från producenterna till konsumenterna. Nu är tyvärr ingen av statsråden närvarande; jag skulle annars ha velat ställa den frågan: har denna riksdagens önskan på något sätt blivit efterkommen? Överallt, i vilken butik man än går in, kan man konstatera, hur överraskande höga prisen på en massa artiklar äro, bland annat då naturligtvis på sådana saker, som äro för jordbrukarna nödvändiga att inköpa. Då man är så förfärligt rädd för att betala några kronor extra för olika jordbruksprodukter, tror jag det vore mera skäl i att man på allvar grepe sig an med det stora problemet, hur man skall kunna få ned priset på sådana varor i allmänhet, som äro för hela svenska folket nödvändiga att inköpa. Det rör sig här säkerligen om frågor av ofantligt mycket högre storleksordning än de enstaka kronor, som tvisterna om jordbruksprodukterna gälla.

Jag kan inte heller underlåta att påpeka ett förhållande, fortfarande beträffande jordbruket, som väckt en utomordentligt stor missbelåtenhet med kommissionernas åtgöranden. På sin tid, när det blev svårt med bränslet till traktorerna, uppmanades jordbrukarna att skaffa sig gengasaggregat till vissa priser, som staten skulle garantera. När jordbrukarna väl skaffade sig dessa aggregat, blevo de ju betydligt dyrare, men vad som förvånat mest har varit, att det från vederbörande kommissions sida ansetts lämpligt att under detta år tillhandahålla fotogen i mycket betydande utsträckning till sådana jordbrukare, som icke skaffat sig gengasaggregat. Här uppstår en orättvisa, som gör att man fått stort misstroende emot åtgärder, som man skulle ha väntat skulle varit klokare övervägda.

En fråga, som ju har varit så mycket debatterad, att det kan sättas i fråga, om man bör gå ytterligare in på den, är frågan om inkallelserna av arbetskraft till beredskapstjänst och särskilt då inkallelserna av i jordbruket selsatta personer. Jag vill dock framkasta frågan, om en sådan åtgärd, som jag nu vill nämna som exempel, verkligen varit praktisk och icke hade kunnat undvikas. Jag känner nämligen till fall, då jordbruksarbetare mitt under den mest brådskande tiden för rotfruktsupptagningen kallats in till exempelvis fyra dagars beredskapstjänstgöring. Kunde det icke varit möjligt, om man tänkt över saken bättre i förväg både hos Kungl. Maj:t och hos de underordnade organen, att man kunnat så ordna, att inkallelsen på fyra dagar kunnat ske före den egentliga jordbrukssäsongen? Jag är övertygad om att med litet god vilja en mängd sådana fall hade kunnat undvikas, så att man fått litet bättre förhållanden på jordbrukets arbetsmarknad.

Herr talman! Jag anser mig icke böra upptaga tiden längre nu i slutet av denna remissdebatt. Jag vill bara be att få säga, att jag tror, att om riksdagen skulle vidtaga sådana åtgärder, som herr Linderot visat så stort missnöje över, tror jag att riksdagen kan taga hans kritik mycket lugnt. Herr Linderot sade, att exempelvis herr Åkerberg och hans parti skulle bli stämplade som mindre demokratiska, om de medverkade till dessa åtgärder, som herr Linderot så energiskt motsätter sig, men jag tror att herr Åkerberg och hans parti liksom övriga här i riksdagen kunna vara övertygade om att det knappast kan vidtagas några bättre och mera demokratiska åtgärder än att rensa bort sådant som är statsfientligt. Jag hoppas, herr talman, att riksdagen såsom ett av de första besluten vid denna session skall kunna ena sig om att

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1941/42.
(Forts.)

vidtaga en sådan åtgärd, som de flesta i dag närmast tänka på eller förbud mot statsfientliga organisationer.

Herr **Ström, Fredrik**: Herr talman! Jag har begärt ordet för att till en början understryka, att allt ger vid handen, att det är två vapen, som i det moderna kriget spela den avgörande rollen: flyget och tankvapnet. Man får väl utgå ifrån, att detta är till fullo beaktat av regeringen och överbefälet och att allt göres för att uppbringa dessa vapen till en sådan styrka och effektivitet och med en sådan snabbhet i produktionen, att vårt folk kan känna sig i alla avseenden tryggt. När man i dessa dagar läser de redogörelser, som publicerats i utlandet angående demokratiernas ofattbara brister i särskilt dessa hänseenden, vilka brister ledde till deras svåra nederlag i början av kriget, så må man icke förundra sig över, att man även i vårt land ofta hör den frågan riktad till sig: »Hur är det hos oss? Vi begå väl icke samma fel?» Vid vårsessionens slut uppstod i denna kammare en livlig debatt i delvis hithörande frågor. Det var uppenbart, att hela kammaren med största energi krävde alla tänkbara åtgärder, för att dessa vapen snabbt måtte bringas upp till högsta möjliga styrka och effektivitet. Det är att hoppas att regeringen begär av riksdagen alla de anslag, som erfordras för att tillgodose även mycket stora behov i fråga om flyg och tanks. Det kan nämligen nu icke vara fråga om annat än att bevilja vad som kräves och att bevilja det utan prutmån, dock med sträng kontroll över medlens rätta och effektiva användande.

Vårt lands strategiska läge är i dag mycket allvarligt, och det kräves för att säkerställa vårt land större offer för vårt försvar än någonsin tillförne. Jag är övertygad om att hela vårt folk instinktivt känner detta. För varje dag som går blir åskådningsundervisningen runt omkring oss allt mera övertygande. Denna undervisning säger till oss: Ve det folk som förlorar sin nationella frihet! Ve det folk som förlorar sitt oberoende och sin självbestämningssrätt!

Nu är det en annan fråga, som i detta sammanhang dyker upp. Även om åskådningsundervisningen runt omkring oss är fruktansvärd i sin realism och brutalitet och säkerligen ger svenska folket outplånliga lärdomar, så frågar man: kan man trots detta vara alldeles förvissad om, att alla inom vårt folk förstå det *fulla allvaret* och lärdomens fulla innebörd i det som sker? Har icke en fullkomligt falsk och oberättigad optimism, ja, rent av till en viss grad sorglöshet, insmugit sig hos stora delar av vårt folk? Går icke en anda av ytlighet, av omsorger om ganska likgiltiga ting och framför allt en anda av materialism och egoism även i dessa farofyllda tider genom vårt folk? Nu tror jag icke alls att det behövde vara så. Vårt folk är friskt i sin innersta rot. Får det verkligen klart för sig vad som står på spel, vad som hotar, vad som kan komma som en blyxt från de tunga molnen när som helst, så kommer det att överge sin sorglöshet för högre värden, lämna sin flykt från verkligheten och sin tillit till irrbloss. Med glädje hälsa vi radio- och korrespondensundervisningen om det svenska arvet och sinnelaget, den svenska stilen, den svenska friheten. Likaså den kamp som upptagits mot den osvenska propagandan. Man tycker sig dock ibland ha förmärkt vissa påtagliga hämningar i denna propaganda liksom en viss ensidighet. Vart tog radiomajoren vägen, som så förmådde väcka och stimulera vårt folk? Har man rätt att i radion undvara en sådan utomordentlig kraft, som hela folket kände sig så styrkt av?

Med rätta vänder man sig emot kommunismen, ty den är en politiskt sett djupt urartad företeelse. Men det märkliga är, att medan man med verklig frenesi kastar sig över kommunismen, så är kampen mot den andra landsför-

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1941/42.

(Forts.)

därvliga ytterlighetsriktningen, nazismen, och mot dess väsen och dess fördöelse av hela världen betydligt mildare, ibland till och med obefintlig, som om den vore försummad av någon mystisk anledning. Varpå kan detta bero? Har man trots vad som sker runt omkring oss ännu icke insett denna läras förfärliga natur? Tror man fortfarande på sagan om att den icke är en exportartikel? Tror man alltjämt att den är ofarlig? Tror man fortfarande att den är utan inflytande och inflytelserika förbindelser i vårt land? Mina herrar, jag tror att nazismen är ganska inflytelserik i vårt land och i detta ögonblick minst lika farlig för detta rike, dess kultur och välfärd, dess rättsväsen och militära trygghet som kommunismen, ehuru även detta parti är både farligt och skadligt och av all kraft måste bekämpas. Jag tror emellertid icke att det är klokt att förbjuda meningsriktningar och partier; det skulle möjligen ha kunnat ske tidigare med någon utsikt till framgång, men då ville man icke vara med om något inskridande. Jag är rädd, att om man nu följer den väg, som partiledarna ha låtit skymta, så kan det bli en mycket ineffektiv åtgärd, som endast komprometterar demokratien och som kan komma att leda till att demokratien slappnar i sin verkligt effektiva kamp emot ytterlighetsriktningarna och tror, att nu är allt väl beställt, därför att man har fattat ett beslut, som formellt undanröjer dessa partiets möjlighet till öppen verksamhet men som endast driver dem under jorden. Mina herrar! All historia visar, att det är oklokt att driva meningsriktningar och partier under jorden. Det är mycket bättre att taga upp en idékamp med dem öppet och att besegra dem; detta ger mycket större och mera bestående resultat.

Jag fruktar också, att detta steg, som man nu på många håll synes vara beredd att taga, kan bli ett steg på den reaktionens förkastliga väg, som regering och riksdag genom tryckfrihetslagarna beträtt. Men skall nu kommunismen som legalt parti förbjudas, då måste *alla* de olika nazistiska eller nazistanstuckna partierna även ovillkorligen förbjudas. Det duger inte att formellt taga någon liten grupp och förbjuda den, utan då måste man inbegripa alla dem, som på olika linjer verka i denna riktning, och framför allt icke låta de mera betydande och de allra farligaste slippa undan. Ty om man här förfar på sådant sätt, att det svenska folket får intrycket av att ingripandet är riktat endast mot den ena sidan och i den andra rikningen är endast ett sken, då tror jag att vi äro inne på en mycket olycklig väg, som vi svårigen kunna se slutet på. Då kommer det att uppstå en oro, en söndring, ett split, en inbördes kamp i detta land, som kommer att försvåra den nationella sammanhållningen i allra högsta grad. Just därför att man är vän av denna sammanhållning och inser vilken oerhörd vikt och betydelse den har, så måste man undvika alla steg, som leda bort därifrån. Jag kan således icke, allra minst i denna tid, vara med om ett sådant steg, som man här synes vara beredd att taga.

Från en sådan åtgärd är steget vidare icke långt. Här har man nu vidtagit åtgärder, som kringskära tryckfriheten. Vad man nu tänker föreslå, det riktar sig mot föreningsfriheten. Jag vet inte vilka omistliga fri- och rättigheter, som närmast icke kunna bli föremål för inskridanden och ingrepp. Om det är demokratien och friheten, vi vilja försvara gent emot dem som vilja angripa dem, skola vi inte själva göra oss skyldiga till att förminska värdet av dessa stora och betydelsefulla klenoder.

Vad kommer sedan, om man har tagit detta ena steg? Vad kommer att följa, därest man finner att det icke blir effektivt — och det blir ineffektivt. Då kommer man att inskrida mot riksdagsmännen inom dessa partier. Det kan man inte göra utan att bryta grundlag. Är man beredd att bryta grundlagen?

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1941/42.
(Forts.)

Så måste man väl inskrida emot deras skrifter: tidningar, böcker o. s. v. Därtill fordras det att censurlagen sättes i kraft. Men äro vi beredda att göra detta? Veta vi då, att det stannar vid dessa tidningar och böcker, som vi finna förkastliga? Veta vi att man inte nästa gång går vidare och vidare och vidare? Och var ha vi då trygghetskänslan hos vårt folk, när vi upphävt allt detta? Det är en farlig väg, man är inne på ur konservativa, ur samhällsbevarande, ur demokratiska synpunkter. Om jag tillhörde kommunismen, skulle jag möjligen kunna hälsa detta steg med glädje, men ingalunda när jag är en bestämd motståndare till denna riktning. Är det manne någon som hotfullt bankat på vår port, och skulle den nuvarande stämningen bero på rädsla för något sådant, då vore detta mycket farligare än någonting annat.

Eftersom herr Linderot i detta sammanhang mycket skickligt tog upp ett par saker, som kunna bli mycket farliga för rättssamhället och mycket fördelaktiga för honom, så bör det uttalas ett önskemål om att icke endast ett eller annat av särskild anledning utvalt spionage- eller sabotagemål utan alla de avskryvda brotten av detta slag avdömas inför öppna dörrar, gärna med mycket stränga straff men inför öppna dörrar över hela linjen. Eljest kan allmänheten få den skadliga uppfattningen, som redan antytts i pressen, att man icke objektivt utan subjektivt öppnar och stänger domstolarnas dörrar, beroende på vilkas ärenden sabotörerna eller spionerna ha gått. Det har skrivits till riksdagens justitieombudsman — jag tror det är från kommunisternas sida — och sagts, att polismyndigheterna i ett beryktat sabotagemål i höga Norden, ehuru de skulle ha vetat om sabotageplanerna i nästan tre år, icke ingripit förr än i våras. Antingen måste en sådan sak dementeras, eller också måste man inskrida! Om man i flera år känt till ett brott av denna häpnadsväckande karaktär och icke har inskridit på en tidigare tidpunkt; vad är då anledningen? Inte väntar man år efter år med att inskrida för att beivra ett brott! Just för att kunna bemöta herr Linderot vill jag uttala den förhoppningen, att riksdagens justitieombudsman mycket noga studerar denna sak, så att de för landets rättsväsen skadliga legendbildningarna bli undanröjda och polismännen tillrättavisas, därest de begått ett fel. Polismakten får icke bli tabu. Justitieombudsmannen är i denna tid och denna stund en utomordentlig demokratisk tillgång; vi måste sätta en alldeles särskild lit till honom. Vi ha tidigare under det gångna året givit honom en ökad befogenhet. Vi ha satt ytterligare tillit till honom, och vi måste förvänta, att han har sin starka hand och sitt vakande öga över alla tjänstemän och ämbetsmän i riket högst uppifrån och längst ned och att man icke förskräckes för att ingripa.

Alldeles innan riksdagen nyss samlades till sin höstsession inträffade en märklig händelse. Då konfiskerades utan rättegång en lång rad svenska tidningar. Bland dem voro Arbetaren, Trots allt!, Arbetarbladet och Eskilstuna-Kuriren, alltså en syndikalistisk, en fri socialistisk, en socialdemokratisk och en liberal tidning, de tre sistnämnda dessutom synnerligen försvarsvänliga och patriotiska tidningar. Jag har läst igenom de drabbade tidningarna och ej kunnat finna *något* förgripligt i dem, och jag vet att flera andra riksdagsmän gjort detsamma och ej heller kunnat finna något förgripligt. Trots allt!, som väl skulle vara den som är mest misshaglig, hade t. o. m. som andre ledare ett tal av statsministern. Det kan väl aldrig vara den orsaken, att åtminstone ett par av tidningarna genom publicerande av en mötesresolution krävt tvenne statsråds avgång? Jag tror inte, att den resolutionen kan vara alldeles ofri, men vi ha väl ännu inte kommit så långt här i landet, att regeringen utan rättegång indrar tidningar, som kräva en regerings eller ett statsråds avgång. I så fall äro våra redan grovt kantstötta grundlagar, vår Magna Charta,

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1941/42.

(Forts.)

mycket illa ute. De äro, om detta fortsätter, icke mycket värda. Skulle blott en aning till något sådant som det fria ordets undertryckande, emedan regeringen kritiserats eller ogillats, föreligga, är regeringen inne på de farligaste tänkbara vägar, på vägar som leda direkt till förhållandena i de totalitära staterna, där pressen är underkastad regeringens rena godtycke. Då har olag trätt i lags ställe. Massindragningen av svenska tidningar var en olycklig hälsning till den sammanträdande svenska riksdagen. Jag vet också, att det råder stor opposition mot denna åtgärd inom skilda riksdagsgrupper.

Överhuvud taget har riksdagen all anledning att djupt ångra sina i reaktionär anda vidtagna ändringar i våra förnäma och frihetsvänliga grundlagar. Detta undan för undan verkställda tummande på friheten i vårt land har fått en farlig anda av aggressiv tendens mot urgamla fri- och rättigheter. Vårt folk har i själva verket varit ovetande om konsekvenserna av denna för friheten farliga lagstiftning. Censuren, ehuru icke lagligen satt i kraft, smyger sig alltjämt in på pressen och förlamar dess fria anda. Komma därtill de ständiga beslagen utan rättegång, blir tryckfriheten i hävdvunnen mening snart ett minne blott i detta land.

Det är i ljuset av dessa olyckliga tendenser, vi även måste se polisåtgärderna mot talare på demokratiskt-patriotiska möten, trots att dessa mötens hela syfte och karaktär uppenbarligen är att verka för fäderneslandets och dess frihets bästa. Även om alla icke gilla alla regering och myndigheter i vissa avseenden kritiseras, och även om överdrifter kunna hava förekommit. Det är med djup beklämning man bevittnar, hur den reaktionära polis- och åtalskampanjen, som förr vände sig mot arbetarrörelsens frihetskamp, nu blossar upp ånyo mot frihetens vänner och försvarare. Skola vi nu med socialdemokrater och liberaler i regeringen uppleva åtalsattacker liknande dem som under den svartaste reaktionstiden i vår historia anställdes mot Hjalmar Branting, Axel Danielsson, Kata Dalström, August Palm, Hannes Sköld, Z. Höglund, Erik Hedén, Knut Wicksell, Ivan Oljelund och många, många andra? Vad säger historien om dessa åtal och de domar som följde på dem? Jo, de fördömas nu överallt. Ingen vill taga dessa åtal i försvar; ingen vill försvara dessa domar. De kallas olyckliga och kortsynta, man medger att de framkallade söndring och ovilja. Alla skämmas nu för denna mörka tid och dess ingrepp.

Tror verkligen regeringen, att denna väg nu i dag leder till nationens enande? Jag tror det inte. I stället komma politiska förföljelser att medföra en ökad spänning och en skärpt kritik. Eller vill man prompt skapa martyrer? Räcker det inte med den oerhörda popularitet över hela landet, som de ständiga beslagen på Ture Nermans tidning och fängelsedomerna över honom förskaffat denne, som vi alla i denna kammare veta, ärlige, entusiastiske och frimodige kämpe och kulturpersonlighet. Har man då alldeles glömt, varifrån man kommit, vilket frihetens arv man har att förvalta och försvara?

En sak vill jag här fråga om i förbigående. Det har sagts mig, att LO:s ordförandes tal i den norska frågan på LO-kongressen censurerats. Är detta riktigt? Varthän vill man då slutligen leda oss med sådana åtgärder? Jag vill hoppas, att man kan dementera, att t. o. m. LO-ordföranden är underkastad censur i detta land!

Med dessa ord, herr talman, har jag velat motivera en vördsam hemställan till regeringen, vars arbete på många områden jag högt uppskattar och värderar, att till nästa lagtima riksdag framlägga förslag om dels återställande av grundlagarna till det stolta skick de ägde före kriget, dels återställande av pressfriheten genom en indragning eller begränsning av utrikesdepartementets och informationsstyrelsens rent pressövervakande organ utom i militära

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1941/42.
(Forts.)

frågor. Den svenska pressen och den svenska litteraturen behöva inga förmyndare. De ha varit myndiga sedan 1809. Jag tror, att de alltjämt förtjäna att vara det. Däremot är jag övertygad om att det svenska folket med den största tillfredsställelse skulle hälsa starka och övertygande ord från regeringsbanken, att landets frihet och självbestämningsrätt aldrig en tum vidare skola uppgivas, att försvaret skall till det yttersta stärkas, att friheten är viktigare än freden, hur kär freden än är oss alla, ty en fred med ära är icke möjlig utan full frihet, och en fred, där andra befalla över oss, är en vanära. Frihet och fred, men frihet före allt annat. Vad biskop Thomas säger i vår nationaldikt får icke vara tomma ord utan en bjudande befallning till envar av oss här i detta hus och i hela vårt land.

Herr talman! Jag tror, att vi alla i dessa dagar tänka på Norge, på vårt stolta, prövade, sargade broderfolk, och det icke blott med medlidande utan med beundran och djupaste vördnad. Det är icke blott Finland, som hjältemodigt kämpat Nordens kamp, den kampen kämpas också i lika hög grad av Norge. Vad ger icke det norska folket för sin frihets återvinnande? Är det inte, som om vi i en ny tids form inför våra ögon i Norges fjäll uppleva Schweiz' frihetsstrid för århundraden sedan och vår egen på Engelbrekts tid?

Herr talman! Jag sammanfattar mina ord. Låt oss till det yttersta och med alla kostnader stärka vårt försvar! Låt oss se till, att vi bevara våra sekelgamla fri- och rättigheter obeskurna! Låt oss lämna materialismens och opportunismens breda, banala vägar! Låt oss ge vårt folk en rätt uppfattning om att friheten och självbestämningsrätten är det högsta av allt, att det finns något värre än själva striden: självuppgivelsen, självaktningens förlust, trældomen under främmande herrar!

Herr statsrådet **Westman**: Herr talman! Under den debatt, som ägt rum i dag, ha åtskilliga ämnen berörts, som falla inom justitiedepartementets arbetsområde. Jag skall icke uttala mig om de flesta av dessa frågor, jag underlåter detta av olika skäl, men jag anser det lämpligt att med anledning av vad som förekommit i debatten lämna några upplysningar om de synpunkter, som varit bestämmande för regeringens handlingssätt i ett av de ärenden, som här berörts, nämligen de beslag av tidningar, som ha ägt rum under den senaste tiden. Jag skall, när jag redogör härför, inte insätta mina upplysningar i det stora utrikespolitiska sammanhang, vari den senaste ärade talaren fann lämpligt att inordna dem. Det är ju inte meningen att i dag föra någon utrikespolitisk debatt. Såsom redan meddelats, får regeringen tillfälle att framlägga sina utrikespolitiska synpunkter dels vid ett hemligt, dels vid ett offentligt riksdagssammanträde, och jag avstår därför helt och hållet från att göra några kommentarer till de uttalanden, som den siste ärade talaren gjorde ur dessa vida synvinklar.

Jag ber att få erinra om — för att nu hålla mig till det ämne, som jag har angivit som tema för detta anförande — hur känsliga vi själva äro för den propaganda, som i de krigförande ländernas press sättes i gång emot oss här i Sverige. Det tycks emellertid finnas många i vårt land, som inte tänka på, att i utlandet betraktas vad som står i vår press ur alldeles liknande synpunkter och med samma eller kanske rentav större känslighet än den, varmed vi betrakta vad som säges i de krigförande ländernas. Det är sant, att dessa länder ha mobiliserat väldiga stridskrafter, men det hindrar inte, att de äro mycket känsliga för vad som skrives i de neutrala ländernas press, och detta ur olika synpunkter. Dels vilja inte de krigförande bli betraktade som alltför osympatiska i de neutrala länderna, dels se de i dessa länders press en termometer, som anger, hur den utrikespolitiska kursen i landet kan komma att inriktas.

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1941/42.
(Forts.)

En del av författarna i våra tidningar och andra skrifter ge, som alla veta, ganska sorglöst uttryck åt sina åsikter om de krigförandes handlingar utan att anse sig skyldiga att beräkna verkan av den användning, som de tillåta sig av det fria ordet. Ibland beror det på en författares, enligt hans egen mening ansvarsbefriande, underskattning av den betydelse, som i utlandet kan komma att tillmätas ett aggressivt uttalande eller framläggandet av ett ensidigt valt nyhetsmaterial. Man hör tidningsmän helt blygsamt säga: »Inte kan man väl på ledande håll i en stormakt fästa någon vikt vid vad jag har skrivit i min lilla tidning. Det är ju bara ett uttryck för min personliga uppfattning, det är bara ett uttryck för mitt samvete, och det gör inte anspråk på att återge den allmänna opinionen i vårt land.» Men den, som så säger, glömmer bl. a., att man på ledande håll i utlandet ofta saknar all möjlighet att bedöma, vilken betydelse en svensk tidning har, betraktad såsom språkrör för en allmänt utbredd opinion. Därför kan det hända, att uttalanden i tidningar, som vi själva bedöma såsom helt betydelselösa, i utlandet tillmätas en mycket stor betydelse.

Andra författare i tidningar och skrifter vässa pennan »i krigarens lovliga avsikt att sära och döda». Det är givet, att de då kunna komma i konflikt med regeringens neutralitetspolitik. Jag har förut vid flera tillfällen framhållit inför riksdagen, att vi i justitiedepartementet naturligtvis inte driva någon självständig utrikespolitik. Men i den ställning jag har är det min plikt att på mitt sätt medverka till upprätthållandet av denna regeringens neutralitetspolitik, och jag är beredd att taga ansvaret för den i dess yttersta konsekvenser, såväl utrikespolitiskt som inrikespolitiskt.

Klart är, att när regeringen inför folket har förbundit sig att föra en neutralitetspolitik, kan regeringen inte ställa sig passiv inför missbruk av tryckfriheten, som äro farliga för denna politik. Tryckfrihetsförordningen ger för övrigt allt sedan sin första tid regeringen maktmedel mot dem, som missbruka tryckfriheten för att skapa misstämning mot främmande makter. Jag har förut en gång här i riksdagen citerat 1810 års konstitutionsutskott, som uttalade, att man måste göra skillnad mellan tryckfriheten, använd i inhemska frågor, och tryckfriheten, använd på det utrikespolitiska området. Konstitutionsutskottet underströk, att när någon i tryckt skrift uttalar sig i utrikespolitiska frågor och där uppträder på ett obehärskat sätt, som framkallar misstämning i utlandet, så drabba vådorna härav icke individen utan samhället i dess helhet. Alltifrån den nuvarande tryckfrihetsförordningens första tillblivelse har det i densamma funnits medel anvisade för att hindra dylika missbruk. Det förvånar mig något, att den siste ärade talaren sade, att pressen har varit myndig sedan 1809 men att den genom de senaste ändringarna i tryckfrihetsförordningen skulle ha blivit omyndig. Detta är fullständigt misstag. Jag behöver bara erinra om de bestämmelser, som 1810 funnos och föreslogos i vår tryckfrihetsförordning och som ersattes med indragningsmakten, och om de bestämmelser, som ha stått kvar efter indragningsmaktens upphävande. Jag ber att få erinra om att när indragningsmakten upphävdes, skedde detta under hänvisning till att tryckfrihetsförordningens 3 § 9 mom. erbjöd Kungl. Maj:t medel att på administrativ väg ingripa mot ur utrikespolitisk synpunkt farligt missbruk av tryckfriheten. Det är tillämpningen av denna paragraf det nu är fråga om.

Jag ber att få påpeka, att de beslag av tidningar utan rättegång, som ägt rum, enligt lagen äro medgivna endast av utrikespolitiska skäl, endast då missförstånd yppat sig med främmande makter. De kunna inte äga rum på grund av inrikespolitiska skäl. Den siste ärade talaren framställde hypotetiskt det påståendet, att några av dessa beslag skulle ha framkallats därav, att i vissa tidningar angrepp hade riktats mot den nu sittande regeringen och att det hade

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1941/42.
(Forts.)

framställets yrkande om att vissa statsråd skulle förmås att begära avsked eller avskedas. Men detta är ett fullständigt misstag. Var och en, som följer med pressen, ser ju, att dylika angrepp på regeringen och på enskilda ledamöter av denna äga rum, utan att det föranleder någon som helst åtgärd från regeringens sida. Jag har vid flera tillfällen uttalat, att när det gäller inrikespolitiska frågor, kan man lita på att en så mångsidig upplysning står vårt folk till buds, att medborgaren är i tillfälle att bilda sig ett sakligt grundat omdöme i varje inre fråga, som han som medborgare har att bedöma. Man måste ställa sig på den ståndpunkten, om man överhuvud taget är demokrat. Har man inte något förtroende till att medborgarna kunna bilda sig ett omdöme i politiken, då är naturligtvis demokratin omöjlig.

Jag vill tillägga, att det ofta i tidningspressen förekommer angrepp på regeringen, för att den inte ingriper mot en agitation, som pågår i ytterlighets-tidningar av en viss färg, en agitation, som går ut inte bara på att undergräva förtroendet för regeringen utan också på att undergräva förtroendet för vårt statskick överhuvud taget. Man säger, att denna regeringens underlåtenhet beror på ensidighet och bristande förståelse för vådorna av en dylik agitation. Men när man rekommenderar att mot detta tillgripa metoden beslag utan rättgång, beror det naturligtvis på okunnighet om vad tryckfrihetsförordningen stadgar i detta avseende. Att tillgripa åtal mot en diskussion om regeringsledamöters lämplighet eller statskickets omvandling på fredlig väg är för övrigt, såvitt jag förstår, icke överensstämmande med demokratiens grundprinciper.

Jag ber således att få understryka, att de ingripanden, som ha förekommit, ha skett uteslutande av det skäl, att missförstånd yppats med främmande makt. Man frågar ofta, vad det är för någonting i den eller den tidningen, som föranlett ett beslag. Herr Ström hade ju, berättade han, läst en del beslagtagna tidningsnummer, utan att han blivit missbelåten. Han hade inte fattats av några känslor av ovilja mot tidningen för vad den skrev. Men, herr Ström, det är inte fråga om den saken! Tryckfrihetsförordningen siktar inte på herr Ström, utan den siktar på främmande makter, och frågan är, huruvida missförstånd har uppkommit på deras sida. Det är en sak, som utrikesministern har att bedöma. Naturligtvis vidtas ingen åtgärd från justitiedepartementets sida annat än i samverkan med utrikesdepartementet.

Det är klart, att man inte kan begära, att jag skall gå in i en diskussion om vilka uttryck i den och den tidningen, som kunna ha föranlett min åtgärd. Även pressnämnden har insett, att en offentlig sådan diskussion inte kan ifrågakomma. Pressnämnden har i stället vänt sig till mig och anhållit, att den under hand skall få kännedom om skälen till beslag av ett visst tidningsnummer, i den mån det låter sig göra. Pressnämnden har bl. a. motiverat detta med att den tror, att om den fick kunskap om vilken artikel som förorsakat beslaget, skulle den i en del fall kunna ge vederbörande redaktör en vägledning, som åstadkom, att han i framtiden iakttog mer moderation. Jag har för min del ställt mig tillmötesgående till denna framställning, och dylika upplysningar kommer pressnämnden att erhålla.

Vad jag kan göra här är emellertid att försöka ange, vilka drag det kan vara i en tidningsartikel, som äro av den beskaffenheten, att de kunna föranleda ingripande.

Då vill jag först och främst framhålla, att bland dessa drag har man att märka ett våldsamt och obehärskat uttryckssätt.

Man tycks på många håll tro, att verkan av ett uttalande står i direkt proportion till grovheten i språket. I en kulturstat är detta emellertid ett misstag. Vi bruka ju här ibland få höra talas om den grekiska kulturens betydelse så-

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1941/42.

(Forts.)

som grundläggande för all europeisk odling. Jag ber att få erinra om att den princip, på vilken den var byggd, var måttfullhetens.

För det andra kan ett beslag orsakas av ett alltför slaviskt återgivande av uppgifter, som äro kritiklöst tagna ur den utländska propagandan.

Man tycks glömma bort, att samtliga de krigförande staterna ha propagandaministerier och att dessa söka ernå så psykologiskt raffinerade verkningar som möjligt i de neutrala länderna. Helst vill man från en krigförande stats sida få ett starkt psykologiskt grepp över opinionen i dess helhet i ett neutralt land. Det är klart, att det inte är något svenskt intresse att få denna utländska propaganda omplanterad på svensk mark. Vi äro ju så förfärligt rädda för den utländska propagandan, när den får sitt uttryck i tryckalster, som skickas över våra gränser. Vi ha naturligtvis samma anledning att se upp med den utländska propagandan, när den förekommer i svensk form under svensk förklädnad.

För det tredje kan ett ingripande bero på uppgifter om ogärningar, om vilkas trovärdighet man själv är ur kritisk synpunkt tveksam och som man därför återger med sådana uttryck som att detta »antagligen» har ägt rum, eller: »Det säges, att denna ogärning har ägt rum.»

Om dylika uppgifter äro i hög grad kränkande för någon av de krigförande, kan det naturligtvis inte vara en journalistisk plikt att återge dem, när man är osäker om deras trovärdighet, men ur den krigförandes synpunkt förefaller det självfallet att vara ett bevis på illvilja, när man utsprider dylika beskyllningar, för vilkas sanningsenlighet utspridaren icke vill ansvara.

En fjärde anledning till ett beslag kan vara, att i en artikel förekomma försägelser om fruktansvärda grymheter, som någon av de krigförande antas komma att begå.

Här är man ju med fantasiens hjälp bortom objektivitetens gräns, och man har släppt kontakten med den faktiska verkligheten.

Jag knyter härtill den reflexionen, att man i sådana och därmed likartade fall lätt kan komma att medverka till spridandet av en terrorstämning, och detta kan ha en verkan alldeles motsatt den som man åsyftar. I själva verket ha sedan urminnes tider krigförande använt något, som med ett modernt uttryck kan kallas terrorpropaganda, för att främja sina syften.

De beslag, som nu förekomma, kunna, såsom jag har framhållit, betraktas som ett led i neutralitetspolitiken. Men de kunna också ha den betydelsen, att genom dem undvikes, att obehärskade och obetänksamma uttalanden i pressen medverka till att vårt land bringas i det farliga läge, då det blir nödvändigt att införa censur. Det är ett läge, som vi alla önska undvika. Men på tryckfrihetens område liksom eljest gäller den historiska lagen, att ett ohejdat missbruk av en frihet leder till att friheten undergräves.

Den siste ärade talaren nämnde ett beslag på en tidning, som han, om jag fattade honom rätt, ansåg alldeles särskilt obefogat. Det gällde Eskilstuna-Kuriren. Jag har sett, att redaktören för denna tidning, när han uttalat sig om beslaget, klagat över att han ansåg, att detta innebar, att han skulle bli nödsakad att moderera och anpassa sitt samvete, och detta ansåg han alldeles strida mot demokratiens och frihetens krav. Jag ber med anledning härav att få läsa upp, vad en man av hög auktoritet sagt i denna ömtåliga fråga om samvetets rätt och om den plikt, som samvetet ålägger den enskilde — jag ber att få läsa upp, vad lord Cranborne sagt härom i sin julkhälsning till imperiet, en julkhälsning som man har försett med rubriken »Frihet och samvete».

Lord Cranborne säger: »Vi äro djupt och ödmjukt övertygade om att vår sak är rättvis. Och vilken är vår sak? Den är frihetens. Men vad mena vi med

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1941/42.
(Forts.)

frihet? Tydligtvis inte, att var och en alltid skall göra, vad han själv önskar, utan hänsyn till grannarna. Om så vore fallet, skulle friheten snart sjunka till självsvåld och självsvåldet till anarki, varpå överheten måste återupprättas genom skoningslöst våld som i så många länder. En dylik utveckling är inte av godo utan av ondo, och den har intet att göra med den kristna tro, som vi bekänna oss till och som bildar grunden till vår civilisation. Om friheten skall vara värdefull, måste den inskränkas genom självdisciplin. Det är, vad kristendomen lär, det är den innersta kärnan i demokratin: styrelsen av folket för folket. Varje individ måste betrakta sig själv inte som en oberoende, frigjord varelse, ansvarig endast för sig själv, utan som en medlem av samhället. Han måste vara villig att underordna sina individuella intressen under hela samhällets intresse. Demokrati är icke ett lätt styrelseskick, det är troligen det svåraste av alla system. Vi ha ännu långt att gå, innan vi kunna göra den fulländad. Måhända skola vi aldrig nå fram till den verkliga fulländningen.»

Jag överlämnar åt vederbörande redaktör, som rest denna fråga om frihet och samvete i sin tidning, och åt redaktör Fredrik Ström att fortsätta diskussionen med lord Cranborne i detta för varje individ oerhört betydelsefulla och maktpåliggande spörsmål.

Herr **Bergman**: Det ser, herr talman, måhända något egendomligt ut att denna långa remissdebatt, som ju icke är jämförlig med den stora remissdebatt som plägar hållas vid lagtima riksdagens början, då hela statsverkspropositionen lägges fram och diskuteras, utan som formellt gäller endast vissa speciella och icke så synnerligen många propositioners remiss, huvudsakligen rör sig om andra frågor än dessa remisser. Men å andra sidan är detta i och för sig mycket berättigat. När riksdagen efter en långvarig paus åter konfronteras med sin regering, är det helt naturligt att den är intresserad av att få veta regeringens ståndpunkt i åtskilliga frågor och att den vill uttala ett och annat kritiskt ord i avseende på vad regeringen har gjort eller underlåtit att göra under mellantiden.

Det är för att fästa uppmärksamheten på en ganska viktig sådan angelägenhet som jag har begärt ordet efter talrika uppmaningar från olika delar av landet, där man är bekymrad över och ser kritiskt på en underlåtenhet som man tycker att regeringen har gjort sig skyldig till.

De brännande frågor, som här ha upptagit största delen av debatten, skall jag inte gå in på nu. Riksdagen kommer säkerligen att i annat sammanhang återkomma till dem. Det som jag åsyftar är att ett ganska starkt missnöje i vidsträckt kretsar i vårt land gjort sig gällande med anledning av den valhänthet, som kommit till synes i regeringens sätt att effektuera en med rätt stora majoriteter i riksdagens kamrar beslutad framställning i våras om effektiva åtgärder mot alkoholfaran, som hotar folkets kroppsliga och andliga hälsa, dess arbetseffektivitet och försvarskraft. Efter flera månaders dröjsmål har regeringen endast såtillvida tillmötesgått riksdagsskrivelsen, att de s. k. efterskottslitrarna äntligen ha spärrats, en välbehövlig åtgärd, om vilken man inte behövt tveka länge, varjämte en mycket lindrig inskränkning av månadstilldelningen vid utminuterung av spirituosa påbudits. Men såväl riksdagsskrivelsen som de sakkunniga myndigheterna hade givit anvisning på flera och även längre gående åtgärder, och från alla delar av landet ha alltsedan kristidens början inströmmat uttalanden med krav på ett verkligt radikalt ingrepp, icke blott mot det rena fylleriet utan mot själva dryckeskederna, som i mycket hög grad försvaga folkets arbetseffektivitet, dess vaktsamhet och dess ansvarskänsla. I synnerhet i en sådan tid som denna, då den

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1941/42.
(Forts.)

allra största spänstighet är av nöden för att möta faror större än vi mött kanske på århundraden, tycker man med rätta att det borde tagas verkliga krafttag mot denna inre fiende, som har kostat oss flera människoliv, mera blod och tårar seklerna igenom än alla våra krig tillsammans. Och om vi skulle komma i krig, skulle vad som i detta avseende har underlåtits kunna medföra verkliga katastrofer.

Det påvisades ju i våras av kontrollstyrelsen att det på senaste året iakttagits icke mindre än mellan tre och fyra tusen verkliga fyllerifall vid militärförläggningarna. Man kan tänka sig vad blott ett enda sådant fall skulle ha kunnat åstadkomma, i händelse vederbörande vore ställd på en viktig post, där det kunde gälla liv och död för icke endast honom själv, utan för många andra. Vad skulle då icke alla dessa fall tillsammans ha kunnat åstadkomma i händelse av verkligt allvar? En föregående ärad talare, herr Ström, fäste uppmärksamheten på önskvärdheten av att vi gjorde alla uppoffringar för försvaret av vår frihet och självständighet. Det äro vi säkerligen allesamman med om. Det förefaller emellertid mycket egendomligt att man under sådana förhållanden skall tveka att göra rent hus med vad som undergräver vår försvarsduglighet så som det jag nu talar om.

Det yttrades av en annan föregående ärad talare, jag tror det var herr Sam Larsson, att det vore önskvärt att finansministern ville lägga fram sina planer i avseende på finansieringen av de kolossala utgifter som vi redan ha måst möta och som vi framdeles komma att få möta i stigande utsträckning. Jag instämmer fullkomligt däri, och den frågan har ett sammanhang med den sak jag här talar om, ty regeringens underlåtenhet att göra någonting verkligt effektivt i detta avseende torde åtminstone delvis bero på regeringens mening att man icke kan avsevärt minska inkomsterna av alkoholbeskattningen. De anses alldeles särskilt behöfliga nu, och därför vill man icke vidtaga åtgärder, som på ett mera omfattande sätt inskränka dessa inkomster. Det har också framgått av undersökningar som nyligen gjorts att det efter all sannolikhet icke heller kan väntas någon avsevärd minskning av dessa inkomster som följd av regeringens senaste åtgärder i frågan.

Jag ber då att få erinra, att inkomsterna av alkoholbeskattningen för ett budgetår, om man medräknar allting som hör dit, kunna beräknas till omkring 260 miljoner kronor. Det är en stor summa, men det är dock blott en bråkdel av den nuvarande statsbudgeten, som rör sig med miljardsiffror. Och framför allt måste man emot vad man tror sig vinna väga vad man förlorar på denna mycket skenbara vinning. År efter år kräver alkoholistvården växande utgifter av kolossala mått. En stor del av fattigvårds- och fångvårdskostnaderna framkallas av alkoholbruket, likaså en icke obetydlig del av de stora kostnaderna för sjukvården, icke endast till följd av direkta alkoholsjukdomar, utan i ännu högre grad till följd av den minskade motståndskraft mot vanliga sjukdomar av olika slag som alkoholbruket medför. Men allt detta, hur betydelsefullt det än är och hur väldiga summor det än tillsammans kostar, är dock icke den huvudsakliga posten på förlustkontot, mina herrar. Mest betyder den minskning av folkkraften, av initiativlusten och energien, som de allmänna dryckessederna vålla. Ett folk befriat från deras förlöande inverkan skulle icke blott äga bättre hälsa och sinnesjämvikt, utan även förmåga att skapa ett större välstånd, säkerligen fullt uppvägande statens alla alkoholinkomster. Med tanke härpå erinrar man sig Ehrensvärds yttrande om Gustav III:s kronbrännerier. Det är som om man skulle tillråda en sjuk, sade han, att vinna krafter genom att dricka sitt eget avtappade blod.

Vi måste därför, synes det mig, taga upp denna sak på verkligt allvar och

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1941/42.
(Forts.)

icke tveka att taga verkliga krafttag. Är det icke t. ex. så att tilldelningslitrarna allttjämt få skickas till de i förläggningarna befintliga soldaterna? Nu har från militärt håll påpekats — och säkerligen med rätta — att de inkallade icke alls äro mer klandervärda, när det gäller alkoholkonsumtionen, än den övriga befolkningen, kanske snarare mindre. Men det är icke fråga därom. Man måste komma ihåg att sådana förseelser, som förekomma lika mycket och kanske mer i det civila livet, äro så mycket ödesdigrare vid militärföreläggningarna än under vanliga förhållanden, med hänsyn till den uppgift, som föreligger för våra försvarare. Därför kan man verkligen begära att fullt effektiva åtgärder vidtagas för att avlägsna alla frestelser i den vägen för de till militärtjänst inkallade. När man ser hur många fall som dock förekommit — det är att observera att detta endast avser verkliga fyllerifall, under det att det vanliga alkoholbruket som, även om det ej resulterar i synbar berusning, naturligtvis också försvagar kraften och effektiviteten, icke alls är medräknat — så förstår man vad detta måste innebära.

Jag måste ge uttryck åt det allmänna missnöje, som råder inom vidsträcktaste kretsar, även utanför den organiserade nykterhetsrörelsen, över att det blev alldeles för ringa resultat av de många framställningar, som man hade hoppats att regeringen skulle fästa ett större avseende vid och som även riksdagen denna gång syntes ha större förståelse för än förut. Jag hemställer att denna fråga tages upp till fortsatt övervägande och att verkliga kraftåtgärder vidtagas mot denna kraftförsvagande, självbehärskning och ansvarskänsla förminskande företeelse i en tid, då alla krafter måste anspännas, om vi skola kunna stå emot de svåraste påfrestningar, som på långliga tider ha mött vårt folk, både unga och gamla, både civila och militära. Det är icke i främsta rummet de starkt berusade, utan i stor utsträckning de endast lätt animerade som ådraga sig sådana sjukdomar, som framkallas av bristande eller minskad ansvarskänsla, mindre motståndskraft mot driftlivet o. s. v., och icke heller är det de redlost överlastade utan just de mer eller mindre omärkligt påverkade som utgöra flertalet av de motorförare, som under vanliga fredliga tider äro utsatta för att vålla dels för sig själva och dels för andra, som möta dem, den allmännaste formen av ond bråd död.

Från alla håll i vårt land är man därför ytterst angelägen om att regeringens uppmärksamhet ånyo fästes på denna sak. Jag återkommer än en gång till ett yttrande av min ärade vän herr Ström, som bl. a. sade att vi skola vända oss bort från all materialism, opportunism och ytlighet i denna tid. Det har han helt och hållet rätt i. Det är i linje med vad han i det avseendet inskärpte och i linje med tidens allt mer tvingande krav på »stramare livsföring» som jag gör dessa erinringar.

Jag hemställer att regeringen snarast möjligt måtte ge oss någon upplysning om vad den i detta avseende har för avsikter. Det är en önskan som icke endast är min, utan som betygats från så många håll att den icke bör förbises.

Herr andre vice talmannen: Herr talman! Jag skall inte ingå i någon polemik med herr Linderot beträffande hans långa redogörelse för sabotageprocessen. Jag anser för egen del att det har funnits en del mystiska inslag i denna process, som man gärna skulle vilja ha utklarade. I fråga om partiförbudet har jag också deklarerat både den tveksamhet som jag själv känner och den som råder inom den grupp jag företräder. I den ifrågasvarande processen vill jag inte på något sätt uppträda som angivare. Om herr Linderot kan styrka att han och hans parti äro fria från ansvar för denna trafik, skulle ingen bli gladare än jag.

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1941/42.
(Forts.)

Jag är också glad över herr Linderots försäkran att de hundra tusen kommunister, som han påstår finnas här i landet, med liv och blod skola delta i kampen för fosterlandet, om det blir hotat, t. o. m. hängivnare än några andra människor. Men tyvärr veta vi att sådana där deklarationer äro ganska konjunkturbetonade, när de komma från kommunistiskt håll. Det är också känt att när man just på den punkten tidigare interPELLERAT ledande kommunister, ha de svävat på målet. Jag vill endast erinra om de interpellationer som gjordes under kriget i Finland år 1939. Jag minns inte om herr Linderot själv blev interPELLERAD, men när en annan ledande kommunist blev tillfrågad om hur han skulle ställa sig, ifall vårt land anfölles av en viss stormakt, gav han ett mycket omskrivande svar, som måste tolkas så, att han och hans parti ville förbehålla sig handlingsfrihet.

Jag kan erinra om att det gjorts många kommunistiska kärleksförklaringar till det parti, som jag är representant för här, men vi ha också haft mycket sorgliga erfarenheter av hur litet sådana deklarationer ha varit värda. En gång fingo vi mottaga ett mycket högtidligt anbud, inte från det svenska kommunistiska partiet, utan från den internationella organisation, som det tillhör, om ett fruktbärande samarbete i vissa angelägenheter. Men inte mer än ett par, tre veckor senare omtalade herr Dimitrow, som är eller åtminstone då var den kommunistiska internationalens sekreterare, på en kongress i Moskva ganska offentligt att det inte var så allvarligt menat. Det kommunistiska partiets samarbete med det socialdemokratiska partiet karakteriserade han med liknelsen av en trojansk trähäst, som flyttades innanför den andra partens murar och från vilken kommunisterna skulle strömma ut för att inifrån förgöra det parti, som de samarbetade med. Det kan ju vara tänkbart, säger jag, att de heta deklarationer till nationen, som man nu får höra från kommunisternas sida, äro av samma tvivelaktiga natur.

Herr Linderot ställde en retorisk fråga: är det bra att vissa ledande militärer intressera sig mer för en främmande stormakts väl och ve, storhet och framtid än för Sveriges? Jag anser inte det. Jag anser det vara mycket beklagligt. Men jag vill påpeka att det är just den förebråelsen vi rikta mot de svenska kommunisterna, att de äro mera intresserade av en annan främmande stormakts intressen än av Sveriges.

Jag tyckte herr Linderot gick åtskilligt för långt när han på tal om det ifrågasatta förbudet i polemik mot mig sade att det handlar inte endast om att ge upp en demokratisk princip utan om att ge upp demokratien själv. Det tycker jag som sagt var att gå åtskilligt för långt. Det kommunistiska partiet här i Sverige godkänner ju självt inte demokratien, och herr Linderot deklarerade det ganska öppet här. Han sade något om att det som påverkar utvecklingen inte är besluten i riksförsamlingar av denna natur, utan det är någonting annat. Han menade väl den utomparlamentariska kraften. Men trots detta anser han att demokratien står och faller med det kommunistiska partiets existens.

Jag vill erinra — och då riktar jag mig även till herr Ström — om utvecklingen i ett annat land längre söderut. Vi minnas hur det var i Tyskland under Weimarrepublikens dagar, då kommunister och nazister samarbetade för att undergräva demokratien. Om den tyska demokratien hade haft kraft att rensa bort båda dessa riktningar, hade kanske Weimarrepubliken existerat än i dag. Det är som sagt också en avis till herr Ström, som talar om att man skall hålla sig till idédiskussion och icke tillgripa våld. Principiellt ger jag honom rätt, men ibland kunna situationer uppstå, där en nation måste taga på sitt ansvar att släppa idédiskussionen, därför att den inte hjälper längre.

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1941/42.
(Forts.)

Om herr Ström möter en björn i skogen, diskuterar han inte med honom. Har han något vapen, tillgriper han väl det. Det tillkommer verkligen ett folk att avgöra när situationen är sådan att man får lov att på detta område gå ifrån den kamp, där endast idéer mötas, och tillgripa åtgärder av resolutare natur.

Jag blev litet förvånad både när jag hörde herr Gränebos anförande och när jag lyssnade till herr von Helands, framför allt över herr Gränebos. Jag hade ju väntat att herr von Heland skulle gripa till storsläggan, men jag hade inte trott att herr Gränebo skulle på förhand försöka beröva herr von Heland luften under vingarna. Särskilt i herr Gränebos tal hördes aggressiva toner, som jag som sagt inte hade väntat. Han sade i en replik till mig att man inte får så sluta upp omkring regeringen att man avsäger sig rätten att kritisera dess handlingar. Det är naturligtvis i och för sig riktigt. Men jag var inte beredd att det skulle framföras med ett sådant tonfall ifrån det hållet.

Herr Gränebo sade vidare på tal om jordbrukspriserna att det inte förelåg någon risk för inflation, hur mycket man än höjde jordbrukspriserna, därför att det finns så litet varor. Jag vet inte om det var riksbanksfullmäktigen Gränebo som framförde denna visdom, men det skulle vara intressant att få belägg på om den institution han tillhör verkligen delar hans uppfattning i det avseendet. Jag hade hoppats att vår nationalekonomiske expert, professor Ohlin, skulle ha uppträtt och klarlagt de här mysterierna för oss, och jag vill inte ingå i någon ytterligare polemik härom. Jag vill endast erinra herr Gränebo om utvecklingen under förra kriget. Då var ju tillgången på varor snarare mindre än den är för närvarande, men det uppstod ändå en inflation, som gick vida utöver gränserna för den nuvarande prisuppskrivningen.

Herr von Heland sade att jordbrukarna — d. v. s. han menade dem som tillhöra den grupp bland jordbrukarna som framställer de radikalaste kraven i fråga om jordbrukspriserna — inte ställa några illojala krav. Det är bra, om det är sant. Han sade vidare att jordbrukarna endast vilja bli jämställda med andra grupper. Det är ett program som jag för min del kan ansluta mig till. Men man ser ju så olika på dessa frågor. Man har så liten verklig ledning beträffande förhållandet mellan olika grupper i detta avseende. Man räknar så olika. Det är otvivelaktigt att man vid många möten, vilka anordnats särskilt av en viss grupp som står herr von Heland nära, gått utanför både lojalitetens och rimlighetens gränser. Man måste varna, sade herr von Heland, för att behandla jordbrukarna strängare än andra grupper. Det finns sakkunniga människor som anse att jordbrukarna blivit bättre kompenserade under denna kris än andra grupper. Det var åtminstone ett mycket dåligt exempel herr von Heland anförde, när han talade om betorna och byggnadsfrågan, som han sade. Han menade att byggnadsarbetarna och betodlarna hade blivit behandlade på olika sätt. Ja, det kan jag gå med på, men jag tror inte att de blevo olika behandlade på det sätt som herr von Heland ville framhålla. Jag vill erinra om att byggnadsarbetarna, såsom herr von Heland också påpekade, fingo sina löner reducerade. Men han talade inte om att betpriset höjdes med 50 procent i förhållande till det pris, som betalades före kriget. Trots detta sade man, att om priserna inte höjdes mer, skulle inga betor kunna odlas. Men när tvångslagen i alla fall genomfördes och regeringen genomdrev sitt pris och inbjöd till odling, blev det nära på rusning av folk som ville odla betor. Det kom till stånd en hundraprocentig odling, och alla rapporter som inkommit från Skåne mäla om att odling av sockerbetor är den mest lönande jordbrukshanteringen för närvarande i vårt land.

Det är som sagt mycket svårt att få något grepp om de uppgifter som läm-

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1941/42.

(Forts.)

nas i diskussionen om jordbrukspriserna. Jag hade i somras en mycket intensiv och hetsig diskussion med åtskilliga representanter för den falang som herr von Heland tillhör. De bevisade för mig med kalla siffror att det kostade en jordbrukare 40 öre att producera en liter mjölk. Men samtidigt begärde de att priset skulle sättas till 30 öre. Jag frågade dem då hur de kunde komma med ett så blygsamt krav. Jo, förklarade de, den där tioöringen offrade de på sammanhållningens och samhällskänslans altare. När jag var i sällskap med två andra jordbrukare, den ene socialdemokrat men innehavare av ett mycket stort jordbruk på flera hundra tunnland, och den andre bondeförbundare, bad jag dem sätta sig ned och räkna ut vad det kostade dem att producera en liter mjölk. Det dröjde inte länge förrän de kommo till ett resultat. De voro eniga om att det kostade dem 22 öre. Och åtminstone den ene av dessa jordbrukare försäkrade ljudligt att hans jordbruk aldrig hade burit sig bättre än nu. Ja, vad skall man tro? Den ene säger si, den andre så. Den ene räknar med att det kostar 40 kanske 50 öre att producera en liter mjölk, och den andre kommer inte högre än till halva priset. Dessa frågor skola ju avgöras snart nog. Jag skulle vilja uttala en förhoppning om att, när dessa priser sättas och diskussionen som man kan räkna med blossar upp på fullt allvar igen, man får verkligt tillförlitliga kalkyler beträffande grunderna för prissättningen.

För min del är jag inte alls någon skarpmakare. Jag anser att jordbruket och dess utövare skola vederfaras rättvisa. Jag vill att det skall vara goda priser på jordbruksprodukterna, inte bara i dag — det tycker jag inte är så viktigt, eftersom vi få hoppas att de nuvarande förhållandena endast skola räckta en kort tid — utan för all framtid. Jag vill att jordbruket skall ha sådana förutsättningar, att det kan upprätthållas även under s. k. normala tider, under tider av fri handel och tryckande konkurrens från utlandet. Just därför menar jag, att det är ytterst olyckligt att opinionsbildningen bland jordbrukarna i dessa prisfrågor har tagits om hand av element, som uppträda med desperata argument och verkligen försöka leda opinionen i en riktning, som icke är lycklig för sammanhållningen i landet, genom att slå mynt av det nödläge som i dag existerar för nationen, även om det skulle leda till uppgivande av förutsättningarna för ett nationellt bärigt jordbruk i framtiden.

Herr von Heland erhöll nu ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Herr Åkerberg konstaterar själv, att det är mycket svårt att döma i jordbruksfrågorna. Han har inte lyckats få några bevis för hur det i verkligheten förhåller sig, och han frågar: vad skall man tro om prisläget, då det räknas så olika? Om herr Åkerberg inte kan få någon uppfattning härom, är det ju hans ensak, men då han inte kan bilda sig någon egen uppfattning, så bör han inte i sin egenskap av partiledare uttala ett så skarpt omdöme som att jordbrukarna äro illojala. Det var det som jag varnade för i mitt anförande, och jag uttalar ännu en gång, att man inte bör döma jordbrukarna så lätt.

Herr Åkerberg talade om en viss falang. Jag vet inte, att jag talat om ett mjölkpris av 40 öre, herr Åkerberg. Herr Åkerberg kan hålla sig till sak och anmärka på felaktigheter i de uttalanden, som gjorts här i riksdagen, i stället för att bara komma med påståenden och hårda ord, ty det är inte lämpligt i tider som dessa.

Herr Åkerberg sade vidare, att det var skillnad på betodlarna och byggnadsarbetarna, ty betodlarna fingo sin inkomst höjd och byggnadsarbetarna sin sänkt. Menar herr Åkerberg alltså, att om en person har 10 kronor om dagen och en annan har 40 kronor om dagen, är all rättfärdighet vunnen, om den ene får inkomsten höjd till 15 kronor och den andre får den sänkt till 30 kronor?

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1941/42.
(Forts.)

Ordet lämnades härefter för kort genmäle till herr **andre vice talmannen**, som yttrade: Jag ber bara att i korthet få påpeka, att jag inte betecknat jordbrukarna som illojala. Jag sade att *det finns en viss grupp*, som försöker leda opinionen in på illojala vägar.

Herr **Branting**: Herr talman, mina herrar! Jag begärde ordet för en stund sedan, när debatten gick hög angående den ifrågasatta förbudslagstiftningen mot vissa sammanslutningar. Jag känner ett behov att redan nu uppriktigt säga ifrån, att jag inte tror ett dugg på vare sig rättmätigheten eller nyttan eller effektiviteten av den lagens ikraftträdande. Däremot är jag övertygad om att en sådan lag kommer att förorsaka myndigheterna många bekymmer och svårigheter och troligen även kan komma att bli till verkligt men för väsentliga samhällsintressen, både demokratiska och allmänpolitiska.

I en morgontidning i dag citerades första paragrafen i denna beredskapslag med tillhörande brottsbeskrivning, och tidningen ställde sedan helt troskyldigt den frågan, om inte alla goda svenskar måste vara överens om att vilja förhindra de ting, som närmare beskrivas i denna paragraf. Med en sådan argumentering upphör ju varje diskussion, varje förnuftigt övervägande av frågan, om denna beredskapslagstiftning skall träda i tillämpning nu eller icke och om de antagliga konsekvenserna. Men det blir exempelvis följande konsekvens, som jag i egenskap av ledamot av första lagutskottet är ganska intresserad av. Ifall det nu kommer en proposition och den vederbörligen utskottsremitteras, kanske då till första lagutskottet, skall man sitta i detta utskott och liksom i en domstol avgöra, huruvida respektive partier eller anklagade grupper ha gjort sig skyldiga till sådana handlingar, att de överhuvud taget kunna inrangeras under den där brottsbeskrivningen? Herrarna förstå, att som jurist kommer man därvidlag i en utomordentlig vidrig situation, om man skall anlägga s. k. politiska synpunkter på ett juridiskt avgörande. Därvidlag är det visserligen lyckligt, om det juridiska och det politiska omdömet sammanfalla.

I varje fall är naturligtvis situationen på olika områden för närvarande besvärlig och allvarlig, och nog behövs det, att vi här i landet ta oss tillsammans och observera de faror både utifrån och inifrån, som hota vårt samhälle. Men då vill jag säga det, att den verkliga, stora faran för vår demokrati och vårt rättssamhälle för närvarande enligt min övertygelse inte hotar från exempelvis det kommunistiska partiet, inte heller från de två nazistgrupper, som enligt uppgift skola utväljas av det förefintliga tiotalet av sådana organisationer. Jag tror, att saken är betydligt allvarligare än så och att problemet ligger djupare till! Som jag ser läget på den inre fronten, hotar den allvarliga faran från vissa tendenser, som göra sig gällande snarare i centrum av förvaltningen än i samhällets periferi. Det skulle i alla fall innebära en mycket allvarlig fara, om just vi själva, som tala så mycket om rättssamhället och demokratien och allt detta, skulle börja ge avkall på det strikta upprätthållandet av våra gamla rättsprinciper, om vi skulle börja missakta eller undervärdera den rättskultur, som utan tvivel har utgjort en stomme i vårt samhälle. Kärnan i vår rättsuppfattning har ju varit och är alltjämt principen om allas likhet inför lagen och lagens orubbliga kontroll över alla tendenser till administrativt godtycke.

På herrarnas bord låg när ni kommo till sammanträdet i dag, den nyaste editionen av de gamla grundlagarna. Man kan väl säga, att § 16 regeringsformen ganska väl sammanfattar vår svenska uppfattning om lagbunden frihet. Jag vet mycket väl, att denna paragraf anses som en något tung och besvärlig klubba att använda i vardagslag, men å andra sidan kanske situationen är sådan,

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1941/42.

(Forts.)

att det kan vara berättigat att påminna något om innehållet i detta monumentala stadgande. Om man läser denna bestämmelse, så blir det i själva verket icke så, att man står inför en gammal paragraf, som inte längre verkar aktuell, utan tvärtom: »Konungen bör rätt och sanning styrka och befordra, vrångvisa och orätt hindra och förbjuda, ingen fördärva eller fördärva låta, till liv, ära, personlig frihet och välfärd, utan han lagligen förvunnen och dömd är; ingens fred i dess hus störa eller störa låta; ingen från ort till annan förvisa; ingens samvete tvinga eller tvinga låta, utan skydda var och en vid en fri utövning av hans religion.»

Det är mycket stora krav, som härvid ställas på Konungen och regeringen. De äro ändå inte större än att man har rättighet att ställa dem. Dessa med stensstil skrivna ord stå i dagens läge upp ur det förgångna, och jag kan för min del inte underlåta att sammanställa dessa grundläggande rättsprinciper med den nutida vardagliga verkligheten. Om svenska medborgare, som inte ha gjort något ont, utan dom och rannsaking behandlas som misstänkta för brott, troligen därför att de hylla sig till vissa politiska åsikter; om värnpliktiga och beredskapsmän — men naturligtvis aldrig officerare — förvisas till avlägsna och isolerade orter, utan dom och rannsaking, efter fullkomligt godtyckliga avgöranden av förmän, vilkas lojalitet mot vårt samhälle kanske är mera värd att synas i sömna; om antisemitiska manifestationer skola få opåttalt äga rum och i dag vålla förgelse, men i morgon kanske blodsutgjutelse; om pressen skall oupphörligt utan dom och rannsaking bli utsatt för ekonomiskt förlustbringande undertryckningsåtgärder; om frihetsberövande och husrannsakan skall få äga rum gentemot oförvitliga medborgare av en polismyndighet, som har fått nästan fullständigt fria händer — ja, då, mina herrar, äro vi verkligen i färd med att lämna principerna i § 16 regeringsformen. Då skymta i vårt rättssamhälle upplösningstendenser av en utomordentligt allvarlig beskaffenhet. I mina ögon är en sådan utveckling mycket farligare för vårt land just nu än de risker som kunna vållas av de eländiga spioneri- och sabotageförövare, som det är domstolarnas sak att befordra till straff, med anlitande av de stränga lagar, som nu stå till deras förfogande.

Nu säger herr justitieministern, närmast på tal om behandlingen av det fria ordet, att här sker naturligtvis ingenting olagligt; han hänvisar därvid till bestämmelserna i tryckfrihetsförordningen. Detsamma gäller väl beträffande de andra punkter som jag snuddat vid, nämligen att det bakom varje administrativ praxis härvidlag finns stadganden, som ge formell betäckning åt åtgärderna. Men det gäller i dessa fall utan tvivel omdömesfrågor, tolkningsfrågor, tillämpningsfrågor, och när det, som nu är fallet, finns en rätt stor opinion, som faktiskt börjar bli orolig för *rättssäkerheten* här i landet, då, förmenar jag, bör regeringen misstänka att det föreligger skäl att än en gång ta sin egen tolknings- och tillämpningspraxis i övervägande.

Det talas så många stolta och självberömande ord om det svenska rättssamhället, och i en rad för övrigt intressanta och utmärkta radioföredrag göres nu också svenska folket medvetet om sitt stora rättsarv. Krafterna runt omkring oss äro nu verkligen sådana, att vi ha behov av att mer än någonsin slå vakt om denna rättskultur och lagkultur, icke med vackra uttalanden och fraser utan i gärning, daglig gärning på det praktiska rättslivets område. Vi kunna inte själva bestämma för närvarande hur det skall gå med oss, om vi en dag skola bli överfallna med våld och mord, eller icke. Vi äro naturligtvis till stor del beroende av yttre omständigheter. Men på oss själva beror ju i alla fall vad vi nu, under denna svåra period, göra med vårt eget nationella liv.

Det är bara detta jag ville begagna tillfället, herr talman, att framföra.

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1941/42.
(Forts.)

Herr **Ström, Fredrik**: Herr talman! Jag är tacksam mot herr justitieministern för att han så klart har deklarerat, att de mycket uppseendeväckande beslagen av en rad oförvitliga tidningar av både socialdemokratisk och borgerlig färg icke bottna i deras kritik av regeringen eller krav gentemot vissa regeringsledamöter. Vi få sålunda anse den saken utagerad.

Herr justitieministern begagnade tillfället att ange, vilka principer som ligga till grund för de beslag utan rättegång, som äga rum. Jag vet mycket väl, att det inte är herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet, som här är den förste som bör tas för huvudet, utan att hans departement egentligen är en expedition för utrikesdepartementet, som avgör dessa frågor. Men vad som var intressant var att få reda på de principer, som sålunda äro vägledande för utrikesministern och justitieministern i förening, såvitt jag kunnat förstå, när de avgöra sådana saker som beslag utan rättegång, ett slags indragningsmakt i ny form. Det är bara det felet med de fyra fem punkter, som herr statsrådet anförde, att de äro hållna i så allmänna ordalag, att de inte kunna bli särskilt vägledande för pressen eller för författarna.

Man skall inte använda grova ord, var den första regeln. Det gäller nu alltså utlandet. Herr statsrådet underströk, att hela hans aktion var ett led i neutralitetspolitiken, och vi kunna ju icke annat än med tacksamhet annotera, att den är ett led i neutralitetspolitiken. Det är bara den lilla anmärkningen man skulle vilja göra, att det är så märkligt, att de tidningar som råka ut för beslag nästan regelbundet äro sådana, som äro kritiska mot en av de kämpande maktgrupperna i världen, under det att de, som äro oerhört kritiska, för att inte säga infama många gånger, emot den andra parten, i regel gå fria. Någon gång, som det ser ut, för syns skull, tar man med Dagens Eko, när man tar en hel svärm av mot den andra parten, låt mig säga, ideologiskt sympatiskt inställda tidningar.

Det är ju klart att de grova orden böra undvikas. Jag ger herr justitieministern fullkomligt rätt i att det är enfaldigt att använda grova ord i polemiken, i synnerhet när det gäller utlandet. Men det finns så olika meningar om vad som är grova ord. Jag kan inte anse att ett kraftuttryck alltid hör till grova ord, om man tänker som Karlfeldt i hans berömda vers, som jag inte behöver citera för herr justitieministern, ty han känner den mycket väl. Jag tror inte att man gentemot Karlfeldt skulle kunna säga, att han använde grova och fula ord, därför att han använde ett och annat kraftuttryck.

Inte heller kan jag finna, att det såsom ledmotiv har så stort värde för pressen — i varje fall bör det preciseras mera — att man inte skall anlita utländska propagandakällor. Vad menas med utländska propagandakällor? Är det utländska tidningar? Det vore ju märkligt, om man inte skulle få citera tyska, engelska, franska, ryska, amerikanska tidningar. Hur skulle det gå, om man bleve berövad detta material? Hur skulle man då kunna belysa saker och ting? Jag fattar inte detta. Eller menade herr statsrådet dessa av de bägge krigförande parterna utgivna olika nyhetsmeddelandena, som komma oss tillhanda? Det är inte lätt att veta vad som är sant eller falskt i meddelandena från vardera sidan. Inte kan man garantera, att den ena parten alltid talar sanning och den andra parten alltid talar osanning. Jag tror inte herr justitieministern kan lämna en sådan garanti, och inte skulle han vilja göra det heller. I de tidningar, som senast blevo beslagtagna, sökte jag förgäves efter några sådana mera markanta nyheter vid sidan om de officiella, som gå genom den svenska T. T., tidningarnas telegrambyrå.

Så var det tal om att man inte skall lämna ej styrkta uppgifter om ut-

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1941/42.

(Forts.)

landet, t. ex. i formen »det säges». Ja, det är märkligt, att det finns några tidningar, som äro överfyllda av sådana där ej styrkta uppgifter, där det talas om hur horribelt galet det är på den ena sidan av fronterna, medan det mycket sällan förekommer dylika uppgifter beträffande den andra sidan. Men inte ens när dessa tidningar använt de mest hänsynslösa och brutala rubriker har man någonsin sett att de ha blivit indragna av regeringen. Snarare ha de vid något tillfälle fått något slags passersedel.

Emellertid är jag fullkomligt ense med herr justitieministern om att sådana där detaljerade utläggningar om grymheter, ett sådant där sannskyldigt frosande i grymheter, vare sig dem som begås eller dem som väntas bli begångna, är något i högsta grad förkastligt. Om man på något sätt kan få bort detta i *alla* tidningar och få de tidningar, som missbruka tryckfriheten på ett sådant sätt, att låta bli det, så skulle det vara en stor välgärning, ty dylikt uppammar ett hat och en skräck- och terrorstämning, som är utomordentligt skadlig och farlig. Det förekommer emellertid faktiskt på *alla* sidor, både bland dem som företrädesvis tycka att den ena parten har rätt och bland dem som tycka att den andra parten har rätt. Jag har aldrig sett något inskrifande för den sakens skull, och jag vet inte heller om man kan säga att något sådant skulle ha varit effektivt. Jag har i varje fall inte märkt sådana saker i de tidningar, som nu senast konfiskerats, men herr statsrådet har säkerligen rätt i att dylikt förekommer och att det är förkastligt.

Men jag vill framhålla, att det naturligtvis är utomordentligt svårt för tidningsmännen att veta, vad herr justitieministern och herr utrikesministern anse vara grova ord eller utländsk propaganda eller ej styrkta uppgifter o. s. v. Det är inte lätt — vi minnas, att när herr justitieministern själv höll ett tal för ett år sedan, blev han våldsamt kritiserad i Tyskland för det. Han hade säkerligen inte den ringaste tanke på att hans ord skulle vara på något sätt skadligt för landet eller tagas illa upp, men han blev betecknad som onutral o. s. v. Därefter har det varit likadant med ett annat statsråd, och senast blev herr kommunikationsministern för kort tid sedan i Tyskland mycket häftigt kritiserad för ett anförande. Jag är övertygad om att herr justitieministern har lärt sina kolleger dessa punkter, och ändå råka de så illa ut. Hur skall det då vara ställt för tidningsmännen, som få skriva i allra största hast, ofta i sista ögonblicket vid pressläggningen? Hur kan man begära att de skola kunna väga vartenda ord på guldväg, och hur skall man kunna begära att de skola känna till de allra mest minutiösa tolkningar av dessa riktlinjer? Jag tror, att man här får se med något större frihet eller, om det ordet inte tilltalar herr statsrådet, med något större hänsyn till journalisternas arbetsförhållanden och arbetsmöjligheter.

Så var det slutligen tal om samvetet. Detta är ju en samvetsfråga. Jag skall inte ta upp någon diskussion därom vare sig med lord Cranborne eller med herr justitieministern, men jag tror att man nog får säga, att om var och en handlar efter sitt samvete, så går det i regel bra. Om man inte kompromissar med samvetet, så går det bra; kompromissar man med samvetet, så går det i regel åt skogen. Tar man det som lärdom, och göra alla journalister det också, så tror jag inte det är så farligt, och jag skulle vilja säga, att det vore glädjande om även alla diplomater och statsråd ville följa en sådan regel.

Det säges ofta, att journalisterna äro så litet balanserade. Ja, jag läste här-omdagen i en tidning en artikel av professor Georg Kahlson. Han berättade, hur det hade varit i England före kriget, och talade om Royal Society och

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1941/42.
(Forts.)

Churchills ställning. Han skildrade hur denne bekämpats av ministrarna och alla de höga herrarna i landet: »Med förvåning och harm fick man höra, att Churchill vore ett brushuvud, förde ett våldsamt språk, saknade diplomatisk smidighet, vore omöjlig genom föregivna misstag och överhuvud taget saknade sans och måtta. I inflytelsrika engelska kretsar ansågs han genom sitt språk mot diktaturerna vara direkt landsskadlig. Förtalet och nedtystnings-taktiken beträffande Churchills lysande egenskaper emanerade från regeringsbänkarna och låt-gå-politikens talesmän.»

Det får man nu efteråt höra! Tänk, om det någon gång skulle skrivas något liknande om dem, som här i Sverige vända sig mot de publicister och journalister, som inte alltid ha möjlighet att kompromissa med samvetet eller att väga sina ord på guldväg.

Det är en annan sak, som herr Branting berörde i detta sammanhang, som vi böra komma ihåg, nämligen de stora ekonomiska förluster, dessa tidningar göra. Man kan inte säga, och det har heller aldrig herr statsrådet påstått, att de ha handlat i någon ond avsikt eller av dåliga bevekelsegrunder, men det är ändå stora ekonomiska förluster, som drabba de tidningar som på detta sätt bli beslagtagna. Hur vore det, om man lade fram en proposition med förslag att upplägga en fond för att ersätta de företag, vars tidningar man av rent utrikespolitiska skäl anser sig böra utan rättegång indraga? Då skulle man åtminstone materiellt begå en rättvisa gentemot de tidningar, som ekonomiskt i allra högsta grad drabbas av denna indragningsmakt.

Slutligen skulle jag till herr andre vice talmannen vilja säga, att jag visst inte — jag har till och med tidigare sagt det här i kammaren, så att jag kan ju inte gärna förneka det — är alldeles okänslig för synpunkten, att man i vissa ögonblick kan tvingas att tillgripa kraftiga åtgärder mot ytterlighetspartier, om en mycket stor fara hotar. Men jag kan inte inse att de kraftåtgärder, som man nu tänker tillgripa mot det kommunistiska partiet och en eller annan liten obetydlig nazistisk sammanslutning, kunna ha vare sig någon effektivitet i tillämpningen eller åstadkomma några bättre förhållanden i detta land. Det är omöjligt att någonting sådant kan åstadkommas genom en sådan åtgärd som den här ifrågasatta. Då vore det betydligt bättre, om man neklade de stora summor, som övervakningen av en sådan lag säkerligen komme att medföra, på att upplysa svenska folket om det oriktiga, det falska och det skadliga i dessa partiers verksamhet och alltså på övertygelsens väg bekämpade dessa riktningar. Jag är övertygad om att om radion användes för att bekämpa dessa samhällsskadliga företeelser, skulle det ha mycket större effekt än ett förbud, som bara söver säkerheten hos folket, åstadkommer söndring och icke leder till något resultat.

Jag skulle också vilja be herr Åkerberg, som ju inte har ett så utpräglat temperament som några av oss andra utan som är en mycket kyligt reflekterande man, ehuru han har varit skald i sin ungdom, att betänka om man inte genom förbudsåtgärder rent av populariserar kommunisterna och nazisterna, om man inte ger dem en möjlighet att framställa sig som martyrer och om man icke gör det mycket lättare för dem att arbeta underjordiskt. Jag är övertygad om att så kommer att bli fallet. Jag tror att herr Linderot kommer att bli mycket, mycket farligare den dag, då man förbjuder hans parti, än när han står här och talar öppet för oss och för svenska folket. Och det kommer att bli på samma sätt med herr Lindholm och övriga herrar på den kanten.

Det är i något slags panikstämning som detta krav framföres, eller också är det krafter, som verka, om vilka vi inte ha en aning. Jag tror emellertid att om herr andre vice talmannen alltjämt bevarar det lugn, som städse ut-

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1941/42.

(Forts.)

märkt honom, skall även han komma till den uppfattningen, att det krav som här reses är felaktigt. Det leder nämligen inte till avsett resultat. Det är bättre att man inte går denna väg utan försöker andra vägar för att nå det mål, som han och vi alla önska uppnå.

Herr Undén: Herr talman! Jag är uppkallad av ett meddelande, som herr justitieministern gav i sitt anförande om att han ämnade överväga att ge den nya pressnämnden upplysning om vad som orsakat en konfiskation i administrativ ordning. Jag skulle helt värdsamt vilja anhålla, att herr statsrådet ville ge dessa upplysningar i form av en offentlig skrivelse eller i varje fall så, att de icke göras sekreta. Ty det är givet att det här inte kan vara fråga om statshemligheter av något slag. Jag vet väl att när regeringen eljest i normala fall beslutar om kvarstad på en tryckt skrift, brukar det icke i statsrådsprotokollat upplysas om vilka delar av skriften, som anses vara förgripliga. Men ett sådant mål utvecklar sig ju så småningom inför domstol, och då nödgas åklagaren alltid precisera, vilka delar av skriften han anser vara straffbara och på vilka han alltså stöder sitt yrkande om straff. Här avslutas däremot ärendet redan med konfiskationen, och det förekommer ingen följande domstolsprocedur.

För min del tycker jag att det vore synnerligen lämpligt och överensstämmande med svensk rättegångsordnings allmänna principer att en person, som är svarande i ett ärende om konfiskation utan rättegång, får veta på vilka grunder skriften har konfiskerats. Och i den mån konfiskationen också har ett slags pedagogiskt syfte, är det ju alldeles uppenbart, att detta syfte helt förfelas, om vederbörande inte får kännedom om vari det förgripliga består.

Justitieministern citerade i slutet av sitt tal några högstämda ord av lord Cranborne och hänvisade Eskilstuna-Kurirens redaktör att fortsätta diskussionen med honom angående den samvetsnöd, vari redaktören befinner sig när han inte får skriva efter sin övertygelse. Jag känner ganska väl lord Cranborne från åtskilligt samarbete i Genève. Han är framför allt en man med utpräglad common sense. Jag är övertygad om att ifall redaktören i fråga vände sig till honom och upptog en diskussion i detta ämne, så skulle lord Cranborne först och främst ställa frågan: »Vad är det ni har skrivit som ådragit er denna konfiskation?» Om redaktören då måste svara, att den saken visste han ingenting om, skulle nog lord Cranborne hänvisa redaktören tillbaka till justitieministern för att få nödiga upplysningar i saken.

Jag tror sålunda inte att justitieministern kan förklara debatten med redaktörerna för sin del avslutad utan att ge dem erforderliga upplysningar om vari deras synde ha bestått.

Herr statsrådet Westman: Herr talman! Såväl den siste ärade talaren som den närmast föregående har berört det citat, som jag anförde av lord Cranborne och vari denne gjort några principiella uttalanden om den för alla människor i alla tider betydelsefulla frågan om frihet och samvete.

Jag ber att få fästa den siste ärade talarens uppmärksamhet på att lord Cranbornes uttalande var av principiell natur, och jag menade naturligtvis, att debatten i ämnet skulle föras på det principiella planet. Den ärade talaren är givetvis en mycket konkret lagd man, men dessa samvetsfrågor ha ju i alla tider även fått en principiell och teoretisk behandling, och jag förmodade att en diskussion med lord Cranborne — som jag också har äran känna — skulle kunna föras på det planet. Hans intellekt är lagt åt det teoretiska hållet.

Vad herr Fredrik Ström beträffar, kan jag inte vidhålla min uppmaning

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1941/42.
(Forts.)

till honom att diskutera problemet med lord Cranborne. Herr Ström försökte anvisa en lösning, men den lösningen bestod inte i att han fördjupade problemet — den bestod i stället i att herr Ström avskaffade problemet. Problemet finns inte; man behöver bara följa samvetet. Herr Ströms ungdomligt lyriska och entusiastiska ståndpunkt innebär, att inga svårigheter finnas, ty »förstånd och känsla äro ett».

Jag ber om ursäkt, herr talman, för att jag, ehuru tiden är långt framskriden, i alla fall vill upptaga en del av de senaste talarna berörda frågor till behandling. Men jag är verkligen av den uppfattningen att det är betydelsefullt att allt vad som rör tryckfriheten diskuteras inför en så bred offentlighet som möjligt och att riksdagen är i tillfälle att följa med allt som sker på detta område. Det är därför som jag redan begagnat det tillfälle, som erbjudes här i dag, till att redogöra för grunderna för vissa av regeringens åtgärder och försöka belysa dem och redovisa dem för kammaren. Jag skall nu tillåta mig att med hänsyn till samma synpunkt, nämligen ämnets betydelsefullhet, upptaga några yttranden, som här ha fällt, och även besvara den vädjan, som herr Undén nyss framställt till mig.

Jag vill då först och främst säga till herr Fredrik Ström, att det inte alls var min mening att framställa saken på det viset, att justitiedepartementet endast är en expedition för utrikesdepartementet. Jag vill inte alls undandraga mig det ansvar, som ligger däri, att jag samverkat med utrikesministern i dessa ärenden. Det är klart att jag inte kan skylla ifrån mig med att säga, att jag endast är en expedit åt utrikesdepartementet — det skulle illa överensstämma med de traditioner, som justitiedepartementet har att förvalta, om justitie-ministern intog en sådan hållning.

När herr Ström talade om de fyra punkter, som jag angivit såsom innebärande utväxter på journalistiken, utväxter av den beskaffenhet, att de kunde föranleda ett ingripande, klagade herr Ström över att mina anvisningar voro hållna i mycket allmänna ordalag. Men det är väl givet, att så måste det vara. Huvudsyftet med mitt anförande var endast att göra det fullkomligt klart, att det endast är utväxterna, som i nuvarande utrikespolitiska läge föranleda ett ingripande. Det är endast i fall av missbruk av det tryckta ordet av den beskaffenhet, att det framkallar misstämning i utlandet, som man nu har anledning att ingripa, ifall man verkligen håller på den svenska tryckfriheten, vilket jag för min del gör. Jag vill understryka att det icke är allt, som väcker misstämning eller anstöt i utlandet, som anses böra föranleda ingripande enligt tryckfrihetsförordningen. Om således den ena eller andra medlemmen av statsrådet — jag tror att herr Ström talade om två ledamöter — ha hållit anföranden, som väckt misshag i utlandet, behöver man väl inte för den skull anse att underlåtenhet har föfunnits att ingripa mot tidningar, som publicerat dessa statsrådsanföranden.

Jag vill betona att de ingripanden, som ske, äga rum på grund av ett fritt bedömande från regeringens sida om vad det utrikespolitiska läget kräver. Det är ett fritt bedömande här liksom i alla möjliga andra relationer, som vi ha till utlandet — även i dessa senare har regeringen att bedöma, hur den skall handla i ett visst utrikespolitiskt läge för att tillvarataga landets intressen. Att man måste taga hänsyn till det utrikespolitiska läget är ju inte något säreget för vårt land eller för den nuvarande situationen. Det måste alla stater göra, som äro hänvisade till samlevnad inom vår historiska värld.

Herr Ström framställde till mig frågan: vad är propaganda? Ja, herr Ström, det är nog en fråga som var och en måste ställa sig och som väl närmast de utländska propagandaministerierna böra vara kompetenta att besvara. Men

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1941/42.

(Forts.)

jag vill inte göra någon hänvisning till utländska auktoriteter, eftersom jag misslyckades så mycket med min hänvisning till lord Cranborne. Jag vill därför lämna det svaret, att med propaganda menar man väl ett försök att å ena sidan på ett för vederbörande makt gynnsamt sätt förtiga det som är obehagligt och som kan skada maktens prestige och förehavanden, och å andra sidan att suggerera åhörarna till den uppfattningen, att förhållandena för makten äro fördelaktigare än vad de i verkligheten äro. Det är således en tillämpning av den gamla jesuitiska regeln *suppressio veri, suggestio falsi* — man undertrycker sanningen, och man suggererar något lögnaktigt.

Vidare menade herr Ström, att det var en märkvärdig företeelse att det ofast av tidningar av den ena sorten, som blevo föremål för åtgärder. Herr Ström antydde således, att tryckfrihetsförordningen tillämpas ensidigt. Detsamma har herr Ström sagt till mig för två år sedan. Då antydde herr Ström att jag var enögd i mitt handhavande eller medverkan i handhavandet av § 3, mom. 9 tryckfrihetsförordningen. Jag sade då till herr Ström: »Vill herr Ström vara vänlig att fästa min uppmärksamhet vid några tidningsnummer, som borde bli föremål för åtgärder i enlighet med den norm efter vilka dessa åtgärder vanligen vidtagas?» Men jag har aldrig fått den minsta hjälp av herr Ström. Han har osamaritiskt lämnat mig i min olyckliga enögda belägenhet. Jag ber nu att ännu en gång få rikta denna vädjan till herr Ström, att herr Ström måtte ange vissa bestämda fall, då herr Ström anser att ett ingripande borde äga rum. Jag tycker att herr Ström, som är så intresserad av dessa saker, verkligen skulle kunna nedlägga så mycken möda, att han i ett kuvert ville stoppa in de tidningar, som han anser borde bli föremål för någon åtgärd. Då skall jag underrätta herr Ström om det resultat, till vilket jag kommer. Jag kan emellertid inte lova herr Ström att endast bli en expedit för herr Ströms beslagslusta. Jag måste avböja att även i det fallet sjunka ned till den beskedliga nivå, som herr Ström här tidigare har antytt.

Slutligen skulle jag vilja säga några ord med anledning av herr Undéns framställning. Den gick ut på att man skulle offentligen ange skälen för beslag, närmast då i den form, att när man från departementets sida underrättade pressnämnden om anledningen till beslag, skulle detta ske i en offentlig skrivelse. Jag är, som jag förut sagt, vän av att man behandlar ärenden, som röra tryckfriheten, så offentligt som möjligt, och jag har mycket tänkt på huruvida det kan vara möjligt och lämpligt att lägga fram alla skäl inför offentligheten. När pressnämnden skrev till mig och begärde att få upplysningar, skedde det med den motiveringen, att pressnämnden mycket väl förstod, att det kan finnas skäl att icke offentligt omtala anledningarna till ett beslag. Det skäl som pressnämnden då närmast anförde var att ett sådant offentligt meddelande kunde föranleda en offentlig diskussion, som det kunde finnas anledning att undvika.

För min del har jag tänkt på ett par andra skäl, som tala emot ett offentliggörande av orsakerna till beslag. Det ena är att om man förklarar, att beslaget ägt rum på grund av en viss, bestämt angiven artikel, kan detta fattas så som om man så att säga gav ett officiellt godkännande av alla de övriga artiklarna i tidningen. Nu är det ofta så, att de tidningar, varom här är fråga, helt igenom äro inriktade på kritik åt ett visst håll. Det kan naturligtvis ha sina sidor att sålunda negativt förklara, att övriga artiklar äro av den beskaffenhet, att de icke kunna göras till föremål för berättigade anmärkningar från främmande håll. Det kan måhända visas upp efteråt, att exempelvis vissa uppgifter om ogärningar, som återfinnas i någon artikel, äro oriktiga och ogrundade, och på det viset kan man genom en dylik offentlighet råka ut för

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1941/42.
(Forts.)

att nödgas taga upp en diskussion med den främmande makten rörande det område man har haft i fråga om innehållet i tidningen. Vidare kan det hända, att det i samma tidning förekommer angrepp i otillbörlig form icke endast mot en makt, utan mot flera makter. Sådant har hänt. Då uppstår frågan, hur man skall behandla tidningen, ifall man anger en artikel, som riktar sig mot en viss makt, och de andra makterna förklara: »Vi äro också angripna. Varför ha ni inte tagit itu med de artiklarna också?» Jag vill omnämna att det händer, att demokratiska stater till och med kunna vara mera känsliga än vad autoritära stater äro.

Emellertid finns det naturligtvis många skäl, som tala för att åtminstone i en så vidsträckt omfattning som möjligt ange skälen för beslagsåtgärder. Jag kan försäkra den ärade talaren, att jag med bästa vilja att finna en möjlig positiv lösning skall överväga frågan, huruvida man skall kunna offentligen meddela skälen till beslagsåtgärder enligt tryckfrihetsförordningens § 3, mom. 9.

Herr Linderot: Herr talman! Jag vill inte låta herr Åkerbergs påstående att jag skulle representera en riktning, som är motståndare till de demokratiska friheterna eller till demokratin som sådan, stå oemotsagt. Det är alldeles felaktigt, och jag tror inte att herr Åkerberg heller vid närmare eftertanke vill vidhålla den tesen. Ty man ställer här saker emot varandra, som inte behöva stå emot varandra, då man kommer till det resultatet, att en kommunistisk åskådning förutsätter att man är fiende till den borgerliga demokrati, som råder här i landet. Det är tvärtom så, att även om vi tro att en socialistisk demokrati är en högre form av demokratisk samhällsordning, så betyder det inte att vi därför skulle vara motståndare till de demokratiska friheterna, så länge vi ha en borgerlig samhällsordning. Det är lika ologiskt att förutsätta detta, herr Åkerberg, som att påstå, att om jag inte är nöjd med att ha stearinljus utan strävar efter att få elektriskt ljus i det rum, där jag arbetar, så skulle jag vara motståndare till stearinljus i och för sig, även om jag inte har något annat ljus. I valet mellan stearinljus och total mörkläggning måste jag ju föredra att lysa mig fram med talgdankar.

Så förhåller det sig också med den borgerliga friheten. Och i valet mellan avskaffad frihet för arbetarna och deras politiska organisationer och den borgerliga demokrati, som nu existerar, välja vi helt naturnödvändigt den borgerliga demokratin.

Jag har härmed endast velat förtydliga vår ståndpunkt, då jag som sagt inte vill att herr Åkerbergs uppfattning skall stå oemotsagd.

Herr Ström, Fredrik: Herr talman! Endast en replik till herr justitieministern!

Det är visserligen riktigt, att herr justitieministern tidigare bett mig upplysa honom om vilka tidningar som enligt min mening ha försyndat sig i här berörda avseende, men jag har tyvärr icke kunnat stå till tjänst, och jag måste beklaga, att jag allt fortfarande icke finner det vara min uppgift att handhava den syssla, som herr justitieministern är tillsatt för att sköta. Den får nog herr justitieministern ha hand om själv eller sköta genom sina män i departementet eller i utrikesdepartementet. Men jag tycker inte det skulle vara så svårt att få reda på dessa tidningar på den andra sidan, som försyn-da sig, ty de finnas mycket nära till hands; varje eftermiddag tror jag nog att justitieministern tar del av dem. Jag är övertygad om att det inte heller är okänt, vilka tidningar i landsorten som driva en mycket ensidig propagandistisk journalistik för den andra sidan.

Kungl. proposition ang. tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1941/42.

(Forts.)

Jag kan alltså inte stå till tjänst, i all synnerhet som jag principiellt är bestämd motståndare till användandet av denna gamla antikverade bestämmelse i tryckfrihetsförordningen om beslag utan rättegång. Då jag principiellt är motståndare till en sak, kan jag ju inte gärna stå till tjänst med att hos herr justitieministern anhålla om beslag på den ena eller andra tidningen enligt den förkastliga paragrafen. Jag anser, att det är mycket bättre, att man icke ingriper enligt denna paragraf utan, om en tidning har begått ett brott eller fel, enligt tryckfrihetsförordningen, åttalar denna tidning och låter domstol döma. Då får man se, om den ifrågavarande tidningen är skyldig eller icke. Enligt min mening är det den vägen, man borde gå, och icke den, som man nu i regel har slagit in på.

Jag förstår mycket väl, att justitiedepartementet inte bara är en expeditiouslokal för utrikesdepartementet, och det har heller inte varit min mening att säga något sådant, men såsom ledamot av konstitutionsutskottet måste jag säga, att jag ändå har det intrycket, att det nog är utrikesdepartementet, som företrädesvis är initiativtagare till dessa beslag utan rättegång. Då herr justitieministern ofta med orätt i den allmänna opinionen blir framställd såsom den egentlige mörkläggaren i vårt land, har jag ansett det vara rättvist att den saken riktiggöras, ty det är inte så, och rätt skall vara rätt även emot en kritiserad justitieminister. Jag anser alltså, att den allmänna opinionen i väsentlig grad har förts in på oriktiga vägar i detta avseende.

Efter härmed slutad överläggning hänvisades föreliggande kungl. proposition till statsutskottet samt därjämte, såvitt angick jordbruksärenden, till jordbruksutskottet.

Till vederbörande utskott skulle jämväl överlämnas de i anledning av propositionen inom kammaren nu avgivna yttrandena.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 306, med förslag till vissa åtgärder för främjande av hantverk och småindustri.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 307, med förslag till lag med vissa bestämmelser om dödande av handlingar som förstörts under krig m. m.;

nr 308, med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 12 maj 1917 (nr 189) om expropriation; samt

nr 309, med förslag till lag om ändrad lydelse av 25 kap. 5 § strafflagen.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 310, angående anvisande av medel till låneunderstöd åt vissa fiskare;

nr 311, angående ytterligare bidrag till uppförande av brandtorn m. m.; samt

nr 312, angående anvisande av medel till byggande av skogsvägar m. m.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 313, angående anordnande av bostäder för personal vid flottans skifferoljeverk å Kinnekulle.

Då alla ärenden på föredragningslistan nu blivit behandlade, medgav kammaren, på framställning av herr talmannen, att de anslag, som utfärdats till sammanträdets fortsättande på aftonen, finge nedtagas.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades herr *Sjödahl* för tiden den 27 innevarande månad—den 8 nästkommande november.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 6.07 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.
